

**Akateemisten työntekijöiden diskurssit, identiteetit ja
toimijuus yhdistyneessä Tampereen yliopistossa**

Teemu Vasama

Aikuiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Syyslukukausi 2022

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Vasama, Teemu. 2022. Akateemisten työntekijöiden diskurssit, identiteetit ja toimijuus yhdistyneessä Tampereen yliopistossa. Aikuiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 80 sivua.

Tampereen yliopisto ja Tampereen teknillinen yliopisto yhdistyivät vuonna 2019. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli syventää ymmärrystä yhdistymisprosessista tarkastelemalla sitä akateemisten työntekijöiden näkökulmasta uuden julkisen johtamisen kontekstissa. Erityisesti tutkittiin sitä, millaisia diskursseja työntekijöiden puheessa esiintyi yhdistyneeseen yliopistoon liittyen ja millaiseksi he rakensivat ammatillista identiteettiään ja toimijuuttaan.

Tutkimus oli luonteeltaan laadullinen. Aineisto kerättiin haastattelemalla kahdeksaa yhdistyneen Tampereen yliopiston työntekijää, ja sitä analysoitiin diskurssianalyysin avulla. Aineistosta tunnistettiin viisi työntekijöiden käyttämää diskurssia, jotka kuvasivat heidän jaettua sosiaalista todellisuuttaan: ydintyödiskurssi, hallintodiskurssi, kumppanuusdiskurssi, riippumattomuusdiskurssi ja yhteistyödiskurssi.

Entisten yliopistojen eli nykyisten kampusten väliset jännitteet tulivat ilmi siinä, mitä diskursseja eri kampusten työntekijät käyttivät. Kuitenkin yhdistyneen yliopiston monitieteisyydestä puhuttiin myös vahvuutena. Tutkimuksen tulokset olivat monilta osin samansuuntaiset kuin aiemmat Tampereen yliopistojen yhdistymistä käsitelleet ja akateemisten työntekijöiden identiteettiä ja toimijuutta käsitelleet tutkimukset.

Asiasanat: Tampereen yliopisto, yliopistofuusio, ammatillinen identiteetti, ammatillinen toimijuus, diskurssianalyysi, uusi julkinen johtaminen

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	1
2	YLIOPISTOT MUUTTUVINA TOIMINTAYMPÄRISTÖINÄ.....	3
	2.1 Uusi julkinen johtaminen yliopistopolitiikan kontekstina	3
	2.2 Yliopistofuusiot muutoksen ajureina.....	5
3	AKATEEMISTEN TYÖNTEKIJÖIDEN AMMATILLINEN IDENTITEETTI JA TOIMIJUUS MURROKSESSA.....	11
	3.1 Ammatillinen identiteetti ja toimijuus akateemisessa kontekstissa	11
	3.2 Uuden julkisen johtamisen vaikutukset akateemisten työntekijöiden identiteettiin ja toimijuuteen	13
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	16
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
	5.1 Diskurssianalyysi metodologisena viitekehyksenä	17
	5.2 Tutkimuskonteksti ja tutkimukseen osallistujat.....	21
	5.3 Aineiston keruu.....	24
	5.4 Aineiston analyysi	27
	5.5 Eettiset ratkaisut.....	31
6	YHDISTYNEEN YLIOPISTON DISKURSSEJA	35
	6.1 Ydintyödiskurssi	35
	6.2 Hallintodiskurssi.....	39
	6.3 Kumppanuusdiskurssi.....	43
	6.4 Riippumattomuusdiskurssi.....	47
	6.5 Yhteistyödiskurssi.....	51

7	POHDINTA.....	57
7.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	57
7.2	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet	62
	LÄHTEET	69
	LIITTEET.....	75
	Liite 1: Haastattelurunko	75
	Liite 2: Tietosuojailmoitus.....	77
	Liite 3: Suostumuslomake.....	80

1 JOHDANTO

Yliopistokenttä on ollut viime vuosikymmeninä suuressa murroksessa, mikä on näkynyt muihin länsimaihin nähden pienellä viiveellä myös Suomessa. Keskeisenä muutoksena Suomessa oli vuoden 2010 alussa voimaan astunut uusi yliopistolaki. Sen myötä uusi julkinen johtaminen on tullut osaksi yliopistojen johtamista eli yksityisen sektorin toimintatapoja on alettu soveltaa myös yliopistoihin. Samaan aikaan yliopistojen rahoitusta on leikattu mutta yhteiskunnan vaatimukset esimerkiksi koulutustason suhteen ovat kasvaneet (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2018).

Yliopistojen yhdistymiset ovat olleet yksi ratkaisu tässä ristipaineessa. Uuden yliopistolain voimaantulon aikaan vuoden 2010 alussa tapahtui kolme yliopistofuusiota, joiden myötä toimintansa aloittivat Aalto-yliopisto ja Itä-Suomen yliopisto ja Turun kauppakorkeakoulu yhdistyi Turun yliopistoon (Ursin & Aittola, 2021).

Tampereen korkeakoulufuusio oli seuraava yhdistymisprosessi. Sen alkuperäisenä tarkoituksena oli yhdistää kaikki Tampereen kolme korkeakoulua: Tampereen yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto ja Tampereen ammattikorkeakoulu. Lopulta yliopistot yhdistyivät vuoden 2019 alussa ja Tampereen ammattikorkeakoulu siirtyi yhdistyneen Tampereen yliopiston omistukseen muodostaen korkeakoulukonsernin. Seurasin yhdistymisprosessia tiiviisti ylioppilasliikkeen aktiivisena toimijana niin Jyväskylästä käsin kuin Suomen ylioppilaskuntien liiton näkökulmasta. Vaikka en ollut itse mukana yhdistymisprosessissa, olen ollut siitä kiinnostunut jo pidemmän aikaa.

Tampere3:sta koskeva julkinen keskustelu on ollut paikoitellen melko vauhdikasta (ks. esim. Kasdaglis, 2019), ja tavoitteenani on ollut monipuolista kuvaa yliopistoyhteisöstä tuomalla esille myös sellaisia ääniä, jotka eivät ole esiintyneet julkisessa keskustelussa kovin vahvasti. Yhdistynyttä yliopistoa ei ole vielä ehditty tutkia kovin paljon, koska yhdistymisestä on kulunut vasta niin vähän aikaa. Kyseessä on kuitenkin merkittävin rakenteellinen muutos yliopistokentällä uuden yliopistolain aikana ja ensimmäisen yhdistymisaallon

jälkeen, joten tämä yhdistyminen on korkeakoulupoliittisesti erityisen merkityksellinen ja siten myös kasvatustieteellisesti mielenkiintoinen.

Sen lisäksi, että yliopistofuusio on kasvatustieteellisesti kiinnostava ilmiö koulutusjärjestelmän muutoksena, aikuiskasvatustieteen kannalta se tarjoaa myös relevantin tutkimuskohteen monien ajankohtaisten työelämän murrokseen liittyvien ilmiöiden kannalta. Yliopistofuusioita on tutkittu paljon, mutta inhimillinen näkökulma on usein jäänyt vähemmälle (Evans, 2017). Tämä gradu täyttää tutkimuksellista aukkoa tarkastelemalla yliopiston työntekijöiden ammatillista identiteettiä ja toimijuutta. Yksilöiden identiteetit rakentuvat yksityisen ja sosiaalisen rajapinnassa, joten niiden avulla voidaan mielekkäällä tavalla tutkia muutoksen merkitystä työntekijöiden näkökulmasta (Eteläpelto ym., 2014a; McLean & Price, 2016). Myös toimijuuden tärkeys korostuu yhdistymisen kaltaisessa isossa organisaatiomuutoksessa, sillä organisaatiotasolla joudutaan tekemään monia uusia linjauksia, jotka saattavat vaikuttaa työntekijöiden toimenkuviin tai työn tekemisen tapoihin. Myöskään diskurssianalyttisiä tutkimuksia ei ole juurikaan tästä temasta tehty. Diskurssianalyysi on metodina mielekäs lähestymistapa Tampereen yliopistoyhteisön jaetun sosiaalisen todellisuuden tutkimiseen, sillä se mahdollistaa useiden erilaisten ja mahdollisesti keskenään ristiriitaisten merkitysjärjestelmien tarkastelun (Jokinen ym., 2016).

Tutkimus tuottaa tietoa, joka tukee Tampereen yliopiston yhdistymisprosessin jatkumista: työntekijöiden diskurssien tunnistaminen syventää ymmärrystä yhdistymisen vaikutuksista ja antaa eväitä myös yhteisen identiteetin rakentamiseen ja siten yhdistymisprosessin sujuvoittamiseen. Tampere3 tuskin jää viimeiseksi korkeakoulufuusioiksi Suomessa, joten tutkimus tukee myös tulevia yhdistymisprosesseja antamalla suosituksia siihen, mitä asioita yhdistymisprosessin eri vaiheissa olisi syytä ottaa huomioon.

2 YLIOPISTOT MUUTTUVINA TOIMINTAYMPÄRISTÖINÄ

Ensimmäisessä alaluvussa käsittelen suomalaista yliopistopolitiikkaa uuden julkisen johtamisen käsitteen avulla. Esittelen myös kaksi siihen läheisesti liittyvää käsitettä, managerialismin ja akateemisen kapitalismin. Toisessa alaluvussa tarkastelen yliopistofuusioita yleisellä tasolla sekä erityisesti Tampereen yliopistojen yhdistymistä ja 2010-luvun suomalaisia yliopistofuusioita käsittelevää kirjallisuutta.

2.1 Uusi julkinen johtaminen yliopistopolitiikan kontekstina

Uusi julkinen johtaminen (myös uusi julkisjohtaminen, engl. *New Public Management, NPM*) on Yhdysvalloista ja Yhdistyneestä kuningaskunnasta alkunsa saanut johtamisoppi, jossa yksityisen sektorin toimintamalleja sovelletaan julkisen sektorin organisaatioihin tavoitteena parantaa julkisen sektorin tehokkuutta (Nyholm ym., 2016). NPM on kuitenkin epätarkka sateenvarjokäsite, sillä sitä on toteutettu eri muodoissa eri maissa (Broucker & De Wit, 2015) – kyseessä on eräänlainen työkalupakki, josta poliittiset päättäjät ovat voineet eri maissa valita tarpeelliseksi katsomiaan instrumentteja (Broucker ym., 2017).

Uuden julkisen johtamisen periaatteita ovat muun muassa tehokkuuden mittaaminen ja tulostavoitteet, panosten ja tuotosten kontrolli, markkinamekanismit ja kilpailu, yritysmäisyys ja yritysmäinen johtaminen sekä palveluiden käyttäjien kohtelu asiakkaina (Broucker ym., 2017; Broucker & De Wit, 2015; Nyholm ym., 2016). Akateemisessa kontekstissa NPM on näkynyt esimerkiksi siinä, että korkeakouluja kannustetaan kilpailemaan keskenään opiskelijoista ja tutkimusrahoituksesta (Ferlie ym., 2008) eli että resursseja jaetaan kilpailun perusteella (Marginson, 2008). Päätösvaltaa on keskitetty rehtoreille, ja toisaalta työntekijöiden ja ammattijärjestöjen vaikutusvaltaa on

vähennetty (Ferlie ym., 2008). NPM:n mukaista on myös se, että valtio ohjaa korkeakouluja asettamalla tavoitteita ja tekemällä niiden kanssa sopimuksia (Ferlie ym., 2008; Marginson, 2008).

Suomessa uuden julkisen johtamisen kausi alkoi viimeistään 1990-luvulla (Nyholm ym., 2016). Suomalaisissa yliopistoissa uuden julkisen johtamisen opit ovat näkyneet esimerkiksi tuotoksia korostavassa rahoitusmallissa, henkilöstöhallinnon muutoksissa sekä kollegiaalisten toimielinten vallan vähenemisessä (Siekkinen ym., 2020). Yliopistojen kannalta käännekohta uudessa julkisessa johtamisessa oli vuonna 2010 voimaan tullut uusi yliopistolaki, jonka myötä yliopistoista tuli itsenäisiä oikeushenkilöitä ja niiden hallitukseen tuli ulkopuolisia jäseniä (Ursin, 2019). Hallituksen jäsenten kutsuminen elinkeinoelämästä on Ferlien ja kumppaneiden (2008) mukaan yksi NPM:n ilmenemismuoto korkeakoulutuksessa. Poutasen ja kollegoiden (2022) mukaan uuden yliopistolain yksi tavoite oli edistää strategista johtamista ja heikentää yliopistodemokratiaa. Vaikka yliopistot ovat uuden yliopistolain mukaan hallinnollisesti itsenäisiä valtiosta, niiden rahoitus on kuitenkin edelleen merkittävältä osin valtiosta riippuvaista (Ursin, 2019).

Uuteen julkiseen johtamiseen on kirjallisuudessa liitetty huomattava määrä muita käsitteitä, joita käytetään osittain toistensa synonyymeinä. Tässä yhteydessä esitellään niistä kaksi: managerialismi ja akateeminen kapitalismi. Tässä tutkimuksessa molemmat käsitteet ymmärretään NPM:n alakäsitteinä.

Managerialismi on ideologia, jossa ammattijohtajilla (engl. *manager*) ajatellaan olevan erityisosaamista organisaation johtamisessa (Siekkinen ym., 2020). Managerialismissa ja NPM:ssä on joitain yhteisiä ominaisuuksia kuten tehokkuuden tavoittelu, mutta managerialismi painottaa ammattijohtajien roolia (Broucker ym., 2017). Toisaalta Teelkenin (2012) mukaan managerialismilla voidaan tarkoittaa sekä ideologista tasoa että yksityiseltä sektorilta peräisin olevien tekniikkojen käyttämistä. Tässä tutkimuksessa painotan jälkimmäistä tulkintaa, jolloin managerialismi on käsitteenä pitkälti yhteneväinen NPM:n kanssa. Teelken (2012) kertoo, että managerialismille tyypillisiä piirteitä ovat rakenteelliset tai organisatoriset muutokset sekä yksityisen sektorin

toimintatapojen käyttöönotto. Korkeakoulutuksessa managerialismi ilmenee puolestaan muun muassa tutkijoiden ja opettajien hallinnollisen työn kasvamisena, opetuksen systemaattisena laaduntarkkailuna esimerkiksi kurssipalautteiden kautta sekä paineena hankkia ulkopuolista tutkimusrahoitusta.

Akateeminen kapitalismi tarkoittaa yliopistojen kaupallistumista: opiskelijoista tulee asiakkaita ja tutkijoista yrittäjiä, jotka etsivät rahoitusta omalle toiminnalleen (Broucker ym., 2017). Akateemisessa kapitalismissa tieteen arvo määrittyy ensisijaisesti taloudellisin perustein ja tieteellisen tiedon merkitys esimerkiksi sivistykselle tai demokratialle on toissijaista (Kaidesoja & Kauppinen, 2018) – tutkimus mielletään hyödykkeeksi, jota voidaan myydä markkinoilla (Broucker ym., 2017). Yliopistojen toiminta muuttuu markkinalogiikan mukaiseksi, mikä voi näkyä esimerkiksi voitontavoitteluna ja yliopistojen välisenä resurssikilpailuna (Kaidesoja & Kauppinen, 2018). Akateemisen kapitalismin kontekstissa yliopistojen tehtävät ovat ennen kaikkea taloudellisia: kouluttaa työvoimaa ja myydä tutkimusta (Broucker ym., 2017). Olennaista on se, että yliopistot tekevät tiivistä yhteistyötä yksityisten yritysten kanssa, sillä yliopistojen intressi on valtiosta riippumattoman rahoituksen turvaaminen. Kuitenkin tieteenalat ovat keskenään erilaisessa asemassa: esimerkiksi teknillisten tieteiden on helpompaa toimia yksityisen sektorin kanssa kuin ihmistieteiden (Kauppinen & Kaidesoja, 2014). Suomessa akateeminen kapitalismi on näkynyt 2000-luvulla esimerkiksi uudessa yliopistolaissa (mt.) ja yliopistojen rahoituksen painopisteen siirtämisessä kohti kaupallistettavaa tutkimusta (Kaidesoja & Kauppinen, 2018).

2.2 Yliopistofuusiot muutoksen ajureina

Yliopistojen yhdistymisiä voidaan pitää yhtenä esimerkkinä uudesta julkisesta johtamisesta (Siekkinen ym., 2020; Ursin, 2019), ja ne ovat valtiolle yksi keskeinen keino kehittää korkeakoulujärjestelmää (Ursin, 2019). Suomessa Tampereen yliopistoa edeltäneet yliopistofuusiot tapahtuivat 2010-luvun alussa, kun

nykyiset Turun ja Itä-Suomen yliopistot sekä Aalto-yliopisto aloittivat toimintansa.

Yliopistojen yhdistymisille on esitetty monia syitä. Perusteena on käytetty taloudellisia syitä kuten sitä, että yhdistymisellä saataisiin aikaan kulusäästöjä (Ursin & Aittola, 2021) tai että suuri määrä pieniä yliopistoja olisi epätehokasta verrattuna laajempiin yksiköihin (Poutanen ym., 2022). Toisaalta yhdistymisten on ajateltu parantavan yliopistojen kansainvälistä houkuttelevuutta, laatua ja kilpailukykyä, minkä lisäksi yhdistyminen voisi mahdollistaa vahvuusalueille profiloitumisen ja tuoda mukanaan synergiaetuja (Ursin & Aittola, 2021).

Cai ja kollegat (2016) esittelevät artikkelissaan teoreettisen mallin yliopistofuusioista. Mallissa fuusio ymmärretään organisatorisena uudistuksena ja yhdistymisprosessi tuon uudistuksen institutionalisoitumisena. Fuusio etenee kolmen vaiheen kautta: alkusysäys, suunnittelu ja toteutus sekä viimeisenä yhdistymisen jälkeinen integraatio (Cai ym., 2016). Tämä tutkielma käsittelee olennaisesti viimeistä vaihetta.

Cain ja kumppaneiden (2016) mallissa yliopistolla on sekä formaali instituutio että informaali instituutio. Formaali instituutio pitää sisällään esimerkiksi säännöt, strategiat ja rakenteet, kun taas informaali instituutio viittaa muun muassa arvoihin, kulttuureihin ja identiteetteihin. Yliopiston on usein mahdollista vastata ulkoiseen paineeseen muuttamalla ainoastaan formaalia instituutiota (kuten strategiaansa) säilyttäen samalla informaalin instituution sellaisenaan. Yliopistojen yhdistymisessä on kuitenkin molempien instituutioiden muututtava. Yliopistofuusion institutionalisoituminen voidaan olennaisesti nähdä vanhojen instituutioiden purkamisena ja uusien rakentamisena. On kuitenkin syytä huomata, että vaikka formaalit instituutiot on usein melko helppo yhdistää, informaalien instituutioiden osalta tämä on huomattavasti haastavampaa (Cai ym., 2016). Informaalit instituutiot eivät varsinaisesti katoa yhdistymisessä, eikä niihin voida suoraan vaikuttaa hallinnollisten elinten päätöksillä toisin kuin formaaleihin instituutioihin. Tästä johtuen välittömästi yhdistymisen jälkeen organisaatiossa ovat vielä rinnakkain molempien yhdistyneiden tahojen informaalit instituutiot, mikä näkyy usein

haasteina erilaisten organisaatiokulttuurien yhteensovittamisessa (esim. Puusa & Kekäle, 2015). Ursinin ja Aittolan (2021) mukaan fuusiossa tarkoituksena ei ole hävittää yhdistyvien yliopistojen kulttuurisia erityispiirteitä, vaan säilyttää niitä uuden organisaation rikastuttamiseksi. Yhteisen kulttuurin luominen on kuitenkin hidas prosessi, jota ei voi määrätä ylhäältä päin (Ursin & Aittola, 2021).

Institutionalisoituminen ei kuitenkaan edellytä sitä, että kaikki yhdistymistä edeltäneet organisaatiokulttuurit sulautuisivat tai katoaisivat. Olennaista on, että erilaiset arvot ja identiteetit voidaan tulkita uudelleen siten, että ne tukevat uuden organisaation tavoitteita. Cain ja kollegoiden (2016) mallissa onnistunut yhdistyminen määritellään niin, että institutionalisointiprosessi on tullut päätökseensä ja yhdistynyt organisaatio on legitiimi sekä ulkoisen ympäristön että organisaation sisäisten toimijoiden näkökulmasta.

On olemassa lukuisia tekijöitä, jotka vaikuttavat yhdistymisen onnistumiseen. Yhteisen kulttuurin luominen on erittäin tärkeää mutta myös haastavaa (Ursin & Aittola, 2021). Yhdistyvien organisaatioiden kulttuurien yhteensopivuus tukee yhdistymistä (Cai ym., 2016). Evansin (2017) tapaustutkimuksessa yhdistymistä vastustettiin sillä perusteella, että pienemmän yhdistyvän organisaation arvot olivat ristiriidassa suuremman kanssa, minkä vuoksi pelättiin, että pienemmän organisaation missio vesittyisi yhdistymisen myötä. Myös kokemus siitä, että yhdistymisestä on hyötyä esimerkiksi talouden tai maineen kannalta, tukee yhdistymistä (Cai ym., 2016). Lisäksi läpinäkyvä viestintä koko prosessin ajan on yhdistymisen kannalta tärkeää (Ursin & Aittola, 2021).

Tampereen yliopiston (TaY) ja Tampereen teknillisen yliopiston (TTY) yhdistymistä ja yhdistymisprosessia on tutkittu jonkin verran, vaikka kyse on melko uudesta muutoksesta. Opinnäytteitä on tehty esimerkiksi opintohallinnon diskursseista (Kuparinen, 2020), sisäisestä aktivismista johtosääntöuudistuksessa (Kasdaglis, 2019), tutkimus- ja opetushenkilökunnan kokemuksista viestinnästä, osallistamisesta ja luottamuksesta (Roth, 2018) sekä yhdistymisen mahdollisista vaikutuksista opintoihin (Oede, 2017).

Hanna Kuuselan johtama tutkimushanke *Kohti parempaa yliopistomaailmaa: strateginen johtaminen ja yliopistoyhteisön kokemukset Tampere3-fuusiossa* on johtanut useisiin yhdistymistä käsitteleviin julkaisuihin. Osana hanketta yhdistyneen yliopiston henkilöstölle tehtiin vuonna 2019 laaja kysely. Sen mukaan työntekijöiden enemmistö halusi, että yliopiston hallituksessa olisi yliopistoyhteisön edustus ja että johtajat valittaisiin suorilla vaaleilla (Kuusela ym., 2019). Entisen Tampereen yliopiston henkilöstö tuki edellä mainittuja väitteitä vahvemmin, mutta myös Tampereen teknillisen yliopiston henkilöstön enemmistö oli niiden kannalla. Tärkeänä pidettiin lisäksi muita yliopistodemokratiaa lisääviä keinoja kuten yhteisölle suunnattuja kyselyitä ja työpajoja sekä edustuksellisten toimielinten päätösvaltaa. Poutasen (2022) artikkelissa Tampereen yliopiston henkilöstö raportoi yhdistymisprosessin kiireestä ja heikoista vaikuttamismahdollisuuksista. Entisen Tampereen yliopiston henkilöstö kritisoi vahvemmin elinkeinoelämän intressien painottamista yhdistymisessä. TaY:n henkilöstö kertoi myös TTY:n henkilöstöä useammin vaikuttamismahdollisuuksien vähenemisestä. Professoreiden kerrottiin olevan muuta henkilöstöä tyytymättömämpiä yhdistymisprosessiin (Poutanen, 2022).

Tea Vellamo tarkasteli artikkeliväitöskirjassaan (2022) teknisen identiteetin rakentumista Tampereen yliopiston yhdistymisessä eri näkökulmista. Ensimmäisessä osajulkaisussa (Vellamo ym., 2020) tutkittiin TTY:n identiteetin muodostamista yhdistymisprosessissa suhteessa entiseen Tampereen yliopistoon ja Tampereen ammattikorkeakouluun haastatteleamalla teknillisen yliopiston professoreita ja akateemisia johtajia. Haastattelujen perusteella TTY ja TaY erosivat toisistaan muun muassa suhteessaan elinkeinoelämään ja yhteiskuntaan sekä johtamistavoissaan. TTY:n kerrottiin toimivan osana yhteiskuntaa, mikä tarkoitti etenkin tiivistä suhdetta elinkeinoelämään ja teollisuuteen. TaY:n suhdetta elinkeinoelämään kuvattiin puolestaan olemattomaksi tai epämääräiseksi. TaY:n kerrottiin toimivan ikään kuin erillään yhteiskunnasta pyrkien vaikuttamaan siihen ulkoa päin. TTY:tä kuvattiin matalahierarkisesti ja ammattimaisesti johdetuksi ja TaY:oa puolestaan

demokratiaan pyrkiväksi mutta heikosti ja hajautetusti johdetuksi (Vellamo ym., 2020).

Vellamon väitöskirjan kolmannessa osajulkaisussa (Vellamo ym., 2019) tarkasteltiin poikkitieteellisyydestä käytyä keskustelua siinä yhteydessä, kun uuden yliopiston tiedekuntarakenteista oltiin päättämässä. Yhdistyvien korkeakoulujen opiskelijoiden ja työntekijöiden kirjallisten vastausten perusteella opiskelijat ja elinkeinoelämä olivat keskeisimmät sidosryhmät, joita kohtaan yliopistolla oli velvollisuuksia erityisesti tekniikan alan suhteen. Opiskelijoiden osalta esitettiin huolta poikkitieteellisen tiedekuntarakenteen vaikutuksista tekniikan koulutuksen laatuun, sillä poikkitieteellinen tiedekunta saattaisi keventää tekniikan opetuksen vaatimuksia. Yliopiston velvollisuuksissa elinkeinoelämää ja teollisuutta kohtaan korostui tekniikan alan koulutuksen työelämärelevanssi. Vastaajat esittivät huolta siitä, että poikkitieteellisyys vaarantaisi tämän velvollisuuden, jos poikkitieteellisten rakenteiden myötä tekniikan tutkintojen teknologiafokus heikentyisi. Huolissaan oltiin myös siitä, että rakenteisiin liittyviä päätöksiä tehtäisiin ilman, että paikallisia teollisuusyrityksiä konsultoitaisiin niiden tarpeista. Vastaajat eivät siis olleet samaa mieltä yliopiston päätöksentekijöiden kanssa poikkitieteellisyyden hyödyistä, vaan poikkitieteellisten rakenteiden koettiin uhkaavan teknisen koulutuksen velvollisuuksia sen keskeisille sidosryhmille. Poikkitieteellisyys koettiin siten uhkana myös akateemiselle identiteetille, joka rakentui vahvasti kyseisen tieteenalan varaan (Vellamo ym., 2019).

Suomessa 2000-luvulla tapahtuneista muista yliopistofuusioista on tutkittu erityisesti Aalto-yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston tapauksia. Tienari ja kollegat (2016) tutkivat Aalto-yliopiston yhdistymistä. Heidän mukaansa yhdistymisen yksi tavoite oli se, että Aallosta tulisi maailmanluokan monialainen yliopisto, mikä näkyi esimerkiksi tenure track -rekrytoinnin käyttöönotossa ensimmäisenä yliopistona Suomessa. Monet työntekijät kuitenkin kokivat uuden yhtenäisen Aalto-brändin ja oman työnsä ristiriitaisina – yhdistyneen yliopiston aktiivinen brändin luominen aiheutti painetta tarkastella omaa identiteettiä, mikä aiheutti ahdistusta (Tienari ym., 2016).

Puusa ja Kekäle (2015) tutkivat Itä-Suomen yliopiston yhdistymistä haastattelemalla akateemista henkilöstöä. Yhdistymistä edeltäneitä yliopistoja kuvailtiin pieniksi, kotoisiksi ja epämuodollisiksi, ja tämän kerrottiin muuttuneen yhdistymisen myötä. Yhdistymisen jälkeisinä ensimmäisinä vuosina oli havaittavissa kampusten (eli yhdistyneiden yliopistojen) välinen kilpailuasetelma, mikä kertoi uuden yliopiston identiteetin pirstaleisuudesta. Henkilöstöllä oli kokemus siitä, että päätökset tulivat annettuna yliopiston johdolta ja että yhteisön jäsenillä ei ollut vaikutusmahdollisuuksia muutosprosessissa. Tämä vaikutti osaltaan siihen, että osa henkilöstöstä koki yhdistymisen negatiivisesti. Toisaalta oli havaittavissa myös optimismia: yhdistymisen ajateltiin mahdollisesti vahvistavan uuden suuremman yliopiston asemaa, minkä lisäksi poikkitieteellisyys nähtiin vahvuutena (Puusa & Kekäle, 2015).

3 AKATEEMISTEN TYÖNTEKIJÖIDEN AMMATILLINEN IDENTITEETTI JA TOIMIJUUS MURROKSESSA

Tässä luvussa määrittelen aluksi ammatillisen identiteetin ja toimijuuden käsitteet ottaen huomioon akateemisen työn erityispiirteet. Sen jälkeen tarkastelen uuden julkisen johtamisen vaikutuksia yliopistossa työskentelevien tutkijoiden ja opettajien ammatilliseen identiteettiin ja toimijuuteen.

3.1 Ammatillinen identiteetti ja toimijuus akateemisessa kontekstissa

Ammatillinen identiteetti voidaan yleisesti määritellä ”yksilön käsityksenä itsestään ammatillisena toimijana” (Eteläpelto ym., 2014a, s. 648). Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi ammatillisia käsityksiä, uskomuksia ja arvoja, eettisiä ja moraalisia sitoumuksia sekä tulevaisuuden tavoitteita (mt.). Akateemisessa kontekstissa yleisesti jaettuina ammatillisen identiteetin piirteinä voidaan pitää muun muassa jaetun eettisen koodiston noudattamista, akateemista vapautta ja autonomiaa oman työn suhteen sekä korkeaa akateemista koulutusta edellytyksenä sille, että pääsee yhteisön jäseneksi (Vellamo, 2022). Akateemisten työntekijöiden ammatilliseen identiteettiin kuuluu myös oma rooli esimerkiksi opettajana tai tutkijana (Ursin ym., 2020). Ihmisillä voi myös olla useita erilaisia ja keskenään mahdollisesti päällekkäisiä identiteettejä (McLean & Price, 2016).

Yksilöllisten kokemusten ja piirteiden lisäksi ammatillinen identiteetti rakentuu yksilön ja sosiaalisen ympäristön vuorovaikutuksessa (McLean & Price, 2016; Ursin ym., 2020) kuten työyhteisössä ja ammattikunnassa (Eteläpelto ym., 2014a). Akateemisessa maailmassa tämä käytännössä tarkoittaa usein omaa tieteenalaa tai instituutiota (Henkel, 2005) mutta mahdollisesti myös pienempiä yksiköitä kuten jopa yksittäistä tutkimusryhmää (Vellamo, 2022). Työpaikka ja

sen sosiokulttuuriset ja materiaaliset resurssit ovat keskeisessä roolissa työntekijöiden ammatillisen identiteetin rakentumisessa, ja esimerkiksi työssä tapahtuvat muutokset voivat johtaa siihen, että yksilö joutuu neuvottelemaan ammatillista identiteettiään uudelleen (Eteläpelto ym., 2014a).

Eri tieteenalat toimivat erilaisina ympäristöinä ammatillisen identiteetin rakentamiselle. Teknillisissä yliopistoissa identiteetti on kaksinainen: toisaalta koulutetaan tutkijoita ja tehdään tutkimusta, joka edistää tieteenalaa, mutta toisaalta koulutetaan ammattilaisia ja tehdään tutkimusta, jota voidaan soveltaa yhteiskunnassa (Vellamo ym., 2020). Tampereen tapauksessa TTY:n identiteetin yhtenä keskeisenä kulmakivenä oli Vellamon ja kollegoiden mukaan DI-tutkinnon arvostus. Tämä ilmeni esimerkiksi haluna pitää kiinni matematiikan ja luonnontieteiden opetuksesta, sillä niiden nähtiin takaavan tutkinnon laatu ja maine. Lisäksi he havaitsivat, että TTY:n toimijoilla organisaatio oli merkittävä osa akateemista identiteettiä.

Ammatillinen identiteetti linkittyy ilmiönä ammatilliseen toimijuuteen. Ammatillinen toimijuus ymmärretään tässä tutkielmassa subjektikeskeisenä ja sosiokulttuurisena ilmiönä (Eteläpelto ym., 2013; suomeksi myös Eteläpelto ym., 2014b). Sosiokulttuuriset näkökulmat toimijuuteen painottavat sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin merkitystä ihmisten toiminnalle. Subjektikeskeiset teorit tunnistavat kuitenkin myös yksilön merkityksen (Eteläpelto ym., 2013).

Tässä tutkimuksessa ammatillista toimijuutta hahmotetaan erityisesti kahden ulottuvuuden kautta: työhön vaikuttaminen ja työkäytäntöjen kehittäminen (Vähäsantanen ym., 2019; suomeksi Vähäsantanen ym., 2017). Työhön vaikuttaminen viittaa esimerkiksi yksilön mahdollisuuksiin tehdä omaa työtään koskevia päätöksiä tai osallistua työyhteisössä tehtäviin päätöksiin. Työkäytäntöjen kehittäminen puolestaan pitää sisällään muun muassa uusien ideoiden kokeilemisen omassa työssään sekä osallistumisen työpaikan toiminnan kehittämiseen (Vähäsantanen ym., 2017).

Ammatillista toimijuutta on tutkittu myös akateemisessa kontekstissa. Vähäsantanen ja hänen kollegansa (2020) selvittivät ammatillisen toimijuuden ilmenemistä suomalaisessa yliopistossa määrällisen mittarin sekä

haastatteluiden avulla. Kyseisessä tutkimuksessa huomattiin, että keskimäärin ammatillinen toimijuus oli vahvaa. Toimijuus oli kuitenkin vahvempaa yksilötasolla kuin työyhteisötasolla: tutkituilla oli paremmat mahdollisuudet vaikuttaa omaan työhönsä kuin työpaikkansa yhteisiin asioihin. Johtoasemissa olevat kokivat aitoja vaikuttamismahdollisuuksia työpaikan asioihin, kun taas opettajat ja tutkijat saattoivat kokea, että esimerkiksi yhteiset kokoukset olivat vain muodollisuus (Vähäsantanen ym., 2020). Ursinin ja kollegoiden (2020) mukaan ammatillista toimijuutta akateemisessa työssä vahvistivat työyhteisöltä ja esihenkilöiltä saatu tuki sekä mahdollisuus keskittyä tärkeäksi kokemiinsa asioihin ja vaikuttaa työn sisältöihin ja työtapoihin.

3.2 Uuden julkisen johtamisen vaikutukset akateemisten työntekijöiden identiteettiin ja toimijuuteen

Akateemisen työn vapaus ja autonomia ovat korvautumassa institutionaalisella valvonnalla ja manageroinnilla (Ylijoki & Ursin, 2013). Nämä voimistuvat uuden julkisen johtamisen piirteet ovat ristiriidassa perinteisen akateemisen arvojärjestelmän kanssa, mikä voi johtaa akateemisen identiteetin pirstaloitumiseen (Shams, 2019).

Adler ja Lalonde (2019) tutkivat meta-analyysissään yliopistoissa tapahtuneiden managerialististen muutosten vaikutuksia akateemiseen identiteettiin. Analyysissä he tunnistivat neljä työidentiteettiä, joissa näkyy managerialismin vaikutukset akateemisen työn arkeen ja arvoihin. *Kärjistyneessä identiteetissä* työkuorma ja työn vaatimukset ovat kasvaneet ja työn tempo nopeutunut. *Paineistettu identiteetti* pitää sisällään katkeransuloisen kokemuksen: toisaalta paineet esimerkiksi ulkoisen rahoituksen saamisesta tuovat epävarmuutta mutta toisaalta onnistumiset kyseisissä tavoitteissa ovat palkitsevia. *Liuenneessa identiteetissä* jatkuva kilpailu ja tuotantovaatimukset nakertavat ammatillisuuden ydintä ja kollegiaalisuutta. *Osittain säilyneessä identiteetissä* työntekijän on edelleen mahdollista harjoittaa akateemista vapautta yliopistossa säilyneissä autonomisuuden tiloissa (Adler & Lalonde, 2019).

Ylijoki ja Ursin (2013) tunnistivat kolme juonikaarta ja yhdeksän narratiivista tutkiessaan suomalaisten akateemisten työntekijöiden identiteettien rakentumista managerialististen muutosten keskellä. *Regressiivisessä* juonikaareissa koetaan, että akateeminen työ on mennyt huonompaan suuntaan jo jonkin aikaa. Jotkut kapinoivat muutoksia vastaan, kun taas toiset kärsivät hiljaisuudessa tai uupuvat hallinnollisen työn alle. *Progressiiviseen* juonikaareen kuuluu puolestaan ajatus siitä, että akateeminen työ on kehittynyt ja kehitty edelleen parempaan suuntaan; työntekijä menestyy uudenaikaisessa yliopistossa. Viimeiseen eli *vakaaseen* juonikaareen kuuluvassa sivustakatsojanarratiivissa managerialistiset muutokset, kuten uudet strategiset linjaukset, jäävät kaukaisiksi ja sen sijaan, että työntekijä yrittäisi vaikuttaa ylempien tasojen kiistoihin, hän keskittyy mieluummin perustehtäväänsä.

Shamsin (2019) mukaan yliopiston työntekijät eivät välttämättä omaksu managerialistisesta ideologiasta kumpuavaa identiteettiä sellaisenaan vaikka ovatkin uuden julkisen johtamisen paineen alaisina. Sen sijaan he konstruoivat joustavia identiteettejä, joiden avulla he voivat tilanteesta riippuen olla yhteensopivia managerialististen vaatimusten tai perinteisen akateemisuuden kanssa. Shams siis katsoo, että akateemisilla työntekijöillä on toimijuutta omien identiteettiensä rakentamisessa. Hänen mukaansa tällainen identiteettityö mahdollistaa identiteettijännitteiden lievittämisen ja perustyöhön keskittymisen: monet yliopistossa työskentelevät tutkijat ja opettajat eivät ole niinkään kiinnostuneita vastustamaan tai omaksumaan managerialistisiä vaatimuksia, vaan päätavoite on oman varsinaisen työn tekeminen (Shams, 2019).

Tampereen yhdistymisprosessissa voitiin havaita vastaava ilmiö: eräs Poutasen (2022) kuvaama työntekijöiden selviytymismekanismi oli irrottautua yliopistosta instituutiona ja yhteisönä voidakseen välttää vieraantumisen omasta työstään. Osa henkilöstöstä siis priorisoi aikansa varsinaisen työnsä tekemiseen ja jättäytyivät pienempään rooliin yhdistymisprosessissa: välinpitämättömyyden sijaan haastatellut kertoivat pyrkivänsä aktiivisesti olemaan välittämättä yhdistymisestä. Etenkin uran alkuvaiheissa oleville työntekijöille kyse oli myös oman urakehityksen turvaamisesta (Poutanen, 2022).

Toisaalta Adler ja Lalonde (2019) kuvaavat joidenkin akateemisten työntekijöiden käyttämää selviytymisstrategiaa, jossa he saattavat näennäisesti taipua managerialistisiin vaatimuksiin pitäen niihin kuitenkin samaan aikaan henkistä etäisyyttä säilyttääkseen työnsä arvopohjan. Teelken (2012) käyttää samasta ilmiöstä käsitettä *symbolinen mukautuminen*: muutokseen reagoidaan tai sopeudutaan kosmeettisesti, mikä auttaa luomaan autonomian ja akateemisen vapauden tiloja. Myös tätä voidaan pitää esimerkkinä toimijuuden harjoittamisesta.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tehtävänä on tarkastella yliopistofuusiota työntekijöiden sosiaalisesti jaetusta näkökulmasta. Tehtävään pyritään tuottamalla tietoa siitä, millaisiksi yliopistojen yhdistyminen ja yhdistynyt yliopisto konstruoidaan Tampereen yliopiston akateemisen henkilöstön sosiaalisessa todellisuudessa ja millä kielellisillä keinoilla se tehdään. Tavoitteena on lisäksi tarkastella erityisesti sitä, millaiseksi akateemiset työntekijät rakentavat oman asemansa ja roolinsa suhteessa yhdistyneeseen yliopistoon. Tutkimustehtävän toteuttamiseksi huomio kiinnitetään siihen, miten akateeminen henkilöstö puhuu yliopistojen yhdistymisestä eli millaisia diskursseja henkilöstön puheessa esiintyy. Akateemisten työntekijöiden suhdetta yhdistyneeseen yliopistoon tarkastellaan ammatillisen identiteetin ja toimijuuden käsitteiden avulla. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa, joka toisaalta auttaisi nimenomaan yhdistynyttä Tampereen yliopistoa mutta toisaalta tukisi myös mahdollisia tulevia korkeakoulujen yhdistymisprosesseja jo suunnitteluvaiheessa.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia diskursseja akateemisen henkilöstön puheessa esiintyy yliopistojen yhdistymiseen ja yhdistyneeseen yliopistoon liittyen?
2. Millaisina ammatillinen identiteetti ja toimijuus kuvataan eri diskursseissa?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen empiiristä toteutusta. Aluksi esittelen tutkimuksen metodologisenä viitekehyksenä toimivaa diskurssianalyysiä ja siihen liittyviä taustaoletuksia. Sen jälkeen kuvailen tutkimuskontekstin ja kerron, miten tutkimuksen osallistujat valittiin ja aineisto kerättiin. Lopuksi selostan analyysiprosessin kulun ja tuon ilmi keskeiset huomiot eettisiin ratkaisuihin ja tietosuojaan liittyen.

5.1 Diskurssianalyysi metodologisenä viitekehyksenä

Tässä alaluvussa kerron valitsemistani lähestymistavoista ja menetelmistä tutkimuksen toteuttamista varten. Puusan ja Juutin (2020b) mukaan kaikilla tutkijoilla on aina joitain tieteenfilosofisia taustaoletuksia, vaikka ne joskus jäävätkin implisiittisiksi, joten pyrin sanoittamaan valitsemiini menetelmiin liittyviä oletuksia ja sitoumuksia kattavasti.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen, ja tarkempana menetelmäkehyksenä on diskurssianalyysi. Tutkimuksen tehtävänä on tarkastella yliopistofuusioon liittyviä inhimillisiä ilmiöitä monipuolisesti, syvällisesti ja perusteellisesti, mikä puoltaa laadullisen lähestymistavan valintaa (Puusa & Julkunen, 2020). Tällöin on vääjäämättä kyse subjektiivisen tiedon tarkastelusta, mihin laadullinen tutkimus soveltuu (Puusa & Juuti, 2020a). Lisäksi laadullinen metodi mahdollistaa tutkimuskohteen tarkastelun sen luonnollisessa ympäristössä (mt.), mikä on perusteltua, sillä kyseessä on hyvin kontekstisidonnainen ilmiö. Kontekstin suuren merkityksen vuoksi tutkimus muistuttaa jossain määrin tapaustutkimusta, vaikka siinä ei tapaustutkimukselle tyypillisesti käytetäkään useita eri tietolähteitä eikä tavoitteena ole selittää koko Tampere3-yhdistymisprosessia kokonaisvaltaisesti (Piekkari & Welch, 2020).

Diskurssianalyysissä ajatellaan, että kieli ei ainoastaan kuvaile maailmaa vaan että kielen ja diskurssien avulla ihmiset luovat merkityksiä ja identiteettejä (McLean & Price, 2016) – kieli ymmärretään siis sosiaalisena toimintana.

Tarkastelun kohteena ovat tämän kielellisen konstruoinnin prosessit ja keinot eikä niinkään yksittäisten puheenvuorojen sisältöjen paikkansapitävyys (Wetherell, 2001b). Puusan ja Juutin (2020b) mukaan ihmisten konstruoimaa maailmaa tutkittaessa on tärkeää hyödyntää sellaisia menetelmiä, joiden avulla voidaan tarkastella tutkittavalle ilmiölle annettuja merkityksiä sekä ”päästä lähelle niitä – ihmisiä, joiden kokemuspohjaiseen tietoon aineisto pohjautuu” (s. 26). Tämän vuoksi diskurssianalyysi soveltuu hyvin tutkimuskohteen tarkasteluun.

Diskurssianalyysi ei ole yksittäinen, tarkasti määritelty tutkimusmenetelmä vaan joustava viitekehys, jonka puitteissa voidaan tehdä erilaisia painotuksia (Siltaoja & Sorsa, 2020). Tämän vuoksi koen tärkeäksi kuvailla tässä tutkimuksessa käytetyn diskurssianalyysin piirteitä. Diskurssin käsitteelle ei ole yksiselitteistä määritelmää. Tässä tutkimuksessa määrittelen diskurssin Siltaojaa ja Sorsaa (2020) mukaillen ”vakiintuneiksi puhekäytännöiksi, jotka omalta osaltaan rakentavat ja tuottavat sitä ilmiötä, jota ne kuvaavat” (s. 221).

Diskurssianalyysin tietoteoreettinen perusta on sosiaalisessa konstruktionismissa (Jokinen ym., 2016), millä on lukuisia vaikutuksia tutkimuksen toteutukseen. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan maailmaa ja ihmisiä koskeva tieto perustuu ”ihmisten ajatteluun eikä ulkoiseen todellisuuteen, jota voisi havainnoida” (Burr, 2015, s. 222). Tämä pitää sisällään ajatuksen siitä, että kaikki inhimilliset ilmiöt juontavat aina juurensa ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja ettei ihmistä voi tutkia irrallisena omasta sosiaalisesta taustastaan ja ympäristöstään. Ihmisten välinen vuorovaikutus perustuu puolestaan hyvin suuresti kielenkäytölle, joten sen tutkiminen on sosiaalisen konstruktionismin keskiössä (Burr, 2015). Tässä tutkimuksessa lähestyn kielenkäyttöä diskurssien kautta, jotka ymmärrän tutkijan rakentamana tulkintana tutkittavien jaetusta sosiaalisesta todellisuudesta. Diskurssianalyysissä ei voida tai yritetäkään saada tietoa tutkittavien ”todellisista” ajatuksista, aikomuksista tai mielipiteistä (Taylor, 2001).

Sosiaalista konstruktionismia on syytä pohtia myös aineiston kannalta. Ajattelen, että tässä tutkimuksessa tuotettu tieto on aktiivisesti konstruoitua:

haastatteluissa merkityksiä rakennetaan yhdessä haastateltavien kanssa sen sijaan, että tutkijana saisin käyttööni olemassa olevaa tietoa (Brinkmann & Kvale, 2015; McLean & Price, 2016). Vastaavasti analyysin tulokset ovat minun perusteltuja konstruktioitani. Usein haastattelututkimuksissa haasteena on arvioida sitä, ovatko haastateltavien puheenvuorot itsessään epätosia eli ristiriidassa objektiivisen todellisuuden kanssa (Brinkmann & Kvale, 2015). Sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä tällaista haastetta ei ole: tutkimuksen kohteena on haastateltavien konstruoima todellisuus, joten kunhan puheenvuorot kertovat siitä, ei ole olennaista, mikä niiden suhde "objektiiviseen" todellisuuteen on. Pikemminkin haasteena voi olla se, vastaavatko tutkittavien haastattelussa käyttämät diskurssit niitä diskursseja, joita he käyttävät haastattelutilanteen ulkopuolella.

Diskurssianalyysin eri suuntauksia voidaan tarkastella useiden eri jatkumoiden avulla. Ensinnäkin diskurssianalyysissä voidaan painottaa sitä, mitä merkityksiä ihmiset tuottavat tai sitä, millaisilla kielellisillä ja vuorovaikutuksellisilla keinoilla merkityksiä tuotetaan (Jokinen ym., 2016). Tässä tutkimuksessa painopiste ei ole vuorovaikutuksen dynamiikan yksityiskohtien erittelemisessä, mutta toisaalta identiteettejä tutkittaessa ei voida keskittyä pelkkiin merkitysisältöihin, sillä identiteetit rakentuvat vuorovaikutuksessa (McLean & Price, 2016). Tämä tutkimus ei asetu siis jatkumon kumpaankaan ääripäähän.

Toinen olennainen jatkumo muodostuu analytyttisyyden ja kriittisyyden käsitteiden välille (Jokinen ym., 2016). Tämä tutkimus on luonteeltaan analyttinen, eli ensisijaisena tavoitteena on aineistolähtöisesti eritellä diskursseja ja sanoittaa niiden ominaispiirteitä ilman ennakko-oletuksia esimerkiksi valtasuhteista (mt.). Kriittisessä diskurssianalyysissä tutkija usein asemoituu aktiiviseksi yhteiskunnalliseksi ja poliittiseksi toimijaksi (Wetherell, 2001a), millaiseksi en itseäni tämän tutkimuksen tekijänä miellä. Toisaalta erottelu ei ole yksiselitteinen. Tein aineistonkeruuseen liittyvän tietoisien valinnan siitä, että pyrkisin tarkastelemaan yliopistoyhteisön diskursseja mahdollisimman monipuolisesti eli tuomaan esille mahdollisesti myös sellaisia

näkökulmia, jotka ovat jääneet julkisessa keskustelussa vähemmälle. Tämä voidaan nähdä analyttisen tutkimussuunnan mukaisena valintana, jolloin tarkoituksena on täydentää ymmärrystä kohdeorganisaation sosiaalisesta todellisuudesta, mutta toisaalta se voidaan nähdä kriittisenä painotuksena, jonka tavoitteena on antaa tilaa julkisessa keskustelussa aliedustetuille äänille.

Kontekstin laajuus ja merkitys on olennainen kysymys diskurssianalyysissä. Wetherellin (2001a) mukaan keskustelunanalyttisessä perinteessä keskitytään vain tutkittavan vuorovaikutustilanteen välittömään kontekstiin, kun taas poststrukturalistisessa perinteessä rajanveto oleellisen ja epäoleellisen kontekstin välille on häilyvämpää. Esimerkiksi identiteettien ymmärtämiseksi on hahmotettava myös laajempaa yhteiskunnallista ja historiallista kontekstia (Wetherell, 2001a). Tämä tutkimus nojaa kontekstin osalta selkeästi poststrukturalistiseen perinteeseen, sillä esimerkiksi akateemisten työntekijöiden ammatillisen identiteetin tulkitseminen edellyttää kontekstikseen vallitsevaa yliopistopolitiikkaa sekä perinteisiä käsityksiä akateemisesta työstä. Ymmärrän siis Edleyn (2001) tapaan, että puhe perustuu historiallisiin ja kulttuurisiin resursseihin, jotka tulee huomioida analyysissä. Jokinen ja kumppanit (2016) sanoittavat tätä tematiikkaa niin, että merkitykset ovat toisaalta aina sidoksissa tiettyihin tilanteisiin mutta toisaalta myös osa laajempaa kulttuuria. Heidän viitekehöksensä avulla ilmaistuna tässä tutkimuksessa kulttuuri nähdään analyysin kehystäjänä. He kuitenkin huomauttavat, että tällöinkin aineistoa on luettava avoimesti eikä päätelmiä voi tehdä aineiston ulkopuolisesta kulttuurisesta kehyksestä käsin, vaan tulokset on perusteltava aineistolla itsellään.

Diskurssianalyttinen tutkimus ei voi koskaan olla täysin objektiivista, koska tutkija itse toimii tutkimusinstrumenttina ja tekee siten aina jossain määrin subjektiivisia valintoja (Puusa & Julkunen, 2020). Brinkmann ja Kvale (2015) erittelevät laadullisen tutkimuksen kannalta mielekkäämpiä näkökulmia objektiivisuuteen. Yhtäältä se voidaan nähdä ennakkoluulojen ja vinoumien puutteena, mitä tässä tutkimuksessa edisti se, että en itse ollut osa Tampereen yliopiston yhteisöä. Täydellinen vapaus ennakkokäsityksistä ei ole kuitenkaan

realistista, joten olennaista on olla tietoinen omista esitiedoistaan ja ennakkoolettamuksistaan voidakseen sulkeistaa ne tutkimuksen ajaksi. Nähdäkseni tämän tutkimuksen kannalta tärkein objektiivisuuden näkökulma on kuitenkin se, että kohteena olevaa ilmiötä pyritään kuvaamaan ja sanoittamaan mahdollisimman uskollisesti. Tätä edesauttaakseni annoin tutkittaville mahdollisuuden tutustua tutkimuksen tuloksiin ennen julkaisemista (Brinkmann & Kvale, 2015).

5.2 Tutkimuskonteksti ja tutkimukseen osallistujat

Tutkimuskontekstina oli yhdistynyt Tampereen yliopisto ja siihen johtanut kahden yliopiston – Tampereen yliopiston ja Tampereen teknillisen yliopiston – yhdistyminen. Yhdistymisprosessi alkoi vuonna 2013 yliopistojen johtajien aloitteesta tiivistää yliopistojen yhteistyötä. Tampereen korkeakoulusäätiö, joksi yliopistot yhdistyisivät, perustettiin 2017. Yhdistymisen toteuttava muutos yliopistolakiin hyväksyttiin eduskunnassa vuoden 2017 lopussa, ja yhdistyminen astui voimaan vuoden 2019 alusta (Poutanen ym., 2022; Vellamo, 2022). Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin vuoden 2020 syksyllä eli noin puolitoista vuotta yhdistymisen jälkeen.

Evansin (2017) mukaan yliopistojen fuusiot ovat ainutlaatuisia omine erityispiirteineen. Tässä tutkimuksessa kyseessä olevasta fuusiosta voidaan todeta, että yhdistyneiden yliopistojen profiilit olivat erilaisia, eikä niillä ollut kovin paljon päällekkäistä koulutusta. Tampereen teknillinen yliopisto oli pienempi kuin entinen Tampereen yliopisto. Yhdistyneestä yliopistosta tuli säätiöyliopisto, eli sen hallintomalli oli lähempänä Tampereen teknillistä yliopistoa (joka oli myös säätiöyliopisto) kuin Tampereen yliopistoa (joka oli julkisoikeudellinen yliopisto). Tampereen ammattikorkeakoulusta tuli osa yliopistokonsernia, mutta sitä ei varsinaisesti fuusioitu yliopiston kanssa, koska se ei ollut Suomen lainsäädännön puitteissa mahdollista.

Haastattelin tutkimusta varten yhteensä kahdeksaa akateemiseen keskiryhmään eli opetus- ja tutkimushenkilöstöön kuuluvaa ihmistä. Heistä

kolme oli entisen Tampereen yliopiston työntekijöitä ja viisi entisen Tampereen teknillisen yliopiston työntekijöitä. Entinen Tampereen yliopisto koostui useammasta kampuksesta, ja tässä tutkimuksessa kaikki sieltä valitut haastateltavat olivat keskustakampukselta. Yhteensä haastateltavat edustivat neljää eri yksikköä.

Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata mahdollisimman monipuolisesti niitä diskursseja, joita Tampereen yliopiston henkilöstön keskuudessa esiintyi. Kyseessä oli noin neljän tuhannen ihmisen joukko (Tampereen korkeakoulusäätiö, 2021), joten tutkimukseen saattoi osallistua käytännössä vain murto-osa. Tutkittavien valinnassa pyrin siihen, että osallistujajoukko olisi mahdollisimman heterogeeninen, jotta aineistossa olisi edustettuna mahdollisimman monipuolisesti erilaisia diskursseja. Tavoitteena oli tutkia yhdistymisprosessia, joten kriteerinä tutkimukseen osallistumiselle oli se, että tutkittava oli haastatteluhetkellä (eli syksyllä 2020) Tampereen yliopiston työntekijä ja että hän oli ollut työsuhteessa jompaankumpaan yhdistyneeseen yliopistoon ennen fuusiota. Keskeisenä tutkittavien valintaa ohjaavana periaatteena oli myös se, että molemmat yhdistyneet yliopistot olisivat tasaisesti edustettuina. Rajasin pois myös henkilöt, jotka eivät puhuneet suomea äidinkielenään, koska diskurssianalyysin tekeminen usealla eri kielellä olisi ollut metodisesti ongelmallista.

Eräs keskeinen kysymys haastateltavien valinnassa oli tasapainottelu laajuuden ja syvyyden välillä (Patton, 2015): laajuutta tukisi se, että haastateltavat olisivat keskenään mahdollisimman erilaisia, kun taas syvyyttä tukisi se, että samoista taustaryhmistä olisi useampi kuin yksi edustaja. Haastateltavien joukkoa oli välttämätöntä rajata, koska pro gradu -työssä haastatteluihin käytettävät resurssit ovat rajalliset. Tulin siihen tulokseen, että tutkimuksen tavoitteita tukisi parhaiten se, että rajaisin osallistujat tiettyihin yksiköihin ja tiettyihin henkilöstöryhmiin. Valitsin neljä tarkasteltavaa yksikköä siten, että molemmat yhdistyneet yliopistot olivat edustettuina. Tätä voidaan pitää vertailevana aineistonkeruustrategiana (Patton, 2015). Tarkasteltavaksi henkilöstöryhmäksi valitsin akateemisen keskiryhmän, eli suljin pois professorit

ja hallintohenkilöstön. Valitsin juuri kyseisen ryhmän siksi, että tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli laajentaa ymmärrystä yliopistoyhteisössä esiintyvistä diskursseista ja erityisesti tavoittaa yhteys akateemisen työn arkeen. Käytännössä kyse oli siis esimerkiksi yliopisto-opettajan, lehtorin ja yliopistotutkijan kaltaisilla nimikkeillä toimivista henkilöistä.

Yksittäiset haastateltavat valitakseni yhdistin kiintiötönnän ja satunnaisotannan (Patton, 2015) siten, että valitsin satunnaisesti yliopiston henkilöstöhaun avulla kaksi kriteerit täyttävää haastateltavaa jokaisesta neljästä yksiköstä. Kiintiötönnän tehtävänä oli taata se, että yksiköt olisivat tasaisesti edustettuina, ja satunnaisotannan tarkoitus oli vähentää tutkijan mahdollisten vinoumien vaikutuksia (mt.). Lähetin siis yhteensä kahdeksan haastattelupyynnön sähköpostitse. Haastattelupyynnön yhteydessä lähetin tutkimuksen tietosuojailmoituksen (liite 2) sekä suostumuslomakkeen (liite 3), joka käsiteltiin sähköisesti pandemian vuoksi. Näistä kahdeksasta kyselystä seurasi viisi haastattelua.

Ensimmäisen viiden haastattelun jälkeen havaitsin, että aineisto alkoi satureoitua, joten muutin valitsemistapaa satunnaisesta maksimaaliseen variaatioon pyrkiväksi – tarkoituksena oli siis valita toisistaan ja aiemmista haastateltavista poikkeavia informantteja, jotta tutkittavan ryhmän sisäinen variaatio ilmenisi mahdollisimman hyvin aineistossa (Patton, 2015). Tarkastelin jo haastateltujen henkilöiden taustoja ja muodostin kolme profiilia, jotka aineistosta siihen mennessä puuttuivat. Aineistossa oli hyvin edustettuna opetuspainotteiset toimenkuvat sekä henkilöt, joilla ei ollut kovin paljon kokemusta yliopiston hallinnollisissa elimissä tai työryhmissä toimimisesta. Pyrin siis siihen, että jälkimmäisissä haastateltavissa olisi myös tutkimuspainotteisia työnkuvia sekä enemmän hallinnollisissa tehtävissä olleita henkilöitä. Lisäksi pyrin säilyttämään kiintiötönnän eli sen, että valitut yksiköt olisivat tasaisemmin edustettuina. Lähetin uusia haastattelupyynnöjä näitä painotuksia vastaaville ihmisille yhteensä 11 kappaletta, minkä seurauksena toteutui vielä kolme haastattelua.

5.3 Aineiston keruu

Kahdeksasta yksilöhaastattelusta kertyi yhteensä 8 tuntia ja 12 minuuttia äänimuotoista aineistoa. Toteutin haastattelut koronapandemian vuoksi etänä videoyhteyden avulla. Haastattelut pidettiin vuoden 2020 syksyllä. Valitsin haastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, koska kiinnostukseni kohdistui erityisesti kielellisiin ilmiöihin ja haastatteluaineistossa kieli on keskiössä (Puusa, 2020). Yliopistofuusioiden inhimillistä näkökulmaa tutkittaessa esimerkiksi kyselyt eivät Evansin (2017) mukaan tuota riittävän rikasta tietoa yksittäisten ihmisten kokemuksista ja tuntemuksista. Haastattelussa tutkijan on myös mahdollista ohjata keskustelua tutkimuskysymysten kannalta mielekkääseen suuntaan ja kysyä tarvittaessa tarkentavia tai selventäviä kysymyksiä (Puusa, 2020), mikä on esimerkiksi kirjoituspyyntöön tai luonnolliseen puheeseen verrattuna etu. Tämä oli olennaista, koska tutkimuksessa käsiteltävä aihepiiri oli laaja ja tutkimuskonteksti osittain minulle vieras. Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina, koska halusin varmistaa, että haastateltavat voivat puhua mahdollisimman vapaasti omista kokemuksistaan.

Nikanderin (2012) mukaan diskurssianalyysiä käyttävät tutkijat ovat erimielisiä siitä, tulisiko haastatteluja käyttää analyysin aineistona. Jotkut suosivat tutkijasta riippumatonta, luonnollista aineistoa haastattelujen sijaan, sillä heidän mielestään haastattelut ovat epäsymmetrisiä ja antavat haastattelijalle liian paljon valtaa vaikuttaa aineistoon. Tämä johtuu siitä, että haastattelijalla hallitsee vuorovaikutustilanteen kulkua päättämällä kysyttävistä kysymyksistä ja aiheen vaihtamisesta, minkä lisäksi haastattelutilanne on lähtökohtaisesti yksisuuntainen: haastattelijalla kysyy ja haastateltava vastaa (Brinkmann & Kvale, 2015). Toisaalta McLeanin ja Pricen (2016) mukaan identiteettiä tutkittaessa kaikki vuorovaikutuksellinen data – haastattelut mukaan lukien – tulisi ymmärtää luonnollisesti ilmenevinä, sillä identiteettejä rakennetaan vuorovaikutuksessa tapahtuvassa asemoitumisessa. Voidaan myös kyseenalaistaa, onko mikään aineisto ”puhtaasti” luonnollista, eikä kaikista ilmiöistä ole saatavilla tutkimustehtävään sopivaa luonnollista aineistoa

(Nikander, 2012). Vaikka tiedostan, että haastatteluaineiston käyttäminen diskurssianalyysissä ei ole ongelmatonta, oli se mielestäni paras vaihtoehto tutkimustehtävän toteuttamiseksi.

Haastattelut ovat omanlaisiaan sosiaalisia käytäntöjä, joten haastatteluissa esiintyvät diskursiiviset ilmiöt eivät välttämättä vastaa niitä, jotka esiintyvät haastattelutilanteen ulkopuolella (Nikander, 2012). Toisaalta voidaan ajatella, että haastateltavat hyödyntävät haastattelutilanteissa pitkälti samoja kulttuurisia resursseja, joita he myös "luonnollisesti" käyttävät, joten haastatteluaineistosta voidaan saada tietoa haastateltavien sosiaalisesta todellisuudesta (mt.). Haastatteluista saatu tieto on lisäksi kontekstisidonnaista, eli siihen vaikuttavat muun muassa haastattelun ajankohta ja paikka, haastattelijan ja haastateltavan väliset suhteet sekä samassa haastattelussa aiemmin käsitellyt asiat (Brinkmann & Kvale, 2015). Identiteettiä käsittelevässä haastatteluaineistossa erityisesti vuorovaikutuskonteksti on keskeinen (McLean & Price, 2016). Konteksti on siis diskurssianalyysin kannalta monella tavalla olennainen, joten nämä seikat on huomioitava analyysivaiheessa.

Haastattelujen strukturointiaste, eli se kuinka vapaamuotoisesti haastatteluissa edettiin (Puusa, 2020), asettui teemahaastattelun ja avoimen haastattelun välille. Avoimessa haastattelussa ei ole lainkaan etukäteen mietittyjä keskusteluteemoja tai kysymyksiä vaan pelkkä aihepiiri (mt.). Käytin haastatteluissa kuitenkin tukena haastattelurunkoa, joten haastatteluja ei voi pitää täysin avoimina. Muodostin haastattelurungon ennen ensimmäistä haastattelua perustuen osittain aiempien tutkimusten teemoihin (esim. Kuusela ym., 2019; Vähäsantanen ym., 2017) ja osittain omaan tietämykseeni yliopistojen toiminnasta ja Tampereen yliopistojen yhdistymisprosessista. Lisäsin runkoon haastatteluiden myötä kysymyksiä; viimeisessä haastattelussa käytetty haastattelurunko on esitetty liitteessä 1. Vaikka haastattelut olivat keskenään melko erilaisia, niissä oli samanlainen perusrakenne: aluksi kerrasin tutkimuksen lähtökohdat, tietosuoja-asiat, tutkittavan oikeudet sekä käytännön asiat. Tämän jälkeen käynnistin nauhoituksen. Varsinainen haastattelu alkoi taustatietojen käsittelyllä (olennaisesti nykyinen toimenkuva sekä työhistoria Tampereen

yliopistolla), minkä jälkeen pyysin haastateltavaa kertomaan omin sanoin yliopistojen yhdistymisprosessin omasta näkökulmastaan. Tätä osiota voidaan tiettyssä mielessä pitää narratiivisena haastatteluna, jossa haastattelijan roolina on olla tarinan yleisönä ja antaa haastateltavalle tilaa kertoa tarinansa (Brinkmann & Kvale, 2015). Diskurssianalyysin kannalta olennaista on, että haastateltavat käyttävät mahdollisimman paljon itselleen luonnollista, ”aitoa” kieltä, joten en halunnut ohjata heitä sen enempää kuin oli välttämätöntä. Ehdotin muistelun alkupisteeksi sitä, kun haastateltava oli ensimmäistä kertaa kuullut yliopistojen mahdollisesta yhdistymisestä.

Kun haastateltava oli kertonut oman kokemuksensa yhdistymisprosessin kulusta, siirryin haastattelun seuraavaan osioon eli temaattisten kokonaisuuksien käsittelyyn. Tältä osin haastattelut muistuttivat jossain määrin teemahaastatteluita (Puusa, 2020) muutamalla olennaisella erolla. Teemojen käsittelyjärjestys vaihteli haastatteluittain, sillä aloitin niistä teemoista, joihin haastateltava oli omassa alkupuheenvuorossaan viitannut. Tämä on mahdollista myös varsinaisessa teemahaastattelussa, mutta eroavaisuuksia oli siinä, että en käsitellyt kaikkia teemoja kaikissa haastatteluissa ja olin avoin haastateltavasta nouseville teemoille, joita haastattelurungossa ei ollut valmiiksi. Tämän vuoksi haastattelurunko täydentyi haastatteluiden myötä. Haastattelurunko oli siis lähinnä ohjeellinen ja sen rooli korostui usein vasta haastatteluiden loppuvaiheessa, kun haastateltavasta kumpuavat teemat alkoivat tyrehtymään, jolloin saatoin tuoda esille vielä muutaman uuden teeman. Haastattelujen strukturointiaste siis kasvoi haastattelun edetessä: alkuvaihe oli lähempänä avointa haastattelua ja loppuosassa siirryttiin kohti teemahaastattelua. Esitin lisäksi haastatteluiden aikana lukuisia spontaaneja jatkokysymyksiä saadakseni tarkennuksia tai syventääkseni käsiteltävää aihetta, sillä etukäteen tehty haastattelurunko ei voi ennakoida kaikkia tilanteita (Brinkmann & Kvale, 2015). Haastattelun loppuksi annoin haastateltaville vielä mahdollisuuden lisätä jotain tai kommentoida haastattelua, minkä jälkeen suljin nauhoituksen. Usein kuitenkin jatkoimme keskustelua vapaamuotoisemmin vielä hetken aikaa tämän jälkeen.

Pyrin haastattelijan roolissani neutraalisuuteen ja antamaan haastateltaville runsaasti tilaa puhua, sillä haastattelijä voi vaikuttaa haastattelusta syntyvän aineiston sisältöön huomattavalla tavalla (Puusa, 2020), mikä on diskurssianalyysin kannalta haaste. Käytännössä tämä neutraalisuus näkyi esimerkiksi siinä, että käytin mahdollisimman objektiivisia sanoja kuvaamaan yliopistojen yhdistymistä ja siinä, että pyrin käyttämään yhdistyneistä yliopistoista (eli käytännössä nykyisistä kampuksista) samoja termejä kuin haastateltavakin.

Toisaalta diskursiivisessa haastattelussa haastattelijan on mahdollista joissain tapauksessa johdatella haastateltavaa diskurssien välisiin konflikteihin (Brinkmann & Kvale, 2015). Omissa haastatteluissani tämä toteutui esimerkiksi sitä kautta, että saatoin kysyä jonkin kärjekkäämmän kysymyksen eli siirryin tietoisesti itse johonkin sellaiseen diskurssiin, jota haastateltava ei ollut puheessaan kovin paljon käyttänyt. Tällöin haastateltava yleensä joko itsekin siirtyy samaan diskurssiin tai joutuu jollain tavalla perustelemaan, miksi pitäytyy jossain toisessa diskurssissa (Jokinen ym., 2016). Tällaiset tilanteet ovat usein analyysin kannalta mielenkiintoisia, mutta koska ne saattavat vaikuttaa haastateltavan käyttämään puheeseen, tein näin korkeintaan vasta aivan haastattelun lopussa, jotta suurin osa haastattelusta olisi neutraalia.

5.4 Aineiston analyysi

Haastatteluiden jälkeen kirjoitin aineiston kirjalliseen muotoon tarkempaa analyysiä varten: kahdeksan haastattelua oli litteroituna yhteensä noin 97 sivua. Litterointi voidaan nähdä osana analyysiprosessia eikä pelkkänä mekaanisena toimituksena (Brinkmann & Kvale, 2015). Brinkmannin ja Kvalen mukaan ei voida määritellä yksiselitteisesti oikeita ja väriä tapoja litteroida, koska puheen muuttaminen kirjoitetun kielen konventioihin sopivaksi on aina tulkinnanvaraista ja siinä aina katoaa jotain informaatiota – olennaisempaa on pohtia sitä, millainen litterointi tukee käsillä olevan tutkimuksen toteuttamista.

Diskurssianalyysissä kontekstin merkitys ja yksittäiset sanavalinnat voivat olla tulkinnan kannalta olennaisia, minkä vuoksi pyrin litteroinnissa kattavuuteen ja tarkkuuteen. Merkitsin esimerkiksi selkeät huokaukset, naurahdukset ja painotukset. Litteroin pääosin sanatarkasti, vaikka jätin osan hyvin usein toistuvista täytesanoista pois etenkin haastateltavan taustoja käsittelevissä osioissa, sillä ne eivät lähtökohtaisesti olleet varsinaisen analyysin kohteena vaan kontekstina. Analyysin edetessä saatoinkin tarkentaa vaikeasti tulkittavien kohtien litterointia. Kyseessä oli melko laaja aineisto eikä tarkoitukseni ollut varsinaisesti analysoida vuorovaikutusilmiöitä, joten en esimerkiksi laskenut ja merkinnyt puheenvuoroissa esiintyvien taukojen pituuksia tarkasti. Litteroinnin yhteydessä de-identifioin aineiston eli poistin siitä suorat henkilötiedot.

Aloitin varsinaisen analyysin ensimmäisen iteraation tulostamalla haastattelut kokonaisuudessaan. Diskurssianalyysissä haastateltavien puheen tulkitseminen edellyttää kontekstin ymmärtämistä, joten en voinut käsitellä haastattelujen osia irrallisina. Edleyn (2001) mukaan diskurssianalyttinen analyysiprosessi alkaa toistuvasta aineistoon tutustumisesta, minkä seurauksena analyysin tekijä alkaa tunnistaa tutkittavien puheesta toistuvia piirteitä. Kävin haastatteluaineiston läpi siten, että merkitsin eri värikoodeilla toistuvia kielellisiä piirteitä, sisältöjä tai muita tekijöitä, joiden avulla eri diskursseja voisi alustavasti hahmotella. Olin kiinnittänyt joihinkin piirteisiin huomiota jo haastattelujen tekemisen ja litteroinnin aikana. Näitä toistuvia piirteitä tunnistin lopulta yhdeksän: omaan arkeen liittynyt huolipuhe, organisaatiopuhe, kampuksiin liittynyt toiseuttava puhe, positiivinen ja/tai monitieteisyyttä korostanut puhe, kritiikki vallitsevaa yliopistopolitiikkaa kohtaan, kritiikki yliopiston sisäisiä käytännön asioita kohtaan, yliopiston roolia yhteiskunnan kriittisenä äänenä sanoittanut puhe, yliopiston roolia elinkeinoelämän tukijana sanoittanut puhe sekä puhe yliopiston etäisestä hallinnosta. Näiden piirteiden tunnistamisen lisäksi merkitsin aineistosta muutoin mielenkiintoisia tai epäselviä kohtia, jotka edellyttivät yksityiskohtaisempaa tarkastelua.

Analyysin toisessa iteraatiossa hahmottelin varsinaista diskurssianalyyttistä ratkaisua: tavoitteenani oli päästä yksittäisten kielellisten piirteiden tasolta sisäisesti koherentteihin diskursseihin ja siten saada vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Yhdeksästä toistuvasta kielellisestä piirteestä päädyin alustavasti viiteen diskurssiin. Tätä varten muodostin alustavia kriteerejä, joiden perusteella diskursseja voisi yhdistää tai erottaa toisistaan. Noudatin periaatetta, jonka mukaan kaksi potentiaalista diskurssia yhdistettiin, ellei niiden välillä ollut jotain selkeää ja systemaattista eroa vähintään yhden tällaisen kriteerin suhteen.

Ensimmäisenä selkeänä kriteerinä erottui se, mille "tasolle" puhujan puhe sijoittui: oman välittömän työympäristön tasolle, oman kampuksen tasolle vai koko yliopiston tasolle. Tällä kriteerillä diskursseja olisi vähintään kolme. Yliopistotasolle kuulunut organisaatiopuhe ja monitieteisyyttä korostanut puhe olivat yhteensopivia ja muodostivat yhtenäisen diskurssin. Päätin, että kampukselle sijoittunut toiseuttava puhe ei voinut muodostaa yhtä diskurssia, sillä siihen liittyi keskenään epäyhteensopivaa puhetta yliopistosta toisaalta sivistysyliopistona ja yhteiskunnallisena kriitikkona ja toisaalta elinkeinoelämän kumppanina. Toiseksi kriteeriksi muodostui siis se, miten puhuja asemoi yliopiston, minkä perusteella kampukselle muodostui kaksi diskurssia. Välittömän työympäristön tasolla oli merkittäviä eroja siinä, miten puhujat asemoivat itsensä suhteessa yliopistoon ja miten he puhuivat omista vaikuttamismahdollisuuksistaan. Näiden kahden kriteerin perusteella myös tälle tasolle muodostui kaksi erillistä diskurssia.

Analyysin kolmannen iteraation tarkoituksena oli tehdä diskurssien tunnistamisesta täsmällistä ja järjestelmällistä, mitä varten työstin edellä esitellyt neljä kriteeriä tarkemmin määritellyiksi analyttisiksi käsitteiksi: puheen taso, puhujan yliopistokonstruktio, puhujan subjektipositio suhteessa yliopistoon sekä puhujan toimijuus.

Määrittelin puheen tason siksi viiteryhmäksi, jonka osaksi puhuja itsensä kulloinkin asemoi: kiinnittykö hän siis esimerkiksi omaan oppiaineeseensa vai organisaatioon kokonaisuutena. Käytännössä kielen tasolla tämä näkyy

esimerkiksi siinä, mihin joukkoon puhujan käyttämä *me*-pronomini kulloinkin viittaa. Puhujan yliopistokonstruktiolla tarkoitin sitä, millaiseksi puhuja rakentaa (Tampereen) yliopiston tai laajemmin ajateltuna millaisia merkityksiä puhuja yliopistoinstituutiolle antaa. Daviesin ja Harrén mukaan (1990) eri diskurssit tarjoavat puhujille erilaisia subjektipositioita; valittuaan jonkin position puhuja merkityksellistää sosiaalista todellisuutta jostain tietystä näkökulmasta käsin. Tässä analyysissä viittasin subjektipositiolla käytännössä siihen, miten puhuja asemoi itsensä suhteessa edellä kuvattuun yliopistokonstruktion eli millaiseksi yliopistolaiseksi hän itsensä rakensi. Subjektipositioiden luomisessa ja tulkitsemisessä voidaan hyödyntää kulttuurisia malleja kuten opettaja/oppilas tai työnantaja/työntekijä (Davies & Harré, 1990). Aiemmin määrittelemäni puheen taso voitaisiin nähdä osana subjektipositiota, mutta analyysin tarkentamiseksi päätin pitää käsitteet erillisinä. Toimijuutta kielellisenä piirteenä tarkastelin muun muassa verbien aktiivi- ja passiivimuotojen, pronominalaintojen, modalisuuden sekä erilaisten semanttisten valintojen kautta (esimerkiksi *päätin tehdä* vs. *päädyin tekemään*). Toimijuuden tarkastelussa hyödynsin soveltuvien osien Martinin (2016) listausta toimijuuden esiintymisestä englanninkielisessä puheessa. Näiden käsitteiden lisäksi kiinnitin huomiota joissakin diskursseissa toistuviin ja toisista puuttuviin kielellisiin piirteisiin.

Kolmas analyysi-iteraatio oli siis luonteeltaan varmistava ja syventävä: halusin varmistaa viiden diskurssin ratkaisun toimivuuden käymällä koko aineiston uudelleen läpi edellä määriteltyjen analyttisten käsitteiden avulla sekä tarkastella kaikkia diskursseja kaikkien käsitteiden kautta. Ratkaisu pysyi olennaisesti samana, mutta tarkensin joidenkin ei-yksiselitteisten kohtien tulkintaa.

Syvensin myös erityisesti toiseen tutkimuskysymykseen eli ammatilliseen identiteettiin ja toimijuuteen liittyvää analyysiä. Tämä osa analyysistä oli teoriasidonnaisempaa kuin aiempi aineistolähtöinen analyysi, sillä ammatillinen identiteetti ja toimijuus ovat teoreettisia eivätkä analyttisiä käsitteitä. Edley (2001, s. 210) katsoo, että ”subjektipositiot ovat tietynlaisten puheen tapojen

oleelliseksi tekemiä identiteettejä.” Puheen tapojen – siis diskurssien – vaihtuessa myös puhujien subjektipositiot ja siten identiteetit voivat vaihtua. On kuitenkin huomattava, että ihmiset voivat myös tietoisesti päättää, millaisia diskursseja käyttävät ja millaisia subjektipositioita niissä valitsevat (Edley, 2001). Tässä valossa tulkitsin ammatillista identiteettiä subjektipositioden eli olennaisesti sen kautta, miten puhuja asemoi itsensä suhteessa yliopistoon. Diskurssianalyysin kontekstissa identiteettiä ei mielletä ihmisen pysyväksi ominaisuudeksi vaan se tuotetaan diskursiivisesti vuorovaikutuksessa muiden kanssa (Edley, 2001; McLean & Price, 2016). Identiteettejä voidaan rakentaa myös ennen ja jälkeen -tarinoiden avulla (Horton-Salway, 2001), mikä soveltui hyvin tähän tutkimukseen, koska yliopistofuusio oli selkeä käännekohta. Laajemmin ajateltuna identiteetin muodostukseen sisältyy aina ajallinen ulottuvuus: toisaalta identiteetti on jatkuvassa muutoksessa mutta toisaalta siinä on jatkuvuutta menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä (McLean & Price, 2016). Ammatillista toimijuutta ja sen kahta ulottuvuutta – työhön vaikuttamista ja työkäytäntöjen kehittämistä – analysoin suoran toimijuuspuheen ja toimijuuden kielellisten piirteiden kautta.

Tulosten raportointia varten kävin jokaisen diskurssin kohdalla läpi kaikki aineiston kohdat, joissa kyseistä diskurssia esiintyi. Tunnistin toistuvia diskursiivisia piirteitä, joiden pohjalta rakensin tulosluvun. Osana tätä prosessia tulkitsin muutaman epäselvän katkelman uudelleen johonkin toiseen diskurssiin kuuluvaksi.

5.5 Eettiset ratkaisut

Ihmistieteellisessä tutkimuksessa eettisten näkökulmien pohdinta on olennainen osa tutkimuksen kaikkia vaiheita. Ensimmäinen tutkimuksen suunnitteluvaiheessa olisi syytä pyrkiä tuottamaan sellaista tietoa, joka tieteellisen hyödyn lisäksi voisi parantaa ihmisten elämää (Brinkmann & Kvale, 2015). Koen, että tämä toteutuu hyvin, sillä Tampereen yliopistojen yhdistymisestä ei ole kovin paljon tieteellistä tietoa, joten tämän tutkimuksen tuloksia lienee mahdollista käyttää kyseisen

yliopiston ja yliopistoyhteisön asioiden edistämiseksi. Lisäksi tutkimus tuottanee tietoa, joka voi olla hyödyllistä mahdollisten tulevien yliopistofuusioiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Toinen yleinen periaate on se, että tutkittavien on annettava harkittu suostumus tutkimukseen osallistumiselle, mikä edellyttää sitä, että heillä on riittävästi tietoa tutkimuksen tavoitteista ja toteuttamisesta ennen osallistumista (mt.). Tämä toteutuu ennen kaikkea sen kautta, että toimitin potentiaalisille haastateltaville osallistumispyynnön yhteydessä kuvauksen tutkimuksesta ja tietosuojailmoituksen. Lisäksi haastateltavilla oli mahdollisuus kysyä tutkimuksesta ja sen toteuttamisesta myös haastattelutilanteessa ennen varsinaista haastattelua. Koska tutkimuskontekstina oli organisaatio, eettisten periaatteiden mukaista oli pyytää tutkimuslupaa, jonka sain Tampereen yliopistolta.

Kolmas keskeinen eettinen periaate on tutkittavien luottamuksellisuuden ja anonymiteetin turvaaminen, mihin liittyy lukuisia tietoteknisiä kysymyksiä. Nauhoitin haastattelut paikallisesti tietokoneelleni OBS Studio -ohjelmistolla. Teknisesti toteutin haastattelut Teams-ohjelmiston avulla. En käyttänyt sen sisäänrakennettua nauhoitusominaisuutta, sillä sen kautta tehtävät nauhoitukset olisivat saattaneet siirtyä EU:n ulkopuolisille palvelimille, mikä on tietosuojalainsäädännön ja tietoturvan kannalta ongelmallista. Säilytin nauhoituksia ja litterointeja kotonani salatulla USB-muistitikulla, minkä lisäksi tein varmuuskopiot Jyväskylän yliopiston verkkoasemalla sijaitsevalle salatulle asemalle. Molemmissa salauksissa käytin VeraCrypt-ohjelmistoa. Aineisto tuhottiin tietoturvallisesti tutkimuksen julkaisun jälkeen.

Luottamuksellisuuteen liittyen pohdin paljon sitä, miten tarkasti voin kuvata tutkimukseen osallistuvat. Tieteellinen intressi olisi kuvata heidät taustoineen mahdollisimman tarkasti, jotta tutkimuksen arviointi ja toisintaminen olisi mahdollista. Tietosuojasta kumpuava eettinen intressi puolestaan edellyttää, että yhtäkään haastateltavaa ei ole mahdollista tunnistaa eli että haastateltavista kerrottaisiin mahdollisimman vähän (Brinkmann & Kvale, 2015). Toisaalta diskurssit ovat sosiaalisesti jaettuina, joten haastateltavien yksilöiminen ei ole muutoinkaan samalla tavalla tarpeellista kuin mahdollisesti

jossain toisessa tutkimusasetelmassa. Eettisen intressin mukaisesti päätin, että en kuvaa edes pseudonymisoituja haastateltavia yksitellen, vaan kuvailen ainoastaan koko tutkittavien joukon piirteitä. Katson, että haastateltavien joukkoa kuvaillaan riittävän tarkasti, jotta tuloksia on mahdollista arvioida kontekstissaan. Kiinnitin erityisen paljon huomiota siihen, ettei haastateltavia voisi tunnistaa yhdistämällä erilaisia tietoja, minkä vuoksi en myöskään kertonut mistä tiedekunnista tai yksiköistä haastateltavat olivat. Samasta syystä tulosluvussa annetuissa aineistoesimerkeissä ei käytetä edes pseudonyymejä (kuten ”haastateltava 1”), vaan aineistoesimerkit on anonymisoitu kokonaan. Puhujasta kerrotaan vain kampus, koska se on kriittinen konteksti monien sitaattien tulkitsemiseksi. Annoin lisäksi haastateltaville mahdollisuuden tutustua tutkimusraporttiin ennen sen julkaisemista, jotta heillä olisi mahdollisuus arvioida itse anonymiteetin toteutumista.

Aineistoesimerkkeihin liittyy myös muita eettisiä kysymyksiä: sanatarkasti litteroitu puhe saattaa vaikuttaa sekavalta, mikä voi antaa haastateltavista huonon vaikutelman (Brinkmann & Kvale, 2015) ja tehdä sitaateista vaikealukuisia. Lisäksi sitaatista voisi olla mahdollista tunnistaa esimerkiksi henkilö, jonka puheessa on vahvoja murrepiirteitä. Näistä syistä johtuen sitaattien muokkaaminen kirjoitetulle kielelle tyypillisempään muotoon voisi olla perusteltua. Toisaalta diskurssianalyysissä analyysin kohteena on nimenomaan haastateltavien aito puhe, joten sitaattien muokkaaminen saattaisi heikentää lukijan mahdollisuuksia arvioida analyysin onnistumista. Eettisestä näkökulmasta on myös tärkeää, että litteraatit ja niistä poimitut sitaatit vastaavat uskollisesti haastateltavien näkökantoja (mt.). Pyrin löytämään tässä tasapainon sitä kautta, että säilytin sitaatin mahdollisimman lähellä alkuperäistä puheenvuoroa kuitenkin siten, että poistin analyysin kannalta merkityksettömät toistot ja tauot. Anonymiteetin turvaamiseksi jouduin poistamaan suoria ja epäsuoria mainintoja esimerkiksi haastateltavan työympäristöstä.

Vaikka pyrin tuomaan tutkittavien oman äänen kuuluviin kattavien aineistoesimerkkien kautta, haastatteluaineiston käyttämisessä on huomioitava se, että tutkijalla on niin kutsuttu tulkinnan monopoli: hän päättää, mitä

haastateltavat ovat ”todella” tarkoittaneet puheenvuoroillaan (Brinkmann & Kvale, 2015). Tämänkin vuoksi on tärkeää, että haastateltaville annettiin mahdollisuus tutustua tutkimuksen tuloksiin ennen julkaisemista. Lähetin tutkielman esitarkastusversion tutkittaville syksyllä 2022 niin, että heillä oli kolme viikkoa aikaa kommentoida sitä. En saanut tutkittavilta kommentteja, joten tällä ei ollut vaikutuksia tutkimusraporttiin.

Brinkmann ja Kvale (2015) nostavat esille mahdollisen eettisen ongelman, joka liittyy haastattelujen tekemiseen diskurssianalyttisessä kontekstissa: haastateltavat yleensä olettavat, että kyse on heidän ajatustensa ja kokemustensa dokumentoimisesta, kun taas diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita pikemminkin siitä, miten sosiaalista todellisuutta rakennetaan. Jotkut voivat pitää tätä eettisesti kyseenalaisena harhaanjohtamisena (Brinkmann & Kvale, 2015). Ongelmaa voidaan lievittää sillä, että haastateltaville kerrotaan etukäteen tutkimuksesta ja myös siinä käytettävistä metodeista. Toisaalta ei ole realistista ajatella, että yleisesti olisi tiedossa, mitä diskurssianalyysi tarkoittaa ja miten se eroaa muusta (laadullisesta) tutkimuksesta. On myös riski sille, että jos tutkija painottaisi olevansa kiinnostunut pelkästään haastateltavan puheen tuottamisen tavoista, tämä tulisi tietoiseksi omasta kielenkäytöstään ja muuttaisi sitä jollain tavalla. Tällöin haastattelussa tuotettu diskursiivinen tieto ei vastaisi haastatellun sosiaalista todellisuutta vaan rajautuisi ainoastaan kyseiseen haastattelutilanteeseen. Tässä tutkimuksessa tein sen ratkaisun, että en erikseen painottanut käyttäväni diskurssianalyysiä menetelmänä, mutta kerroin siitä avoimesti niille haastateltaville, jotka kysyivät tarkentavia kysymyksiä tutkimuksen toteuttamisesta. En kokenut sitä harhaanjohtavaksi, sillä kerroin avoimesti tutkimuksen tavoitteista ja näin, että diskurssianalyysi on siinä suhteessa vain valitsemani polku tavoitteiseen pääsemiseksi.

6 YHDISTYNEEN YLIOPISTON DISKURSSEJA

Olen rakentanut tulosluvun siten, että jokainen diskurssi käsitellään omana kokonaisuutenaan. Kussakin alaluvussa käsittelen myös kyseiseen diskurssiin liittyvää identiteettiä ja toimijuutta. Aineistokatkelmien yhteydessä on mainittu, onko kyseinen haastateltava Hervannan kampukselta (eli entisestä Tampereen teknillisestä yliopistosta) vai keskustakampukselta (eli entisestä Tampereen yliopistosta). Diskurssit ja niiden keskeiset piirteet on kerrattu tämän luvun lopussa taulukossa 1.

6.1 Ydintyödiskurssi

Ydintyödiskurssissa puhuja asemoitui välittömään työskentely-ympäristöönsä, jota kutsun lokaaliksi tasoksi. Ydintyön eli oman varsinaisen opetus- tai tutkimustyön merkitys korostui, ja siihen keskittyminen kuvattiin tärkeämmäksi kuin yliopiston asioihin vaikuttaminen. Diskurssissa luotiin erottelua voimakkaiden persoonien ja ”tavallisten” työntekijöiden välille niin, että puhuja tyypillisesti asemoitui jälkimmäiseen ryhmään. Yliopistojen yhdistyminen merkityksellistettiin lähinnä käytännön asioihin liittyneeksi. Ammatillinen identiteetti rakentui vahvasti ydintyön ja oman lähiyhteisön ympärille. Ammatillinen toimijuus kuvattiin vaihtelevaksi: toisaalta kerrottiin vahvasta toimijuudesta työajan priorisoinnissa, mutta toisaalta toimijuutta kuvattiin heikommaksi puhujan asemoidessa itsensä eräänlaiseksi sivustaseuraajaksi. Tämä diskurssi esiintyi kaikkien haastateltavien puheessa ja oli merkittävässä roolissa kolmen haastateltavan puheessa.

Diskurssin piirteitä. Diskurssissa puhuja tyypillisesti asemoi itsensä oman välittömän työskentely-ympäristönsä yhteyteen: puhe liittyi suoraan omaan työhön tai puhuja otti aseman oman lähiyhteisönsä jäsenenä. Useimmiten tämä tarkoitti käytännössä omaa oppiainetta tai yksikköä. Omasta lähiyhteisöstä

puhuttiin yleisesti ottaen positiiviseen sävyyn, kun taas laajempaa yliopistoyhteisöä ei kuvattu kovin merkitykselliseksi:

- (1) -- ja siitä mä oon.. kyllä tyytyväinen että mä oon edelleen siellä [omassa yksikössä] mut sit se muu ympäristö on kyllä aika yhdentekevää etten mä voi sanoa tuntevani mitään kovin suurta yhteenkuuluvuutta mihinkään esimerkiksi tähän uuteen tiedekuntaan --. (Keskustakampus)

Kutsun tätä puheen tasoa lokaaliksi tasoksi. Ydintyödiskurssissa saatettiin käsitellä myös koko yliopistoa koskevia asioita, mutta tyypillisesti niistäkin puhuttiin oman työn tai lähiyhteisön positiosta käsin. Esimerkiksi uuden yliopiston tiedekuntajaosta puhuttaessa kerrottiin, mitä intressejä nimenomaan omalla oppianeella tai yksiköllä oli muutostilanteessa.

Tässä diskurssissa haastateltavan ydintyö eli oma varsinainen työnkuva – käytännössä siis opetus- tai tutkimustyö – konstruointiin ensisijaisen tärkeäksi, jolloin esimerkiksi hallinnollisesta työstä tai yliopiston asioihin vaikuttamisesta puhuttiin vähemmän tärkeänä tai mielekkäänä. Ydintyön kuvattiin olevan motivoivampaa kuin esimerkiksi hallinnollisen työn, minkä lisäksi kerrottiin, että ydintyöhön keskittyminen oli suotuisampaa urakehityksen kannalta. Kuten seuraavista sitaateista käy ilmi, tämä ilmeni usein sillä tavalla, että puhuja kertoi panostavansa työaikaan omaan ydintyöhönsä erityisesti sen sijaan, että olisi pyrkinyt vaikuttamaan yliopistojen yhdistymiseen liittyviin asioihin. Ensimmäisessä alla olevista sitaateista puhuja viittasi yliopiston johdon pyyntöön osallistua yhteissuunnitteluun ja jälkimmäisessä puhuja oli kertomassa siitä, miten yhdistymisprosessissa oli päädytty uuteen organisaatorakenteeseen.

- (2) -- mut se [osallistumispyyntö] oli nyt semmonen, minkä mä ignoorasin, kun se vaikutti jotenkin hirveen aikaavievältä ja olis pitäny lukee ihan hirveesti kaikkia ohjeita ja et mitä tässä nyt oikeesti on, niin mä en valitettavasti siihen osallistunu sitten, kun on niin paljon tätä.. leipätyötä niin sanotusti. (Hervannan kampus)
- (3) -- mut en mä sitä oo mitenkään ihan hirveen kiivaasti sitten seurannu, osittain johtuen tästä niinku tämmösestä (naurahten) omasta motivaation puutteesta, niin mä oon ajatellu että antaa olla, että katotaan nyt, mä yritän keskittyä omaan työhön. (Keskustakampus)

Ydintyön merkitys ilmeni myös siten, että diskurssissa konstruointiin sellainen ideaaliyliopisto, joka esimerkiksi tukisi opettajia ja tutkijoita erinäisillä

tukipalveluilla, jotta he voisivat keskittyä omaan työhönsä. Ihanteellisen yliopiston kuvattiin myös koostuvan pienemmistä yksiköistä, joilla olisi autonomisempi asema suunnitella ja toteuttaa omaa toimintaansa, jolloin myös yksittäisten työntekijöiden mahdollisuudet vaikuttaa omaan työhönsä olisivat paremmat.

Yliopiston johto asemoitiin tässä diskurssissa jossain määrin etäiseksi ja abstraktiksi toimijaksi, jonka annettiin toimia melko vapaasti yliopistotason asioissa ja johon suhtauduttiin melko välinpitämättömästi. Johtoon vaikuttamisen sijasta tärkeäksi kuvattiin suhdetta ja yhteyksiä omiin lähijohtajiin, koska sillä saattoi olla vaikutusta omaan ydintyöhön. Yliopistotasoisten linjausten kuten yliopiston strategian ei kerrottu merkittävästi vaikuttavan arkiseen työhön, vaan henkilökohtaisten työhön liittyvien tavoitteiden edistäminen kuvattiin tärkeämmäksi. Yliopiston johdon toimintaan ei kohdistettu kovin paljon mielenkiintoa, kunhan se ei vaikuttanut puhujan omaan arkeen ja ydintyöhön:

- (4) Et silleen mulle on ihan sama ketkä nyt istuu jossain [yliopiston hallituksessa], kunhan nyt ne ei ihan järkyttävän huonoja päätöksiä tee, niin ehkä siinä vaiheessa jotkut hälytyskellot alkaa soimaan, mutta.. tähän asti oon ihan niinku tyytyväinen ollu siihen, ja kun ei mulla oo niihin mitään niinku yhteyksiä, niin.. oikeestaan, en mä tiedä.
(Hervannan kampus)

Ydintyödiskurssille melko tyypillinen piirre oli jakolinja, joka rakennettiin aktiivisiksi tai voimakkaiksi persooniksi kuvattujen ihmisten ja ”muiden” välille. Usein puhuja asemoi itsensä näiden muiden, ikään kuin ”tavallisten” työntekijöiden joukkoon eräänlaiseksi sivustakatsojaksi ja siten etäännytti itseään kiivaammista keskusteluista:

- (5) – – Meillä on semmonen [sisäinen viestintä]kanava... missä saa ihan semmosta vapaamuotoista keskustelua harjoittaa eri aiheista, niin tota siellä oli semmosta.. välillä aika kiivastakin.. viestintää sitten eri tahojen välillä, että täällä yliopistossahan on hirveen voimakkaita persoonia, jos ei aina kaikki mene niinku itse on halunnu, niin se näky siellä siis, sisäisessä viestintäkanavassa ainakin. (Hervannan kampus)

Annettiin myös ymmärtää, että ”aktiiviset” eivät välttämättä edustaneet koko yhteisöä vaan jotakin äänekästä vähemmistöä. Jakolinja palautui osaltaan ydintyöhön keskittymiseen: puhuja kertoi mieluummin keskittyvänsä itselleen merkitykselliseen työhön kuin osallistuvansa yhdistymiseen liittyvään

kiistelyyn. Seuraavassa esimerkissä puhuja puolestaan tarkasteli ”aktiivien ja muiden” välistä jakoa eräänlaisesta lintuperspektiivistä eikä asemoinut itseään selkeästi kumpaankaan joukkoon:

- (6) -- se [yliopiston johtosääntö] herättää aivan hirveesti **joissain** ajatuksia ja tunteita -- mutta tota.. pitää muistaa -- et suurin osa ihmisistä yliopistossa ihan kaikista.. tekee sitä omaa työtä, opettaa, tutkii, on.. jossain tukipalveluissa.. ja niitä ei kiinnosta johtosääntö ei niinku yhtään, kunhan niinku homma skulaa ja se oma työ hoituu, niin se on aivan sama mitä siellä niinku lukee --. (Hervannan kampus)

Yliopistojen yhdistyminen sai ydintyödiskurssissa ensisijaisesti käytännön työhön liittyviä merkityksiä. Yhdistymisen kerrottiin aiheuttaneen muutoksia etenkin tietojärjestelmissä ja työn rutiineissa, jolloin yliopisto merkityksellistettiin jatkuvasti muuttuvana organisaationa. Muutoksista puhuttiin kuitenkin kriittiseen sävyyn lähinnä silloin, jos niiden kerrottiin vieneen huomiota pois ydintyöstä:

- (7) -- että tässä on nyt niinku kaks vuotta eletty.. tietojärjestelmien kanssa, jotka eivät vaan toimi (naurahdus), tai toimii osittain, et se on vieny kyllä ihan hirveesti semmosta ylimäärästä energiaa --. (Hervannan kampus)

Toisaalta joitain muutoksia kuvattiin ydintyön kannalta positiivisina tai vähintään neutraaleina, jolloin yliopisto sai pikemminkin merkityksen jatkuvasti kehittyvänä organisaationa. Tällöin tulevaisuudesta puhuttiin optimistiseen sävyyn ja yhdistymiseen liittyneille käytännön haasteille löytyi ymmärrystä.

Ammatillinen identiteetti ja toimijuus. Identiteetti rakentui ydintyödiskurssissa pitkälti oman oppiaineen ja työnkuvan ympärille: subjektipositio oli ensisijaisesti opettaja tai tutkija. Omasta yksiköstä ja työyhteisöstä oltiin ylpeitä, vaikka laajemmin yhdistynyt yliopisto ei olisikaan herättänyt positiivisia tunteita.

Toimijuuden tulkinta ei ole yksiselitteistä: toisaalta puhuja asemoi itsensä isossa organisaatiossa olevaksi yksittäiseksi työntekijäksi, jolla ei ollut juurikaan vaikuttamismahdollisuuksia yliopiston asioihin, mutta toisaalta kerrottiin, että olemassa oleviin vaikuttamismahdollisuuksiin tarttuminen ei kiinnostanut. Tietoinen päätös olla osallistumatta hallinnollisiin kiistoihin ja keskittyä omaan ydintyöhönsä ja siten oman työuransa edistämiseen oli puolestaan esimerkki

vahvasta toimijuudesta – puhuja kertoi mahdollisuudesta priorisoida, mihin omaa työaikaansa käyttää:

- (8) – – mä oon yrittäny aika paljon sulkee sitä hälyä pois omasta mielestä, koska se alko vaikuttaa jossain vaiheessa siltä, että tiedotusta tulee niin paljon ja niin paljon semmosta säätää, kun kukaan ei oikeestaan tienny mihin kukakin on menossa, että mun on pakko vaan suojellakseni itseä ja jotta mä pystyn keskittämään mun energian siihen mitä mun oikeesti kuuluu tehdä, niin mun täytyy sulkee sitä niinku pois ja kattoo et mitä siitä tulee. (Hervannan kampus)

Työhön liittynyt priorisointi näkyi myös voimakkaiden persoonien ja tavallisten työntekijöiden välisessä jakolinjassa, kun puhuja kertoi päättäneensä olla osallistumatta kiistoihin. Samoin priorisointi ilmeni siinä, kun haastateltava kertoi, että yliopiston strategian epärealistisiksi kuvaamia tavoitteita on ”turha – – arkipäiväisessä työssä edes miettiä.” (Hervannan kampus). Vahvaa toimijuutta kuvattiin lisäksi oheisessa esimerkissä, jossa yhdistymisen ei kerrottu vaikuttaneen akateemiseen vapauteen, vaan puhuja säilytti toimijuutensa suhteessa omaan ydintyöhönsä organisaatiomuutoksesta huolimatta:

- (9) – – yliopistotyö on semmosta työtä kuitenkin et ei se niinku joku organisaatiomuutos ei kauheesti, se ei oo sellanen mikä nyt sanelis mun tutkimusintressejä, et enhän mä nyt rupee muuttamaan sitä mitä mä olen tekemässä niin sen takia että organisaatio muuttuu – -. (Keskustakampus)

6.2 Hallintodiskurssi

Hallintodiskurssissa puhetapa oli pääosin negatiivinen ja kriittinen. Puheen taso oli lokaali ja ennen kaikkea puhuja kiinnittyi omaan työhönsä. Toimijuus kuvailtiin kauttaaltaan heikoksi: työntekijät kertoivat aitojen vaikuttamismahdollisuuksien puuttuvan ja päätösten tulevan ylhäältä päin saneltuina. Yliopiston hallinnosta ja johdosta puhuttiin etäisinä ja kasvottomina. Yliopiston ja akateemisen työn kerrottiin muuttuneen kohti huonompaa, mikä ilmeni esimerkiksi jatkuvana kiireenä ja kasvavina tehokkuusvaatimuksina. Menneisyydestä puhuttiin nostalgisoivaan sävyyn. Kiinnittyminen yhdistyneeseen yliopistoon oli heikkoa ja työn merkityksellisyys kärsi, mikä koetteli ammatillista identiteettiä. Diskurssi esiintyi kuuden haastateltavan puheessa ja oli merkittävä kahdella haastateltavalla.

Diskurssin piirteitä. Hallintodiskurssissa puheen taso oli tyypillisesti lokaali, eli puhuja kiinnittyi omaan työhönsä tai lähityöyhteisönsä. Tässä diskurssissa painottui erityisesti puhujan oma työ ja useissa puheenvuoroissa muu työyhteisö häivytettiin taustalle – puhuja loi vaikutelmaa, jossa hän olisi jäänyt yksin. Yliopistojen yhdistymisestä puhuttiin ensisijaisesti juuri oman työnkuvan kannalta. Edellä kuvattu lokaalin tason puhe näkyi selvästi oheisessa katkelmassa:

(10) – – ne on hävinny tän yliopiston yhdistymisen myötä ne semmoset ihmiset jotka oli siellä yksiköissä.. esimerkiksi niinku.. vastaamassa tämmösistä henkilöstöasioista ja muista että se on hirveen epäselvää ja vaikuttaa tosiaan siihen arjen työhön että ketkä on näitä niinku tämmösiä hallinnollisia henkilöitä joilta saa apua eri asioihin. – – ei oo sellasia ihmisiä joilta vois, joiden huoneeseen vois tavallaan kävellä ja kysyä apua jossakin arkipäivän asiassa. – – (Keskustakampus)

Hallintodiskurssin selkeimpiä piirteitä oli kuvaus heikosta toimijuudesta, mikä ilmeni erityisesti haastateltavien puheessa aitojen vaikuttamismahdollisuuksien puutteesta. Puhuja ei ollut läsnä päättävissä elimissä tai vaikka olikin, niissä ei käsitelty hänen työnsä kannalta relevantteja asioita. Haastateltavat kertoivat erinäisistä henkilöstölle suunnatuista kyselyistä tai kokouksista, mutta niistäkin puhuttiin epäilevään, turhautuneeseen tai pettyneeseen sävyyn. Päätösten kerrottiin tulevan ylhäältä päin saneltuina. Kielellisellä tasolla heikko toimijuus ilmeni muun muassa passiivi-ilmauksina ja lopullisuutta korostavina sanavalintoina: ”– – niin meille vaan ilmotettiin, että ei se käy – –” (keskustakampus).

Diskurssissa yliopiston hallinto konstruointiin etäiseksi, hahmottomaksi ja kasvottomaksi. Tällöin puhuja asemoitui päätösten kohteeksi ja toteuttajaksi vailla toimijuutta. Yliopistojen yhdistymiselle annettiin merkitys ensisijaisesti hallinnon ehdoilla edenneenä prosessina. Vaikutusmahdollisuuksia heikensi erityisesti se, ettei puhuja tiennyt, kuka tai mikä toimielin mistäkin päätöksestä vastasi, joten minkäänlainen dialogi ei ollut mahdollista:

(11) – – mut et siis, siis mä en ees tiedä, kuka on hallintojohtaja tai ketkä siellä päättää tämmösistä asioista, että se.. päätöksentekokoneisto on muuttunu täysin kasvottomaksi. Et mä en edes tiedä niitä **nimiä**, ketkä päättää asioista, jotka vaikuttaa mun jokapäiväseen työhön,.. että se mielikuva on tosiaan semmonen kasvoton, iso, joku laitos josta tulee määräyksiä miten tästä lähtien on tehtävä – –. (Hervannan kampus)

Myös yliopiston johdosta puhuttiin etäisenä, ja organisaatiohierarkian eri tasojen välien kuvattiin kasvaneen. Haastateltavat kertoivat, että tiedekuntien tai yliopiston johtajat eivät olleet enää samalla tavalla yksittäisten työntekijöiden ulottuvilla tai läsnä heidän arjessaan:

- (12) – – mutta nyt sitten kun yliopistot on yhdistyny niin mä en oo ikinä – no mä oon nähny sen meidän rehtorin joskus tota tämmösessä isossa kokoustilanteessa mitä mä oon katonu jonkun striimin kautta, se on varmaan ainut kontakti, se tuntuu semmoselta kaukaselta, lähes fiktiiviselta (naurahtaen) hahmolta tämä rehtori, että se on niinku jotenkin tavallaan kauempana kuin mitä aikasemmin oli. (Keskustakampus)

Toinen selkeä ja toistuva piirre hallintodiskurssissa oli kuvaus yliopiston muutoksesta jollain tavalla huonompaan. Kuvauksessa olennaista oli ajallinen ulottuvuus: menneisyys merkityksellistettiin nykyhetkeä parempana jonkin asian suhteen ja yliopistojen yhdistymistä kuvattiin keskeisenä käännekohtana huonompaa kohti. On kuitenkin syytä huomata, että usein asioiden kuvattiin huonontuneen jo ennen yhdistymistä.

Käännö huonompaan ilmeni usealla eri tavalla, joille yhteistä oli yliopiston merkityksellistäminen taantuvana organisaationa ja puhujien heikko toimijuus. Usein tällaisessa puheessa oli turhautunut tai kyyninen sävy. Haastateltavat kertoivat muun muassa siitä, että vanhoista hyvistä asioista tai käytänteistä oli jouduttu luopumaan, jolloin menneisyydestä puhuttiin nostalgisoivasti. Sama kuului puheessa yliopiston ja yksiköiden koon kasvamisesta, jolle yhdistyminen toimi selkeänä taitekohtana, vaikka kehityksen kohti suurempia yksiköitä kerrottiin alkaneen jo huomattavasti aikaisemmin. Jotkut kertoivat yliopiston tai oman yksikön pysähtyneisyydestä ja visiottomuudesta. Arkityötä kuvattiin kiireiseksi ja työn vaatimuksia koviksi ja jatkuvasti kasvaviksi kun taas resursseja pieniksi tai pieneneviksi. Vanhoista asioista luopumisesta kertoo sitaatti 13 ja työn kiireisyydestä sitaatti 14, joiden lisäksi käänne huonompaan on havaittavissa myös luvun aiemmista sitaateista.

- (13) – – [yhdistymisen jälkeen] me ollaan jouduttu sitä muuttamaan aika paljon sitä että miten me toimitaan ja ollaan jouduttu karsimaan.. karsimaan sellasia asioita joita meillä aikasemmin oli – –. (Keskustakampus)

- (14) Joo, tämmösiä [tutkimushankkeita] on nyt vireillä, että näihin ois kiva päästä, päästä tuota vähän niinku paneutumaankin jossain välissä mutta kun se aika on.. kortilla, että milloin pystyy tekemään sitä ajatustyötä ja tutustumaan niihin materiaaleihinkin, että tää on tämmöstä syöksymistä asioista toiseen. (Keskustakampus)

Haastateltavat kertoivat yhdistymiseen liittyneestä jatkuvasta muutoksesta ja epävarmuudesta, mikä yhdistyi usein huoleen omasta asemasta. Huolta herättivät erityisesti asiat, jotka saattaisivat vaikuttaa puhujan omaan työhön tai työympäristöön. Tällaisia olivat esimerkiksi kysymykset lähijohtajien vaihtumisesta, yksikkö- ja tiedekuntarakenteiden muutoksista tai rahoituksen mahdollisesta vähenemisestä. Huolen taustalla oli toisinaan pohdinta siitä, mikä yliopiston yhdistymisen perimmäinen tarkoitus on ollut:

- (15) Joo no yks oli tietysti ihan konkreettinen huoli se, että mitä vaikutuksia tällä on vaikka omaan työpaikkaan, että onks tän.. fuusion tarkoitus niinku oikeesti tehdä säästöjä siinä mielessä, että.. että vähennetään ihan henkilöstöä, esimerkiks opettajia, mitä tahansa. Ja se ei oo itse asiassa vieläkään mulle selvinny, että miten tässä käy ihan oikeesti.
(Hervannan kampus)

Ammatillinen identiteetti ja toimijuus. Hallintodiskurssissa oli identiteetin suhteen havaittavissa kipuilua: oma oppiaine ja oma perustyö merkityksellistettiin tärkeiksi asioiksi, mutta yliopisto kokonaisuutena ei tarjonnut mielekästä kiinnittymiskohtaa identiteetin rakentamiselle. Toisaalta kerrottiin, että yhdistymisen myötä oma lähiyhteisö oli saattanut muuttua, mikä vei pohjaa työn merkityksellisyydeltä. Kasvavat tehokkuusvaatimukset koettelivat identiteettiä opettajana tai tutkijana, kun työn vaatimukset olivat ristiriidassa ammatillisen identiteetin eettisten sitoumusten kanssa, eikä työtä voinut tehdä niin hyvin kuin olisi halunnut.

Toimijuus kuvattiin heikkona molemmilla ulottuvuuksilla. Kerrottiin, että mahdollisuudet vaikuttaa työhön tai kehittää työkäytäntöjä olivat puutteelliset erityisesti yhteisön tasolla mutta pitkälti myös oman työn osalta. Ainoita häivähdyksiä merkittävämmästä toimijuudesta oli havaittavissa, kun koko yksikön kerrottiin vastustaneen ehdotettua tiedekuntarakennetta, mutta tällöin toimijuus oli tulkittavissa kollektiiviseksi eikä yksilötason ilmiöksi. Heikko toimijuus lisäksi osaltaan heikensi ammatillista identiteettiä, kun työntekijöiden näkemyksiä ei otettu huomioon eikä ollut mahdollisuutta vaikuttaa omaan työhön:

- (16) – – Että.. se on tosiaan niinku heikentäny sitä, ihan ammatti-identiteettiä, kun ennen niinku tunsin olevansa jollakin tavalla.. mukana niissä ryhmissä missä päätettiin asioista, mitkä vaikuttaa mun työhön. Ja tänä päivänä en oikeestaan oo millään tavalla – –.
(Hervannan kampus)

Haastateltavat toivat jonkin verran esille syitä, miksi toimijuus oli heikentynyt. Selkeä vaikutus kerrottiin olevan yliopiston ja yksiköiden koon kasvamisella ja henkilöstön vaihtuvuudella – yhdistyneessä yliopistossa ei ollut mahdollista edistää asioita henkilökohtaisten verkostojen avulla:

(17) – – aikasemmin mulla oli selkeesti tiedossa ne ihmiset ja ne kanavat, miten mä pystyn vaikuttamaan ja kysymään ”miksi on näin, voitaisiinko tehdä toisin, oisko tää järkevä tapa toimia?” niin nyt mulla ei oo enää niinku minkäänäköistä kanavaa kysyä, oikeestaan mä en tunne niitä ihmisiä, mä en tiedä kuka mistäkin asiasta päättää – –
(Hervannan kampus)

6.3 Kumppanuusdiskurssi

Kumppanuusdiskurssi kiinnittyi lokaalin tason sijasta kampuksen tasolle, ennen kaikkea Hervannan kampuksen. Kumppanuus rakentui suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan eikä toiseen kampuksen, jonka kanssa pikemminkin luotiin vastakkainasettelua korostamalla oman tieteenalan erityispiirteitä. Diskurssissa konstruointiin ihannetta yliopistosta, joka toimisi ketterästi ja luontevana kumppanina yhteiskunnallisille toimijoille kuten teollisuudelle. Ammatillinen identiteetti rakentui vahvasti oman kampuksen ja tieteenalan ympärille, joista puhuttiin ylpeänä. Diskurssi esiintyi jokaisen viiden Hervannan kampukselta valitun haastateltavan puheessa ja lisäksi yhden keskustakampuksen haastateltavan puheessa. Diskurssi oli merkittävä kahden haastateltavan puheessa.

Diskurssin piirteitä. Tässä diskurssissa puheen taso eli puhujan viiteryhmä oli useimmiten oma nykyinen kampus eli käytännössä yhdistymistä edeltänyt yliopisto. Puhuja siis asemoitui eräänlaiseksi oman kampuksensa tai joissain tapauksissa oman tieteenalansa edustajaksi. Omaa työtä tai työyhteisöä käsiteltyä lokaalin tason puhetta esiintyi vain vähän, ja silloinkin puhuttiin usein kampuksen tai tieteenalan kontekstissa.

Diskurssin keskeisimpiä piirteitä oli se, että Hervannan kampuksen ja keskustakampuksen välille luotiin vastakkainasettelua. Tämä toiseuttaminen ilmeni monien eri kielellisten piirteiden kautta: eksplisiittisesti käytettiin *me* ja *ne*

-pronomineja viittaamaan omaan ja toiseen kampukseen, tai ilmaistiin kampusten välistä fyysistä etäisyyttä *täällä* ja *siellä* -tyyppisten sanojen avulla. Toiseuttamista esiintyi aineistossa melko paljon, ja sitä esiintyi molemmilla kampuksilla työskentelevien ihmisten puheessa. Usein toiseuttaminen oli melko hienovaraista ja epäsuoraa, mutta oheisessa sitaatissa entisten yliopistojen eli nykyisten kampusten välistä kahtiajakoa luotiin hyvin suoraan. Kampusten välisiä eroja painotettiin entisestään todellisuutta korostavilla ilmaisuilla kuten *han*-päätteellä sekä *tietenkin*-sanalla. (Toiseuttavat piirteet on alleviivattu sitaateissa 18 ja 19.)

(18) No, ihan siis koska nyt oli kaks yliopistoa: oli säätiöyliopisto Hervannassa ja sitten tää perinteinen yliopisto keskustassa niin... keskustassahan oli tietenkin voimakas kolmikanta. Kun taas Hervannassa oli se säätiömalli, jossa käytännössä siis esimerkiks toi... yliopiston hallitus oli käytännössä siis kokonaan ulkopuolinen. Ja nyt sitten keskustasta haluttiin tietenkin että se kolmikanta säilytetään... päätöksentekokeelmissä mahdollisimman pitkälle - -. (Hervannan kampus)

Diskurssissa yhdistymisestä puhuttiin tyypillisesti niin, että Hervannan kampuksella oli jouduttu luopumaan omista käytänteistä ja siirtymään keskustakampuksen käytäntöihin. Seuraavassa sitaatissa toiseuttaminen oli jossain määrin edellistä hienovaraisempaa, sillä toiseen kampukseen ei viitattu yhtä suoraan. Kontekstista oli kuitenkin selvää, että "se kaikkein byrokraattisin kumppani" viittasi entiseen Tampereen yliopistoon ja "ne valitut toimintatavat" sen käytäntöihin:

(19) - - tuntuu joskus että ne valitut toimintatavat on aika jäykkiä, ja jäykempiä kun mitä on ollu omat aikasemmat käytännöt. Mut se on tavallaan aika yleinen mielikuva kyllä, että jos jotkut.. tämmöset toimijat yhdistyy niin se byrokratia on aina sen kaikkein byrokraattisimman kumppanin mukainen sitten siinä jatkossa - - jotenkin tuntuu että se päätävältä on enemmän siirtynyt sinne keskustayliopiston henkilöiden ja käytänteiden puolelle - -. (Hervannan kampus)

Toiseuttamista esiintyi myös siinä yhteydessä, että puhuja painotti oman tieteenalansa erityispiirteitä kuten tarvetta tietynlaiselle tutkimusinfrastruktuurille. Yhdistymisen kontekstissa tähän liitettiin huoli siitä, ymmärtäisivätkö toisen kampuksen edustajat kyseisiä erityispiirteitä. Tällöin monitieteisyys sai negatiivisen merkityksen, minkä lisäksi toinen kampus ja yhdistyminen konstruointiin uhkaksi.

Tässä diskurssissa esiintyi paljon puhetta siitä, millainen ideaalin yliopiston tulisi olla, eli mitä merkityksiä *yliopistoon* sanana ja konseptina liitetään. Yhdistymisen kontekstissa esiintyi melko paljon edellä kuvattua toiseuttavaa vertailua siitä, miten oma entinen yliopisto oli parempi joissain asioissa kuin sekä toinen yhdistymistä edeltänyt yliopisto että nykyinen yhdistynyt yliopisto. Tämän puheen sekä yhdistynyttä yliopistoa kohtaan esitetyn kritiikin kautta puhujat konstruoivat ideaaliyliopistoa. Kumppanuusdiskurssissa ideaaliyliopisto konstruointiin mutkattomasti, ketterästi ja joustavasti toimivaksi melko pieneksi organisaatioksi, jossa hallinnolliset prosessit olivat yksinkertaisia ja asiat sujuivat. Ideaaliyliopisto oli nykyaikainen, kansainvälinen ja siellä keskityttiin yliopiston päätehtäviin, mikä tarkoitti esimerkiksi työelämän tarpeita vastaavaa opetusta:

- (20) – – niin täällä on opetettu niinku enemmän... siitä näkökulmasta, että ne ihmiset menee oikeesti työelämään – – yritykset mielellään siis on täältä myös ottanu työntekijöitä, koska he on tienny, että täällä on ne tietyt taidot mitkä ne on oppinu, niin ne tietää suoraan että kun täältä on valmistunu ja suorittanu tietyt kurssit, niin sitten voi olla melko varma, että osaa ne. (Hervannan kampus)

Yksi harvoista kerroista, kun keskustakampuksen haastateltava käytti tätä diskurssia, liittyi ketteriin toimintatapoihin tietoteknisten välineiden hankinnassa. Tässä suhteessa yhdistynyt yliopisto oli lähempänä ideaaliyliopistoa kuin entinen yliopisto:

- (21) Ja tota samaten niinku työpuhelin, niin tota sen kanssa oli aina vähän säätöä, että tota no kuka nyt saa minkäkinlaisen puhelimen ja missä kohtaa, ja nää on nyt sitten – näissä on tapahtunu nyt semmonen, että tää on itsestääselvyyksiä, että laitteet pitää olla kunnossa ja ne hoituu nyt niinku nopeesti. Ja se on niinku ollu semmonen selkee juttu, että siinä kohtaa on tapahtunu nyt niinku positiivista kehitystä, että niistä ei tarvii enää takuta samalla tavalla kuin joskus ehkä ennemminkin (Keskustakampus)

Yhdistymisen kontekstissa toinen kampus konstruointiin monelta osin ideaaliyliopiston vastakohtaksi: esimerkiksi oheisessa sitaatissa itsessään neutraali tai positiivinen sana ”perinteinen” saa negatiivisen merkityksen ”vanhanaikainen”, kun säätiöyliopisto oli rakenteena lähempänä ideaaliyliopistoa:

- (22) Mä luulen että se kun me [Hervanta] oltiin jo se säätiöyliopisto ja me oltiin totuttu siihen säätiöyliopiston toimintatapaan ja ulkopuolisiin hallituksen jäseniin ja tämmösiin niin.. heillä [keskustakampuksella] oli sitten ehkä.. se.. perinteisempi näkemys tähän sitten minkälainen se pitää olla sitten. (Hervannan kampus)

Välillä entisen Tampereen yliopiston mallia haastettiin eksplisiittisesti. Oheisessa sitaatissa haastateltava kyseenalaisti tarpeen ”hallinnolliselle rakenteelle” perustuvilla vaikuttamismahdollisuuksilla ja preferoi suoria, henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvia vaikuttamisen kanavia. Teknillinen yliopisto oli siis lähempänä ideaaliyliopistoa kuin vanha Tampereen yliopisto, ja yhdistyneen yliopiston toivottiin kehittyvän mieluummin ensimmäisen kuin jälkimmäisen suuntaan.

(23) – – no siellä [vanhassa Tampereen yliopistossa] on ollu tää jonkinnäköinen kolmikanta-ajattelu.. vähän ehkä enemmän, että sehän on nyt tuottanu ongelmia että ehkä keskustayliopistossa henkilöstöryhmät on ennen saanu olla niinku enemmän mukana keskusteluissa ja heidän mielipidettään on kuunneltu enemmänkin kuin meillä tavallaan, niinku.. järjestelmämielessä. Mut et silti mulla on semmonen mielikuva että meidän vanhassa yliopistossa vaikka tätä rakenteellisesti ei ollut näin, että siellä on se henkilöstön edustus, niin itse asiassa ne vaikutuskanavat on ollu paljon suurempia ja ne on ollu olemassa, et sitä ei oo niinku semmosen hallinnollisen rakenteen kautta tarvinnu tehdä. (Hervannan kampus)

Kumppanuusdiskurssissa olennainen osa ideaaliyliopistoa oli puhe siitä, että yliopiston tulee toimia yhteiskunnan hyväksi. Erityisesti esiintyi paljon puhetta siitä, että yliopiston oli luontevaa tehdä ja tuli tehdä yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa – yliopisto asemoitiin eräänlaiseen symbioottiseen kumppanuuteen ympäröivän yhteiskunnan kanssa siten, että yhteiskunnalliset toimijat rahoittivat yliopiston toimintaa, ja yliopisto teki tutkimusta ja koulutti osaajia yhteiskunnan tarpeisiin.

(24) Ja mut siellä [keskustassa] halutaan niinku sit siellä [yliopiston hallituksessa] olis esimerkiks kolmekin [yliopistoyhteisön] edustajaa... Ja tässä tulee sit se ristiriita, et sitten... esimerkiks Teknologiateollisuus[della] on – – eri niinku.. näkökulma ja se on kuitenkin suuri rahoittaja. Ja syy miksi Hervannassakin oli niin – – että kaikki hallituksen jäsenet oli ulkopuolisia, niin se on lähteny sieltä Teknologiateollisuudesta se tarve, että he katsoo hyvänä tämmösen mallin ja sillan.. on mielellään rahottamassa projekteja... ja tukemassa niitä. (Hervannan kampus)

Ammatillinen identiteetti ja toimijuus. Kumppanuusdiskurssissa ammatillinen identiteetti rakentui vahvasti oman kampuksen, tieteenalan ja profession ympärille. Omasta kampukselta puhuttiin lämpimään sävyyn, ja sen kerrottiin olevan esimerkiksi ”tuttu ja turvallinen paikka” (Hervannan kampus). Kampus oli identiteetin kannalta ensisijainen verrattuna yliopistoon kokonaisuutena:

(25) Haastattelija: No mitä sulle tällä hetkellä merkitsee olla Tampereen yliopistolainen?

Haastateltava: No vielä mä oon vähän tämmösessä muutosprosessissa kyllä ite että kyllä mä oon hervantalainen. Kyllä mä Tampereen yliopistosta olen mutta Hervannan kampukselta. (Hervannan kampus)

Identiteetti ilmeni myös ylpeydessä omasta ammattikunnasta ja siitä, että omalta kampukselta valmistui haluttuja osaajia yhteiskunnan – etenkin yksityisen sektorin – tarpeisiin:

(26) – ja meidänkin alalla niin meidän yliopisto on ollu juuri se, mistä on tullu niitä haluttuja osaajia, et se on ollu ihan brändituote että Tampereelta tulee niitä semmosia mitä meidän alan teollisuus on tarvinnu ja halunnu, mutta en tiedä että miten se tässä nyt sit säilyy kun on pieni huoli siitä että se osaamisen ja tutkinnon taso on on vähän heikentyny. (Hervannan kampus)

Toimijuus oli tässä diskurssissa pikemminkin kollektiivinen kuin yksilötason ilmiö, mikä on linjassa puheen tason kanssa. Toimijuus kuvattiin pääosin heikkona, mikä tuli ilmi erityisesti puheessa omista käytänteistä luopumisesta ja periksi antamisesta yhdistymiseen liittyneissä linjauksissa.

6.4 Riippumattomuusdiskurssi

Riippumattomuusdiskurssi rakentui selkeästi kampustasolle painottuen vahvasti keskustakampukselle. Kampusten välinen vastakkainasettelu ja toiseuttamisen piirteet olivat vahvasti läsnä. Diskurssissa korostettiin yliopistodemokratiaa ja esimerkiksi yliopiston henkilöstön osallisuutta päätöksenteon kaikilla tasoilla. Tässä diskurssissa yliopisto konstruointiin yhteiskuntaa kriittisesti tarkastelevaksi instituutioksi, jonka tulisi olla autonominen ja riippumaton esimerkiksi elinkeinoelämän intresseistä. Tämä diskurssi esiintyi kaikkien kolmen keskustakampuksen haastateltavan puheessa, ja se oli heillä merkittävä. Diskurssi esiintyi lisäksi kahdella Hervannan kampuksen haastateltavalla.

Diskurssin piirteitä. Puheen taso vaihteli riippumattomuusdiskurssissa: isolta osin puhe kiinnittyi kampustasolle tai omaan tieteenalaan, mutta jonkin verran esiintyi myös lokaalin tason tai yliopistotason puhetta. Kuitenkin myös tällöin puhetta tyypillisesti kontekstualisoitiin kampustason kautta. Oheisessa

esimerkissä puhuja aloitti lokaalilta tasolta omasta työstään mutta siirtyi pian kampukselle (puheen tasot alleviivattu):

- (27) – – Et näin lattiatasolla kun sitä tarkastelee, niin tota.. monissa asioissa tuntuu olevan, että on jouduttu niinku lähtemään keksimään tuota pyörää uudestaan, et kun on ollu käytäntöjä ja menettelyjä, jotka on toimineet ja sit ne on niinku.. mitä, mitkä on ollu ainakin meillä tosiaan pääkampuksella tosiaan vanhan yliopiston aikana tuttuja – – (Keskustakampus)

Diskurssissa esiintyi kampusten välistä toiseuttamista, jonka kielelliset piirteet olivat samankaltaiset kuin kumppanuusdiskurssissa. Toiseuttaminen ilmeni usein sellaisissa yhteyksissä, joissa toisesta kampukselta tai sen tieteenaloista puhuttiin uhkana esimerkiksi rahoitukselle tai esitettiin huolta siitä, ymmärtäisivätkö ”toiset” oman tieteenalan erityispiirteitä tai merkitystä. Tällöin puhuja asemoitui selkeästi oman tieteenalansa edustajaksi, ja monitieteisyys sai merkityksen negatiivisena, omaa yhteisöä mahdollisesti uhkaavana asiana. Toiseuttamisen kielelliset piirteet on alleviivattu oheisissa esimerkeissä.

- (28) – – sinne tulee niitä Hervannan ihmisiä – – niin paljon ja ne ei ymmärrä, ymmärrä siis.. mitä me tehdään eikä nää sen arvoa, siis sellasia pelkoja – ja myös että, et niinku tämmösiä niinku rahan.. jakoon liittyviä pelkoja oli kyllä siinä – – et se oli ehkä enemmän semmosta – – juoruilua, pelon herättämistä, että nyt ne sieltä Hervannasta niin et meillä tulee olemaan nyt sitten tota kovat ajat (nauraa) koska siellä on erilaista kaikki ja tota me ei saada enää rahaa mihinkään tämän jälkeen. (Keskustakampus)
- (29) – – teknisen yliopiston puolella ei kovinkaan paljon ymmärretä eikä välttämättä ollakaan kiinnostuneitakaan näistä.. [ihmis]tieteistä ja niiden niinku.. myöskään niiden tieteenalojen erityiskysymyksistä. Ja tää liittyy myös tietysti metodologiaan ja kaikkeen tähän et miten ne.. ei välttämättä osaa arvostaa esimerkiksi tällästä laadullista tutkimusta mitä meillä tehdään paljon. (Keskustakampus)

Vastaava asetelma oli havaittavissa myös työhön liittyvissä käytännöissä, kun haastateltavat kertoivat huolestuneeseen sävyyn siitä, korvautuisivatko omat käytännöt ”toisen kampuksen” käytännöillä yhdistymisen myötä. Kerrottiin, että omaa toimintaa oli jouduttu muuttamaan, jotta se ymmärrettäisiin yhdistyneessä yliopistossa. Oman kampuksen tai tieteenalan asemaa kuvattiin heikoksi, ja joskus yhdistyminen merkityksellistettiin jopa kaappaukseksi:

- (30) – – monessa kohtaa tuntuu siltä, että on niinku.. vähän puoliväkisin tuotu niin sanotusti Hervannassa olleita käytäntöjä, jotka on nyt sitten yritetty skaalata tähän isoon, isoon yliopistoon ja ne ei välttämättä oo ollu niitä, niitä ihan niinku kaikkein parhaita tapoja – – on tuntunut siltä, että pienempi yksikkö on tavallaan kaapannu tän isomman yksikön – –. (Keskustakampus)

Myös tässä diskurssissa rakennettiin ihanteellista yliopistoa: sitä kuvattiin muun muassa yhteiskunnallisesti painottuneeksi, perinteikkääksi, valveutuneeksi ja vapaaksi. Riippumattomuusdiskurssin konstruktio ideaaliyliopistosta oli havaittavissa etenkin siinä kritiikissä, jota haastateltavat esittivät yhdistynyttä yliopistoa kohtaan. Tässä diskurssissa ideaaliyliopiston keskeinen piirre oli yliopistodemokratia, mikä käytännössä tarkoitti henkilöstön edustusta ja kuulemista yliopiston päätöksenteossa. Yliopistossa tulisi olla myös sisäisiä keskustelukanavia, joilla olisi mahdollista esittää kritiikkiä johdolle ja käydä asioista yhteisön sisäistä keskustelua ennen kuin varsinaisia päätöksiä tehtäisiin. Kuvaus siitä, miten yliopistojen yhdistyminen oli tapahtunut, ei vastannut ideaaliyliopistoa tässä suhteessa, ja yhdistymisprosessista puhuttiin kriittiseen ja jopa pöyristyneeseen sävyyn kuten seuraavassa katkelmassa:

(31) – – tää väliaikainen – – hallitus tai mikä se nyt olikaan se konklaavi, joka toimi siinä niinku laillisuuden rajoilla joka loi nää.. niinku toimivaltojen rajat näille uusille tota hallintoelimille niin se toimi kyllä todella todella häikäilemättömästi ja pyrkien juuri niinku, juuri tällaseen hajota ja hallitse tyyppeisen juttuun – –. (Keskustakampus)

Useassa yhteydessä käsiteltiin yliopiston hallinnollista rakennetta ja päätöksentekoa – erityisesti yliopiston hallitusta. Henkilöstön edustuksen virallisissa hallinnollisissa rakenteissa kerrottiin olevan tärkeää ja mahdollistavan organisaatiohierarkian eri tasojen välisen keskustelun. Virallista edustusta pidettiin itsestäänselvyytenä:

(32) Et jos nyt lähtökohtasesti on ollu perinne Suomessa se, että yliopistojen henkilöstöllä on joku edustus myöskin siellä [yliopiston hallituksessa] niin miksi se on ollu niin vaarallista, että sitä ei oo voitu alusta lähtien ottaa mukaan sinne, et sitä mun on vaikee ymmärtää. (Keskustakampus)

Ne muutamat kerrat, kun Hervannan kampukselta tulevat haastateltavat käyttivät tätä diskurssia, liittyivät henkilöstön osallisuuteen. Tällöin kerrottiin, että yliopistoa ei voinut johtaa kuten yritystä, sillä akateemisessa yhteisössä työntekijöillä on perinteisesti ollut autonomisempi asema ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhönsä ja työyhteisönsä asioihin:

(33) akateeminen maailma on varmaan perinteisesti sitten.. ollu sellanen missä ihmiset on saanu oikeesti vaikuttaa ja keskustella ja ei oo tullu – – ton tapasia mahtikäskyjä [kuin yritysmaailmassa] – –. (Hervannan kampus)

Toinen keskeinen elementti riippumattomuusdiskurssin ideaaliyliopistossa oli yliopiston asemointi yhteiskuntaa kritisoivaksi, aktiiviseksi ja valveutuneeksi toimijaksi, joka puolusti esimerkiksi tasa-arvoa ja kansalaisyhteisyyksiä. Tämä edellytti sitä, että yliopisto oli riippumaton muusta yhteiskunnasta ja sen erilaisista intresseistä. Ideaaliyliopisto konstruointiin siis autonomiseksi instituutioksi. Yhdistymisen kontekstissa autonomia määrittyi erityisesti suhteessa elinkeinoelämään, jota yliopiston tuli myös voida tarkastella kriittisesti. Vaikka seuraavassa sitaatissa puhuttiin nimenomaan elinkeinoelämästä, riippumattomuuden ideaali ei rajautunut siihen, vaan toisaalla myös Suomen Akatemian kaltaisten ulkoisten rahoittajien kerrottiin mahdollisesti ohjaavan tehtävää tutkimusta.

(34) – – ja sit tietenkkin se että siellä [Hervannassa] varmaan perinteisesti enemmän on tehty niinku elinkeinoelämän kanssa esimerkiks yhteistyötä, mikä ehkä oli semmonen.. asia mikä, mikä jossain määrin niinku on näkyny näissä.. kriittisissä puheenvuoroissa mitä tätä yliopistojen yhdistymistä vastaan on esitetty että on annettu sitten elinkeinoelämän esimerkiks niinku jotenkin sanella sitä että minkälaista tutkimusta vaikka yliopistossa pitäis tehdä. (Keskustakampus)

Ideaaliyliopiston konstruktioita hyödynnettiin selkeästi seuraavassa katkelmassa, joka käsittelee samaa tieteen riippumattomuuden tematiikkaa kuin edellinen sitaatti. Tässä tulkitseen, että ensimmäinen maininta yliopistosta viittasi puhujan konstruktioon todellisesta Tampereen yliopistosta, kun taas jälkimmäinen maininta viittasi ideaaliyliopistoon – puhuja siis esitti toiveen siitä, että yhdistyneen yliopiston tulisi tieteen riippumattomuuden osalta vastata paremmin ideaaliyliopistoa.

(35) – – Mutta että.. kyllä mä niinku itse tavallaan oon ihan sen kritiikin kanssa samaa mieltä että.. et yliopiston pitäis pysytellä yliopistona (naurahdus). (Keskustakampus)

Ammatillinen identiteetti ja toimijuus. Ammatillinen identiteetti rakentui vahvasti oman kampuksen eli entisen yliopiston ympärille. Myös oma tieteenala suppeassa tai laajemmassa merkityksessä oli keskeinen identiteetin rakennusaines. Abstraktimmalla tasolla identiteetti kiinnittyi ideaalisena pidettyyn yliopistoon: puhuja identifioitui yliopistolaiseksi, joka on töissä yhteiskunnallisesti valveutuneessa yliopistossa.

Yliopistojen yhdistyminen aiheutti identiteettikipuilua: vanhan yliopiston kuvattiin puolustaneen muun muassa demokratiaa ja osallisuutta yhteiskunnassa, mutta yhdistymisprosessin kerrottiin tapahtuneen näiden arvojen vastaisesti: ” – – miten tää nyt näin voi mennä, eihän yliopistossa oo näin ollu tapana menetellä” (Keskustakampus). Tulkitsen, että tämä haastoi ammatillista identiteettiä, sillä työntekijöiden arvot ja uuden organisaation arvot olivat ristiriidassa.

Toimijuus oli kokonaisuudessaan melko heikkoa: usein kuvattiin esimerkiksi sitä, miten yhdistymisessä jouduttiin luopumaan hyvinä pidetyistä asioista tai päätökset tulivat saneltuina ylhäältä alaspäin. Lisäksi kaipuu henkilöstön edustukselle kertoi jo itsessään heikosta toimijuudesta. Tällöin puhuja asemoi itsensä eräänlaiseksi yhdistymisprosessia seuraavaksi sivustakatsojaksi. Puheessa esiintyi kuitenkin joitain kohtia, jotka ilmensivät vahvempaa toimijuutta. Eräs haastateltava kuvasi esimerkiksi sitä, miten yhdistyneen yliopiston olemus yhteiskunnallisena yliopistona ei ollut kadonnut, ”vaikka sitten ulkopuolelta sitä miten brändättäis ja muokkailtais” (Keskustakampus), minkä tulkitsen eräänlaisena kollektiivisena vastarintana ja siten osoituksena toimijuudesta.

6.5 Yhteistyödiskurssi

Yhteistyödiskurssissa puhuja asemoitui tyypillisesti koko organisaation tasolle: yliopistoa tarkasteltiin eräänlaisesta lintuperspektiivistä käsin jonkin tietyn yksikön näkökulman sijasta. Diskurssissa yhteistyötä ja erityisesti monitieteisyyttä kuvattiin arvokkaiksi ja positiivisiksi asioiksi, ja toiset tieteenalat merkityksellistettiin voimavaroiksi. Yliopisto asemoitiin osaksi suomalaista ja kansainvälistä yliopistokenttää, jossa siihen kohdistui erilaisia paineita. Ammatillinen identiteetti alkoi muodostua yhdistyneen yliopiston ympärille, vaikka uudenlaisen identiteetin rakentuminen oli kesken. Ammatillinen toimijuus oli vahvaa – yhteistyötä tehtiin aktiivisesti.

Yhteistyödiskurssi oli koko aineiston yleisen diskurssi, ja sitä esiintyi kaikkien haastateltavien puheessa. Diskurssi oli merkittävä kahdella haastateltavalla.

Diskurssin piirteitä. Yhteistyödiskurssissa puheen taso oli tyypillisesti koko yliopiston tasolla, eli puhujan viiteryhmänä oli yliopisto yhtenä yhteisönä tai organisaationa. Konkreettisesti *me*-pronomini viittasi yliopistoon kokonaisuutena kampusten tai yksiköiden sijasta:

(36) – – tää meidän slogan on musta tosi kuvaava, tää 'ihminen ratkasee', eli siinä on niinku kaikki meidän tekniikka, terveys, yhteiskunta – -. (Hervannan kampus)

Yliopiston osiin – kampuksiin, tiedekuntiin tai yksiköihin – saatettiin viitata, mutta niistä puhuttiin pikemminkin neutraaliin tai positiiviseen sävyyn kokonaisuuden osina vastakkainasettelun sijaan. Samoin omasta työstä puhuttaessa viiteryhmänä ei ollut niinkään esimerkiksi oma oppiaine vaan laajempi tiedeyhteisö, jonka kanssa tehtiin yhteistyötä. Oheisessa katkelmassa puhuja asemoi itsensä osaksi yhdistynyttä yliopistoa ja pyrki ymmärtämään erilaisia toimintakulttuureita, jotta olisi mahdollista rakentaa uutta yhteistä toimintakulttuuria. Katkelman viimeinen virke korostaa sitä, että puhuja ei ”valinnut puolia” vaan asemoitui eräänlaiseen lintuperspektiiviin:

(37) – – Joo, mutta toisaalta se oli sit uudelleenrakentamisen aikaa – – tehtiin paljon linjauksia ja muita oleellisia juttuja mutta siinä kyllä näky.. näky sitten se että kaks kovin eri kulttuuria yritetään sovittaa yhteen hirmusen kiireellä aikataululla, niin silloin kyllä kolisikin.. sitten välillä ja kolisee varmaan edelleen – – ja sit nää kaks eri kulttuuria, ne todella on eri kulttuurit, edelleen vaikka tässä on nyt jo yhdessä oltu hetken aikaa.. mut esimerkiks keskustelukulttuuri, niin aivan erilainen eri yliopistoissa, niin siinä emme tahtoneet aina ymmärtää toisiamme, siis et miksi toi tekee noin ja me tehdään näin, tai niinku puolin ja toisin. Eikä oo oikeeta tai väärää, se oli vaan erilaista. – – (Hervannan kampus)

Yhteistyödiskurssin keskeinen piirre oli puhe monialaisesta ja poikkitieteellisestä yhteistyöstä. Siitä puhuttiin hyvin positiiviseen ja innostuneeseen sävyyn, ja yliopisto konstruointiin luontevasti ja jopa itsestäänselvästi monitieteisyyttä tukevaksi organisaatioksi. Eri alojen yhteistyölle annettiin niin suuri merkitys, että yliopiston tulisi tarvittaessa ”vähän pakottaa” (Hervannan kampus) siihen. Sen lisäksi, että samassa yliopistoyhteisössä olemisen kerrottiin tukevan yhteistyötä, haastateltavat puhuivat siitä, että organisaation rakenteiden kuten

rahoituksen jakamisen periaatteiden tulisi kannustaa yhteistyöhön. Oheisessa sitaatissa haastateltava kertoi, miten yhdistyminen tuki hänen tutkimustyötään:

- (38) – – mulla on omassa tutkimuksessa semmosia.. liittymäkohtia, että mä oon jopa kaivannu sitä, että mä saisin yhteistyökumppaneita siltä puolelta, koska mä en oon mikään teknologiaekspertti – -. Ja tota, mä olin salaa ihan tyytyväinen, että päädyttiin näitten tota niinku teknologiaapuolen ihmisten kanssa samaan [yliopistoyhteisöön] – -. (Keskustakampus)

Tässä yhteydessä yliopistojen yhdistymiselle annettiin positiivinen merkitys, sillä sen kuvattiin mahdollistaneen tai helpottaneen yhteistyötä erilaisten tieteenalojen välillä. Tällöin toiset tieteenalat konstruointiin vahvuuksiksi ja voimavaroiksi. Puhuja asemoi itsensä aktiivista poikkitieteellistä yhteistyötä tekemäksi tutkijaksi tai opettajaksi. Monitieteisyyden kerrottiin olevan keskeinen syy yhdistymiselle.

- (39) – – tieteenalojahan on.. on tässä yliopistossa nyt tosi monta, mikä on tosi hienoa ja siitä toivottavasti löydetään se pihvi tälle touhulle, ja on löydettykin jo monia, monitieteisiä juttuja siellä käynnissä – -. (Hervannan kampus)

Yhteistyöstä puhuttiin myös muissa yhteyksissä kuin varsinaisessa opetus- tai tutkimustyössä. Myös kaikissa näissä yhteyksissä yhteistyöstä puhuttiin positiiviseen sävyyn. Kerrottiin esimerkiksi epämuodollisempien tilaisuuksien järjestämisestä yhdessä sekä ulkomaalaisten yliopistojen kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Seuraavassa katkelmassa haastateltava kertoo, miten monitieteisyys ei jäänyt pelkästään abstraktille tasolle, vaan se tuki myös perustyötä:

- (40) Ja tosi paljon on nytten tarjolla erilaisia koulutuksia ja ohjaus- ja webinaareja ja kaikkia tämmösiä, ja toki niissä osallistujat sitten kun ennen ne oli kaikki tämmöstä teknillistä taustaa niin toki nyt on sitten – juurikin kun olin yhdessä webinaarissa tai tilaisuudessa niin oli [osallistujia keskustakampuksen yksiköistä] eli hyvin tämmöstä monimuotosta mikä varmasti on hyvin rikastuttavaa, eli.. on silleen, silleen on kyllä rikkaus että erilaisia opettajia näkee ja heidän näkökulmaansa opettajuuteen ja saa heiltä hyviä ideoita. (Hervannan kampus)

Yhteistyödiskurssissa oli melko yleistä, että puhuja asemoi itsensä ikään kuin tavallisen työntekijän näkökulman yläpuolelle yliopiston johdon tasolle ja tarkasteli yliopistoa osana kansallista tai kansainvälistä korkeakoulukenttää. Tällöin yksittäisten kampusten tai tieteenalojen asiat häivytettiin pois ja yliopistosta puhuttiin yhtenä kokonaisuutena. Puhuja otti roolin yliopiston

etujen ajajana ja yhteisen toimintakulttuurien luojana. Puhuttiin organisaation itsensä intresseistä kuten siitä, miten yhdistyminen voisi mahdollistaa kustannussäästöjä tai resurssien käyttämistä toisella tavalla. Tulevaisuudesta puhuttiin melko positiiviseen sävyyn – haastateltavat kertoivat esimerkiksi siitä, miten tietojärjestelmät tulisivat kehittymään. Tasapainoiltiin yliopistoyhteisön osallistamisen ja päätöksentekoprosessien etenemisen välillä:

- (41) – – **Mutta** jos siihen [keskusteluun] antais loputtoman mahdollisuuden niin ikinä ei tapahtuis **mitään** eli mikä on sit se.. sopiva määrä... Että siellä oli varmaan joillakin olo että ei tullu kuulluksi tässä, mutta kyllä siellä oli yrityksiä ottaa huomioon et.. että ihmisiä kuullaan, mut sekin on aivan selvä et yhdistymisessä ei jokaista mielipidettä voi noudattaa – -. (Hervannan kampus)

Yliopisto asetettiin osaksi suomalaista yliopistokenttää, jossa se joutui kilpailemaan muiden yliopistojen kanssa ja olemaan poliittisen ohjauksen kohteena. Haastateltavat kertoivat esimerkiksi yliopiston tarpeesta profiloitua ja määrittellä omat vahvuusalueensa. Kansallisen kilpailun paineessa yliopistojen välisen yhteistyön tiivistäminen yhdistymisen myötä merkityksellistettiin eksistentiaalisesti kysymykseksi:

- (42) – – Ehkä se [yliopistojen yhdistyminen] liittyy tähän valtakunnalliseen yliopistopolitiikkaan, ja että alko yliopistot yhdistyä siellä sun täällä, niin se oli eräänlainen tällöinen ryhmittäminen uudelleenlaisiin maakunnallisiin taisteluasemiin sitten, että säilyy, säilyy nämä yliopistot ja saa toimintamahdollisuuksia. (Hervannan kampus)

Yliopisto asemoitiin myös laajempaan kansainväliseen yliopistokenttään, mikä näkyi esimerkiksi puheessa kansainvälisen laadun ja arvostuksen tavoittelusta. Yliopisto konstruoitiin perusluonteeltaan kansainväliseksi, ja kansainvälisyyden edistämisestä puhuttiin hyvin positiiviseen sävyyn. Samalla kun yliopistosta puhuttiin osana laajempaa korkeakoulutuksen kenttää, yliopisto asemoitiin myös suhteessa opetus- ja kulttuuriministeriöön, joka konstruoitiin yliopiston toimintaa ohjaavaksi ja toimintamahdollisuuksia rajoittavaksi tahoksi. Puhuja otti roolin yliopiston johdon päätösten ymmärtäjänä, sillä puhuja oli tietoinen kansallisen tason paineista. Oheinen sitaatti oli esimerkki sekä ministeriön roolista ja kansainvälistymisen tavoittelusta:

- (43) – – Ja mun mielestä yliopistoilla yleisesti Suomessa ei oo nyt muuta tietä ylöspäin kuin se kansainvälisyyden lisääminen.. tai siis kun meidän ikäluokat pienenee niin Suomesta ei yksinkertaisesti löydy ihmisiä. Joko yliopistolaitos supistuu reilusti et sit tulee

mahtikäsky jostain ministeriöstä, nyt tämä osa Suomesta (naurahtaen) jää ilman yliopistoa tai sitten on.. saatava ulkomailta sekä henkilökuntaa että opiskelijoita. -- (Hervannan kampus)

Ammatillinen identiteetti ja toimijuus. Yhteistyödiskurssissa ammatillista identiteettiä muodostettiin yhdistyneen yliopiston ympärille. Yhdistymisestä ei ollut kulunut vielä kovin paljon aikaa eikä ollut tiedossa, millaiseksi yliopisto lopulta muodostuisi, joten myös ammatillisen identiteetin uudelleenneuvottelu oli kesken. Keskeinen positiivinen elementti identiteetin rakentamisessa oli monitieteisyys: uusien kontaktien saamisesta ja yhteistyöprojektien luomisesta oltiin ylpeitä. Haastateltavat kertoivat, että uuden yhteisen identiteetin rakentamisessa kestäisi oma aikansa ja että sitä ei voisi sanella ylhäältä käsin:

(44) -- nyt mennään tästä monet vuodet eteenpäin pienin askelin, että vähitellen sitten ihmiset löytää niitä... yhteisiä säveliä alojen kesken ja sit sieltä ruohonjuuritasolta alkaa se oikee identiteetti rakentumaan tähän niinku uuteen yliopistoon eli se vaatii sitä ihan sieltä.. tutkimus-opetuksesta alkaen et ihmiset alkaa löytämään toisensa ja löytää yhteyksiä ja hyödyntää niitä --. (Hervannan kampus)

Toimijuus kuvattiin keskimäärin melko vahvana. Puhuja otti itselleen usein aktiivisen roolin uuden yhteisen toimintakulttuurin rakentamisessa, mikä ilmeni esimerkiksi pyrkimyksenä ymmärtää erilaisia käytäntöjä ja uusien ideoiden aktiivisena esille tuomisena. Vahva toimijuus korostui etenkin niiden haastateltavien puheessa, jotka olivat olleet jollain tavalla mukana yhdistymisprosessissa esimerkiksi jonkinlaisessa suunnittelevassa työryhmässä.

(45) -- varmaan edelleenkin on aivan eri toimintakulttuurit näissä [yliopiston eri] yksiköissä. Mutta mua ei tommoset niinku häiritse, kun mä oon niin avoin jotenkin kaikelle ja yritän ymmärtää kaikkien toisten tekemisiä ja kulttuureita ja silleen, niin mua ei tommoset niinku häiritse ollenkaan. Et sit vaan, sit vaan pitää käyttää alussa aikaa siihen, että tutustuu siihen.. toiseen kulttuuriin, että pääsee.. pääsee kumpikin osapuoli niinku siihen.. siihen tota.. mukaan --. (Hervannan kampus)

Vahvaa toimijuutta kuvattiin myös monitieteellisessä yhteistyössä: sen lisäksi, että haastateltavat puhuivat monitieteisyyden merkityksestä, he edistivät sitä omassa opetus- tai tutkimustyössään luomalla esimerkiksi poikkitieteellisiä yhteistyöhankkeita tai ylläpitämällä monialaisia verkostoja. Vahvan toimijuuden lisäksi esiintyi heikompaa toimijuutta, jossa puhuja otti roolin pikemminkin yhdistymisen ja uuden toimintakulttuurin syntymisen sivustakatsojana kuin muovaajana.

Taulukko 1. Yliopistodiskurssit ja niiden keskeiset piirteet.

	Ydintyödiskurssi	Hallintodiskurssi	Kumppanuus- diskurssi	Riippumattomuus- diskurssi	Yhteistyödiskurssi
Puheen taso	Lokaali (oma työ, oma lähiyhteisö)	Lokaali (oma työ)	Kampus (Hervanta)	Kampus (keskusta); myös lokaali ja yliopisto	Yliopisto
Yliopisto- konstruktio	Akateemisen työn mahdollistaja ja tukija Pienet ja autonomiset yksiköt ihanteena	Etäinen, kasvoton ja byrokraattinen organisaatio Menneisyyden yliopisto nostalgisena vertauskohtana	Luonteva ja arvostettu yhteiskunnallinen toimija Elinkeinoelämän kumppani ja ketterä organisaatio	Demokraattinen yhteisö Elinkeinoelämästä riippumaton ja yhteiskunnallisesti kriittinen toimija	Monitieteinen ja yhteistyöhön kannustava organisaatio Osa kansallista ja kansainvälistä korkeakoulukenttää
Subjekti- positio	Tutkija, opettaja Ydintyöhön keskittyjä Muutosten sivustaseuraaja	Ilman yhteisöä oleva työntekijä Hallinnon päätösten kohde ja toteuttaja Pettynyt kriitikko	Oman tieteenalansa edustaja ja sen erityispiirteiden puolustaja Hervantalainen, insinööri	Oman tieteenalansa edustaja ja sen erityispiirteiden puolustaja Demokratian puolustaja Sivistysyliopistolainen	Tampereen yliopistolainen Poikkitieteellisen yhteistyön tekijä Yhteisön kehittäjä Organisaation etujen ajaja
Toimijuus	Vaihtelevaa: passiivisesta sivustaseuraajasta aktiiviseen työskentelyn priorisointiin	Heikko, lähes olematon: yliopiston päätökset otetaan annettuina	Kollektiivista, melko heikkoa	Kollektiivista, melko heikkoa	Melko vahvaa: aktiivinen yhteistyön tekeminen ja yliopiston yhteisiin asioihin vaikuttaminen

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Aluksi kertaan tutkimuksen keskeisimmät tulokset ja tarkastelen diskurssien välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Tämän jälkeen suhteutan tuloksia aiempaan tutkimuskirjallisuuteen ja lopuksi esitän tuloksiin perustuen johtopäätöksiä ja suosituksia Tampereen yliopistolle ja mahdollisille tuleville yhdistymishankkeille Suomessa.

Ydintyödiskurssi ja hallintodiskurssi sijoittuivat molemmat lokaalille tasolle, eli niitä ei voinut erottaa toisistaan puheen tason kautta. Näiden diskurssien välinen olennaisin ero oli toimijuudessa: hallintodiskurssissa puhuja oli hallintokoneiston määräysten toteuttaja vailla toimijuutta, kun taas ydintyödiskurssissa toimijuus suhteessa omaan työhön säilyi, vaikka vaikuttamismahdollisuuksia yliopiston asioihin ei olisi ollutkaan.

Huolipuhetta esiintyi hallintodiskurssissa, kumppanuusdiskurssissa ja riippumattomuusdiskurssissa. Erona oli se, että ensimmäisessä huoli liittyi ennen kaikkea lokaalin tason asioihin kuten oman työn jatkuvuuteen tai omaan työyhteisöön, kun taas kahdessa muussa huoli liittyi laajemmin esimerkiksi oman tieteenalan tulevaisuuteen tai asemaan.

Kampustason diskurssit – kumppanuusdiskurssi ja riippumattomuusdiskurssi – olivat monella tapaa symmetrisiä keskenään. Molemmissa käytettiin toiseuttavaa kieltä, jolla ylläpidettiin entisten yliopistojen välistä jakolinjaa. Molemmissa myös puhuttiin siitä, että toinen kampus uhkasi omaa kampusta tai oli jopa kaappaamassa sitä. Tämä on mielenkiintoinen kontrasti Evansin (2017) havaintoon siitä, että pienempi yhdistyvistä organisaatioista pelkäsi, ettei toinen organisaatio ei ymmärtäisi sen tekemää tutkimusta. Evansin artikkelissa huoli ei ollut symmetrinen, kun taas tässä gradussa sitä esiintyi molemmissa kampustason diskursseissa.

Kumppanuusdiskurssin ja riippumattomuusdiskurssin välinen ero oli ennen kaikkea siinä, millaiseksi ideaaliyliopisto konstruointiin:

kumppanuusdiskurssissa yliopisto merkityksellistettiin luontevaksi osaksi yhteiskuntaa, kun taas riippumattomuusdiskurssissa yliopisto konstruointiin etäälle muusta yhteiskunnasta. Kyse oli siis siitä, tulisiko yliopiston olla instituutiona altis muusta yhteiskunnasta tuleville toiveille vai tulisiko sitä suojella muusta yhteiskunnasta tulevalta paineelta, jotta yliopisto voisi tarkastella yhteiskuntaa kriittisesti. Näitä kahta konstruktioita on vaikea sovittaa yhteen, mikä osaltaan selittänee yhdistymiseen liittyneitä haasteita.

Toinen kampusdiskurssien olennainen ero oli siinä, että kumppanuusdiskurssin yliopisto konstruointiin ketteräksi ja sujuvaksi työskentely-ympäristöksi, kun taas riippumattomuusdiskurssin yliopistokonstruktiossa korostui demokratian ja yliopistoyhteisön osallisuuden merkitys. Haastateltavien puheessa nämä usein asetettiin vastakkain, vaikka voisi olla mahdollista kuvitella sellaisia käytänteitä tai rakenteita, jotka olisivat vähintään yhteensopivia molempien kanssa.

Kampustason diskursseille tyypillistä vastakkainasettelua ei esiintynyt kolmessa muussa diskurssissa. Lokaalin tason diskurssien osalta voitaneen ajatella, että yksittäisten työntekijöiden tavat puhua omasta arjestaan tai työyhteisöstään olivat melko samanlaisia kampuksesta tai yksiköstä riippumatta. Yhteistyödiskurssissa puolestaan rakennettiin yhdistyneen yliopiston yhteistä identiteettiä, mikä ei olisi ollut yhteensopivaa voimakkaiden sisäisten jakolinjojen kanssa. Kampusten välisen vertailun sijasta yhdistynyttä yliopistoa verrattiin muihin suomalaisiin tai ulkomaalaisiin yliopistoihin.

Monitieteisyyttä merkityksellistettiin hyvin eri tavoin. Yhteistyödiskurssissa monitieteisyydestä puhuttiin hyvin positiiviseen sävyyn ja se merkityksellistettiin jopa itseisarvona, kun taas kumppanuus- ja riippumattomuusdiskurssissa se sai usein kielteisen merkityksen jonkinlaisena uhkana, jota tulisi välttää.

Puhujat käyttivät erilaisia resursseja identiteettinsä rakentamiseksi eri diskurssissa. Lokaalin tason diskurssissa omalla oppiaineella ja lähiyhteisöllä oli keskeinen merkitys identiteetin muodostamisessa. Kampusdiskurssissa identiteettiä rakennettiin laajemmin oman kampuksen ja tieteenalan ympärille

sekä Hervannan osalta myös insinöörin ammattikunnan ympärille. Yhteistyödiskurssi oli ainut diskurssi, jossa yhdistynyt yliopisto oli positiivisessa mielessä identiteetin rakennusaines mutta siinäkin vielä melko heikosti.

Useimmissa diskursseissa toimijuuden kerrottiin olevan melko heikkoa, mikä on erilainen tulos kuin Vähäsantasella ja kollegoilla (2020). Toisaalta heidänkin tutkimuksessaan työntekijöillä oli paremmat vaikuttamismahdollisuudet omaan työhönsä kuin yksikkönsä yhteisiin asioihin. On johdonmukaista, että yksilön vaikuttamismahdollisuudet heikkenevät sitä mukaa, mitä korkeamman tason asioista on kyse. Yliopistojen yhdistyminen on ylimmän mahdollisen tason asia, joten ei ole välttämättä yllättävää, että yksittäisten työntekijöiden toimijuus kuvattiin siihen liittyen heikkona.

Tutkimuksen tuloksia voidaan tulkita usein limittäin sekä uuden julkisen johtamisen että yliopistofuusion viitekehyksessä. Esimerkiksi fuusioprosessi itsessään ei ollut erityisen merkittävässä roolissa ydintyödiskurssissa ja hallintodiskurssissa. Sitä vastoin fuusio on niissä tulkittavissa ennen kaikkea muutoksena, jonka myötä uuden julkisen johtamisen piirteet vahvistuivat. Tämä näkyy erityisen vahvasti hallintodiskurssissa ja on linjassa esimerkiksi Evansin (2017) kanssa, joka kertoo, että fuusion jälkeen oli negatiivisia kokemuksia monimutkaisesta ja alati muuttuvasta hallinnosta.

Ydintyödiskurssissa on paljon yhtymäpintaa aiempaan kirjallisuuteen. Sen selkeä piirre on oman työajan priorisointi itselle tärkeiden asioiden tekemiseen, mikä on linjassa Poutasen (2022) ja Shamsin (2019) kanssa sekä Ylijoen ja Ursinin (2013) *sivustakatsojanarratiivin* kanssa. Samoin Adlerin ja Lalonden (2019) ja Teelkenin (2012) ajatus siitä, että akateemiset työntekijät sopeutuvat näennäisesti managerialistisiin vaatimukseen säilyttääkseen akateemista vapauttaan, muistuttaa ydintyödiskurssia.

Hallintodiskurssissa puolestaan ei pyritä symboliseen mukautumiseen vaan aitoon vaikuttamiseen yliopiston sisällä. Vaikuttamismahdollisuudet ovat kuitenkin heikot, joten yksilö turhautuu. Hallintodiskurssissa on paljon samoja piirteitä kuin Ylijoen ja Ursinin (2013) tunnistamassa *regressiivisessä* juonikaassa. Hallintodiskurssin kanssa yhtenevä negatiivinen muutos on myös

Puusan ja Kekäleen (2015) tulos siitä, että fuusiota edeltäneitä yliopistoja kuvailtiin kotoisiksi ja epämuodollisiksi, minkä kerrottiin muuttuneen yhdistymisen myötä.

Cain ja kollegoiden (2016) käsitteillä ilmaistuna ajattelen, että tunnistamani kampusdiskurssien yliopistokonstruktiot ilmentävät yhdistyneiden yliopistojen informaaleja instituutioita, jotka ovat edelleen olemassa yhdistyneessä yliopistossa ja toimivat keskeisinä rakennusaineiksina yksittäisten henkilöiden ammatilliselle identiteetille. Itä-Suomen yliopiston yhdistymisen jälkeisinä vuosina oli havaittavissa kampusten (eli yhdistyneiden yliopistojen) välinen kilpailuasetelma, mikä kertoi uuden yliopiston identiteetin pirstaleisuudesta (Puusa & Kekäle, 2015). Kampusdiskurssit kertovat pitkälti samansuuntaisesta havainnosta. Itä-Suomen yliopiston tapaus oli toki siinä määrin erilainen, että kampukset olivat eri kaupungeissa.

Yhteistyödiskurssissa näkyy puolestaan keskeneräinen institutionalisointiprosessi: uutta yhteistä informaalia instituutiota ryhdytään hahmottelemaan, mutta vanhojen yliopistojen informaalit instituutiot ovat yhä vahvoja (ks. Cai ym., 2016). Yhteistyödiskurssin painotus monitieteisyydestä on samankaltainen kuin Itä-Suomen yliopiston yhdistymisessä, jossa poikkitieteellisyys nähtiin yhtenä keskeisenä vahvuutena (Puusa & Kekäle, 2015).

Kumppanuusdiskurssissa on paljon yhtymäpintaa akateemiseen kapitalismiin (Kauppinen & Kaidesoja, 2014), mikä näkyy esimerkiksi ulkopuolisten rahoittajien merkittävässä roolissa sekä Hervannan kampuksen ja keskustakampuksen erilaisissa mahdollisuuksissa kilpailla ulkopuolisesta rahoituksesta. Riippumattomuusdiskurssin yliopistokonstruktio ei puolestaan ole yhteensopiva akateemisen kapitalismin kanssa, vaan se mielletään pikemminkin uhkaksi yliopistolle. Akateeminen kapitalismi voi siis käsitteenä auttaa selittämään näiden kahden diskurssin (ja siten kahden kampuksen) välisiä jännitteitä.

Tämän tutkimuksen tuloksissa on paljon yhteneväisyyttä aiemman Tampere3:a käsittelevän kirjallisuuden kanssa. Kuuselan ja kollegoiden (2019)

kyselytutkimuksen perusteella työntekijöiden enemmistö molemmissa yhdistyneissä yliopistoissa kannatti yliopistodemokratian edistämistä kuten yliopistoyhteisön edustusta yliopiston hallituksessa. Tässä tutkimuksessa tämä ilmeni lähinnä riippumattomuusdiskurssissa, joka painottui keskustakampuksen työntekijöihin. Poutasen (2022) artikkelissa raportoitiin henkilöstön kokemista heikoista vaikuttamismahdollisuuksista ja siitä, että entisen Tampereen yliopiston työntekijät kertoivat tästä useammin. Tässä tutkimuksessa toimijuutta kuvattiin heikoksi useammassa diskurssissa, mutta artikkelissa kuvattu voimattomuus on linjassa erityisesti hallintodiskurssin kanssa. Toisin kuin Poutasen artikkelissa, tässä tutkimuksessa hallintodiskurssia käyttävät molempien kampusten työntekijät.

Vellamon (2022) väitöskirja osajulkaisuineen tarjoaa mielenkiintoisen vertailupinnan erityisesti teknisen alan kannalta. Monet niistä eroista, jotka tässä tutkimuksessa ilmenivät kumppanuus- ja riippumattomuusdiskurssien välillä, ovat linjassa sen kanssa, mitä Vellamo ja kollegat (2020) havaitsivat yhdistyneiden yliopistojen välillä. Esimerkiksi havainnot yliopistojen erilaisista suhteista elinkeinoelämään ja laajemmin ympäröivään yhteiskuntaan olivat hyvin samankaltaiset molemmissa tutkimuksissa. Väitöskirjan kolmannen osajulkaisun (Vellamo ym., 2019) tulokset ovat vahvasti yhteneväisiä kumppanuusdiskurssin kanssa: molemmissa tuotiin esille huolta esimerkiksi poikkitieteellisyden mahdollisista kielteisistä vaikutuksista tekniikan alan koulutuksen laatuun ja työelämärelevanssiin. Mielenkiintoinen ero on se, että kolmannessa osajulkaisussa poikkitieteellisyys koettiin melko vahvana ja laajasti jaettuna uhkana tekniselle alalle, kun taas tässä tutkimuksessa myös Hervannan kampuksella käytettiin yhteistyödiskurssia, jossa poikkitieteellisyys merkityksellistettiin positiivisena ja mielekkäänä asiana.

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan tehdä joitain johtopäätöksiä ja suosituksia toisaalta nimenomaan Tampereen yliopiston yhdistymisprosessin kannalta mutta myös mahdollisia tulevia yliopisto- tai korkeakoulufuusioita ajatellen. Tampereen yliopiston tapauksessa voisi olla mielekästä harkita yhdistyneen yliopiston identiteetin rakentamista vielä vahvemmin

monitieteisyyden varaan, minkä tulisi toki näkyä myös käytännön tasolla. Olisi tärkeää tunnistaa ja sanoittaa erilaisia toimintakulttuureita, jotta keskinäinen ymmärrys paranisi. Molempia kilpailevia käsityksiä yliopiston merkityksestä ja tehtävistä voisi ottaa paremmin huomioon antamalla esimerkiksi tiedekunnille autonomisemman aseman, jotta ne voisivat toimia keskenään perustelluissa asioissa eri tavoin. Yksikkökokojen pienentämistä voisi olla syytä harkita toisaalta siksi, että autonomia toteutuisi paremmin ja toisaalta siksi, että yksikön johto olisi lähempänä yksittäistä työntekijää.

Tulevaisuuden korkeakoulufuusioita ajatellen yhdistymisprosessille on syytä antaa riittävästi aikaa sen sijaan, että yhdistyminen jouduttaisiin viemään läpi poliittisessa ja ajallisessa paineessa. On ensiarvoisen tärkeää myös muistaa, että yhdistyminen vaatii ylimääräisiä resursseja suunnittelutyöhön, eikä se tapahdu ikään kuin itsestään kaiken muun työn ohella. Koko yhdistymisprosessin ajan tulisi osallistaa avoimesti ja aktiivisesti sekä yhdistyviä yhteisöjä että yhdistynyttä yhteisöä. On myös tärkeää sanoittaa selkeästi, mitkä ovat yhdistymisen syyt ja tavoitteet. Yhdistymisprosessin aikana yhdistyvien organisaatioiden toimintakulttuureja ja arvoja tulisi kartoittaa ja käydä avointa keskustelua siitä, millainen uudesta organisaatiosta tulee: mitä arvokkaaksi koettua säilytetään vanhoista organisaatioista ja missä asioissa luodaan kaikille uusia käytäntöjä.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet

Tarkastelen aluksi tutkimuksen luotettavuutta tutkijan position, haastatteluihin liittyneiden valintojen ja diskurssianalyysin kannalta. Sen jälkeen käsittelen tutkimuksen yleistettävyyttä ja lopuksi esitän mahdollisia polkuja jatkotutkimusta varten.

Puusan ja Juutin (2020a) mukaan se esiymmärrys, joka tutkijalla on käsiteltävästä ilmiöstä, ohjaa tutkimukseen liittyvien valintojen tekemistä. Toimin usean vuoden ajan korkeakoulupoliittisissa tehtävissä ylioppilasliikkeessä, minkä lisäksi olin oman yliopiston hallituksen jäsen yhden

kauden. Taustani myötä minulla oli melko paljon yliopistopolitiikkaan liittyviä näkökantoja jo aloittaessani tutkimusta. Tällaisten tutkimuksen kulkuun mahdollisesti vaikuttavien subjektiivisten näkemysten ja arvojen tunnistaminen on tärkeää tutkimuksen uskottavuuden kannalta (Aaltio & Puusa, 2020). Toisaalta valitsin tämän aiheen osittain juuri siksi, että olin ollut jo melko pitkään aktiivisessa roolissa omassa yliopistoyhteisössäni ja laajemmin korkeakoulupoliittisella kentällä, ja minua kiinnosti oppia tästä kokonaisuudesta lisää. Esiymmärrykseni mahdollisti esimerkiksi tutkimusaiheen mielekästä rajaamista sekä sopivien jatkokysymysten esittämistä haastatteluissa. Olen kuitenkin pyrkinyt läpi tutkimuksen sulkeistamaan omat näkemykseni ja keskittymään haastateltavien todellisuuden uskolliseen kuvailemiseen. Jyväskylän yliopiston opiskelijana en kuulu tutkimuksen kohteena olevaan yliopistoyhteisöön enkä akateemiseen keskiryhmään, mikä saattoi helpottaa neutraalina pysymistä. Toisaalta ulkopuolisuus saattoi tarkoittaa sitä, että haastateltavat puhuivat minulle eri tavalla kuin olisivat puhuneet kollegalleen tai vertaiselleen.

Haastattelujen luotettavuutta voidaan tarkastella reaktiivisuuden ja tulkintavirheiden kautta (Puusa, 2020). Reaktiivisuus viittaa siihen, kuinka paljon tutkija vaikuttaa haastatteluun esimerkiksi johdattelevilla kysymyksillä, ja tulkintavirheillä tarkoitetaan puolestaan sellaisia tilanteita, joissa jompikumpi haastattelun osapuoli ymmärtää toista väärin. Reaktiivisuutta vähensi etukäteen laaditun haastattelurungon hyödyntäminen, jossa vältettiin esimerkiksi binäärisiä kysymyksiä. Haastattelujen luonteesta johtuen kysyin kuitenkin melko paljon haastattelurungon ulkopuolisia tarkentavia kysymyksiä, joista kaikki eivät välttämättä olleet yhtä huolellisesti muotoiltuja. Tulkintavirheitä vähensi se, että olin tutustunut yhdistymisprosessiin etukäteen ja kysyin tarvittaessa selventäviä kysymyksiä tai toistin oman kysymykseni eri sanoin, jos haastateltava ei sitä ymmärtänyt. Yleisesti ottaen on kuitenkin pidettävä mielessä, että haastattelutilanne poikkeaa lähtökohtaisesti arkisesta keskustelutilanteesta, joten myös haastateltavien puhetapa saattaa olla erilainen (Aaltio & Puusa, 2020).

Etänä tehtävissä haastatteluissa on omia etenkin teknologiaan liittyviä haasteita. Jos esimerkiksi käytetty videopuheluohjelmisto olisi haastateltavalle vieras, hän saattaisi kokea ylimääräistä stressiä, mikä voisi tehdä haastattelutilanteesta vähemmän luontevan. Kuitenkin haastattelujen ajankohtana vuoden 2020 syksyllä koronapandemia oli jatkunut sen verran kauan, että etäkokoustaminen oli ehtinyt tulla jo melko arkiseksi asiaksi, mikä oletettavasti vähensi etätoteutuksen vaikutusta. Haastattelujen kulkuun vaikuttavat aina myös fyysinen ympäristö ja läsnäolijoiden kehollisuus (Brinkmann & Kvale, 2015). Haastattelujen tekeminen etänä poikkeaa monella tavalla perinteisistä haastatteluista: vuorovaikutustilanteen osapuolet eivät ole samassa fyysisessä ympäristössä ja monet arkiset kehollisuuden ilmentymät – kuten katsekontakti tai istuma-asento – eivät ole läheskään yhtä merkityksellisiä kuin lähihaastattelussa. Kuitenkin videoyhteys mahdollistaa myös rajallisen nonverbaalisen viestinnän, sillä esimerkiksi ilmeet ja nyökyttely välittyvät toiselle osapuolelle. On mielenkiintoista pohtia sitä, onko haastattelun kulkuun vaikutusta sillä, onko haastateltava haastatteluhetkellä omassa kodissaan etätyössä vai käymässä kampuksella. On esimerkiksi mahdollista, että kotoa käsin tehtävä haastattelu mahdollistaa etäisyyden ottamisen yliopistoon ja siten analyttisemmän lähestymistavan, mutta toisaalta kampusympäristö voi tuoda mieleen kollegojen kanssa käytyjä keskusteluja ja muita haastattelua tukevia muistoja. Joka tapauksessa voidaan pitää hyvänä asiana sitä, että haastateltava saattoi valita itselleen mieluisen ja rauhallisen paikan haastattelua varten.

Tutkimuksen teon ja erityisesti haastattelujen ajankohtaan on syytä kiinnittää huomiota. Yhdistymisestä oli kulunut jo lähemmäs kaksi vuotta, kun haastattelut tehtiin. Voidaan siis ajatella, että työstä yhdistyneessä yliopistossa oli tullut jossain määrin arkista, minkä myötä tulokset lienevät erilaiset kuin jos haastattelut olisi tehty välittömästi yhdistymisen aikana (käytännössä siis vuodenvaihteessa 2018–2019). Koronapandemian vaikutusta ei voi missään nimessä ohittaa, sillä se aiheutti huomattavasti epävarmuutta yliopistojen toimintaan. Kyseisessä vaiheessa pandemiaa oli melko tyypillistä työskennellä kotoa käsin, joten arkinen vuorovaikutus kollegoiden kanssa saattoi jäädä

merkittävästi normaalia vähemmälle, mikä saattoi tarkoittaa sitä, että työntekijöiden sosiaaliset todellisuudet erkanivat jossain määrin toisistaan. Toisaalta diskurssianalyysi on aina kontekstuaalista ja koronapandemia oli varsin hallitsevassa roolissa kyseisen ajan yhteiskunnassa.

Sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä tulosten vertaaminen ”objektiiviseen todellisuuteen” niiden luotettavuuden arvioimiseksi ei ole mahdollista. Sen sijaan on syytä tarkastella tutkimuksen ja sen tulosten uskottavuutta eli sitä, että tutkijan konstruoimien tulkintojen tulisi olla yhteensopivia tutkittavien tulkintojen kanssa (Puusa & Julkunen, 2020). Tätä arvioidakseni annoin tutkittaville mahdollisuuden tutustua tuloksiin ennen tutkimuksen julkaisua. En kuitenkaan saanut tutkittavilta kommentteja, joten en pystynyt arvioimaan tätä kysymystä tarkemmin.

Diskurssianalyttisen tutkijan on syytä kiinnittää tietoista ja kriittistä huomiota siihen millaisia diskursiivisia strategioita itse käyttää omassa tutkimusraportissaan (Jokinen ym., 2016; Wetherell, 2001a). Kenties kaikista selkeimmin tämä tulee esille diskurssien nimeämisessä, joka on tutkijan oma diskursiivinen teko. Selvästi eniten pohdin kumppanuus- ja riippumattomuusdiskurssien nimiä. Kyse on keskenään monella tavalla symmetrisistä diskursseista, mitä halusin nimien heijastavan: kumppanuutta yhteiskunnan kanssa tai riippumattomuutta siitä. Molemmissa diskursseissa puhujan ”oma” entinen yliopisto ja sen edustama ideaalinen yliopistokonstruktio saivat lähes itsestäänselvästi positiivisen merkityksen. Jotta diskurssien nimet olisivat uskollisia niiden käyttäjien puheelle, pidin tärkeänä, että molemmat nimet olisivat konnotaatioiltaan positiivisia tai vähintään neutraaleja, vaikka molemmissa diskursseissa esiintyi vastakkainasettelua ja melko negatiivissävytteistä puhetta. Halusin kohdella näitä kahta diskurssia samalla tavalla myös siksi, etteivät henkilökohtaiset mielipiteeni korkeakoulupolitiikasta mahdollisesti vaikuttaisi diskurssien nimien kautta niiden tulkintaan. Jossain määrin ongelmallista on kuitenkin se, että pelkän nimen perusteella kumppanuusdiskurssi vaikuttaa samankaltaiselta kuin

yhteistyödiskurssi, vaikka kampusten välinen yhteistyö merkityksellistetään niissä keskenään päinvastaisesti.

Tutkimuksen kenties keskeisin rajoittava tekijä ovat aineistonkeruuseen liittyvät valinnat eli rajoittuminen neljään yksikköön ja akateemiseen keskiryhmään. Vaikka koen, että nämä valinnat ovat perusteltuja opinnäytetyön kontekstissa, ne itsestään selvästi rajoittavat tutkimuksen yleistettävyyttä. Tämän tutkimuksen varsinaisena tavoitteena ei kuitenkaan ole yleistettävyys – kuten ei laadullisessa tutkimuksessa yleisestikään (Puusa & Julkunen, 2020). Yleistettävyys ei ole yksinkertainen tai dikotominen asia, joten on mielekästä pohtia, mihin joukkoon tutkimuksen tuloksia kenties voisi yleistää ja mitkä osat tuloksista voisivat olla yleistettävissä.

Puusa (2020) huomauttaa, että haastatteluaineiston tilannesidonnaisuudesta johtuen sen yleistämisessä tulisi olla varovainen. En voi siis väittää suoraan mitään siitä, millaisia diskursseja esiintyy tai ei esiinny muissa kuin tutkimissani yksiköissä tai henkilöstöryhmissä. Kohtalaisen todennäköisenä voidaan kuitenkin pitää sitä, että joitain tutkimuksessa tunnistettuja diskursseja esiintyisi myös muiden akateemiseen keskiryhmään kuuluvien työntekijöiden puheessa Tampereen yliopistossa, sillä yliopistopolitiikan ja yhdistymisen kontekstit ovat jaettuja. On myös täysin mahdollista, että joissakin muissa yksiköissä on niille tyypillisiä diskursseja, jotka eivät esiintyneet tämän tutkimuksen aineistossa tai että jotkin diskurssit painottuivat haastateltujen joukossa eri tavoin kuin yliopistoyhteisössä yleisesti.

Jossain määrin epävarmempaa on puolestaan yrittää yleistää tutkimuksen tuloksia yliopiston koko henkilökuntaan, sillä esimerkiksi hallintohenkilöstön työnkuva on monella tavalla erilainen. Vastaavasti opiskelijoiden keskuudessa esiintyvät diskurssit saattaisivat hyvinkin olla erilaisia. Keskeisenä rajauksena haastateltavien valinnassa oli se, että haastateltava oli ollut yliopistoyhteisössä jo ennen yhdistymistä. Uusilla opiskelijoilla ja työntekijöillä ei välttämättä ole mitään omakohtaista kokemusta yhdistymistä edeltäneistä yliopistoista, joten etenkin näissä ryhmissä esiintyvät diskurssit saattavat poiketa merkittävästi tämän tutkimuksen tuloksista. Keskeinen puute on myös muiden kuin

suomenkielisten henkilöiden puuttuminen aineistosta, sillä heidän sosiaalinen todellisuutensa saattaa joiltain olennaisilta osin poiketa suomenkielisistä henkilöistä.

Osana yleistettävyyttä voidaan tarkastella tulosten siirrettävyyttä eli sitä, voisivatko ne esiintyä myös jossain toisessa tutkimusympäristössä (Aaltio & Puusa, 2020). Lokaalin tason diskurssit voisivat olla siirrettävissä jossain määrin myös muihin suomalaisiin yliopistoihin, sillä kyseisten diskurssien analyyttinen konteksti liittyy ensisijaisesti vallitsevaan yliopistopolitiikkaan ja vasta toissijaisesti yhdistymisprosessiin. Toisaalta esimerkiksi toiseuttaminen diskursiivisena strategiana, joka on keskeinen kampusdiskurssien piirre, voisi mahdollisesti yleistyä muihin yhdistymisprosessin läpikäyneisiin yliopistoihin. Oma näkökulmansa on myös ajallinen yleistettävyyttä: miltä osin tässä tutkimuksessa tunnistetut ”syksyn 2020 diskurssit” ovat päteviä ennen tuota ajankohtaa tai sen jälkeen? On epätodennäköistä, että yliopistopolitiikassa tapahtuu äkillisiä muutoksia tai että yhdistymiseen liittyneet periaatteelliset haasteet katoaisivat nopeasti kokonaan. On siis mahdollista, että vastaavia diskursseja voitaisiin tunnistaa useita vuosia myöhemminkin, mutta toisaalta merkittävät muutokset esimerkiksi yliopiston johtajissa, rakenteissa tai taloudessa saattaisivat heijastua yhteisössä käytettäviin diskursseihin lyhyelläkin aikavälillä.

Tälle tutkielmalle voidaan hahmotella lukuisia jatkotutkimuksen polkuja. Yksi varsin selkeä vaihtoehto olisi laajentaa tutkittavien joukkoa kattamaan yliopistoyhteisö kokonaisvaltaisemmin niin, että edustettuna olisivat useammat yksiköt, toimenkuvat ja kansalaisuudet. Toisaalta olisi myös mielekästä monipuolistaa aineistonkeruumenetelmiä esimerkiksi ryhmäkeskusteluihin tai etnografiseen havainnointiin. Vaihtoehtoinen jatkotutkimuksen polku voisi johtaa muiden laadullisten tutkimusmenetelmien käyttämiseen – yliopistojen yhdistymistä voisi tarkastella esimerkiksi narratiivisin menetelmin ihmisten sanoittamina tarinoina. Laajan laadullisen tutkimuksen tekeminen vaatisi kuitenkin huomattavasti resursseja, joten voisi olla aiheellista pohtia kattavamman määrällisen tutkimuksen tekemistä (vrt. Kuusela ym., 2019).

Tällöin olisi toki luovuttava diskurssianalyysin kaltaisesta kielellisestä lähestymistavasta, mutta määrällinen tutkimus mahdollistaisi esimerkiksi eri ryhmien välisten tilastollisten erojen tarkastelun.

Yliopistofuusion institutionalisoitumista tulisi tarkastella monella eri aikajänteellä (Cai ym., 2016). Tampereen tapauksessa pitemmällä aikavälillä olisi mielenkiintoista tutkia esimerkiksi sellaisia nuoremman polven työntekijöitä, jotka ovat aloittaneet työuransa (ja mahdollisesti myös opintonsa) vasta yhdistymisen jälkeen – esiintyykö esimerkiksi kampusten välistä toiseuttamista heidän puheessaan yhtä vahvasti kuin tässä tutkimuksessa?

Mielenkiintoinen erityistapaus korkeakoulufuusiosta on duaalimallin ylittävä yhdistymisprosessi. Nykylainsäädäntö ei mahdollista yliopiston ja ammattikorkeakoulun varsinaista yhdistymistä, mutta viime vuosilta on useita esimerkkejä, joissa yliopisto on ostanut ammattikorkeakoulun osakekannan, jolloin ammattikorkeakoulusta on tullut osa yliopistokonsernia – kuten Tampereen ammattikorkeakoulusta tuli osa Tampereen korkeakouluyhteisöä. Olisi kiinnostavaa tutkia, miten tällainen fuusion kaltainen organisaatiomuutos vaikuttaa toisaalta yliopiston ja toisaalta ammattikorkeakoulun työntekijöiden identiteetteihin ja miten he kuvaavat toimijuuttaan muutoksessa. On joka tapauksessa selvää, että jatkuvassa murroksessa oleva korkeakoulukenttä tarjoaa tärkeän, mielenkiintoisen ja monipuolisen areenan tutkia ammatillisen identiteetin ja toimijuuden kaltaisia ilmiöitä.

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 169–180). Gaudeamus.
- Adler, C. & Lalonde, C. (2019). Identity, agency and institutional work in higher education: A qualitative meta-synthesis. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*, 15(2), 121–144. <https://doi.org/10.1108/qrom-11-2018-1696>
- Brinkmann, S. & Kvale, S. (2015). *InterViews: Learning the craft of qualitative research interviewing* (3. painos). Sage Publications.
- Broucker, B. & De Wit, K. (2015). New Public Management in Higher Education. Teoksessa J. Huisman, H. Boer, D. D. Dill & M. Souto-Otero (toim.), *The Palgrave International Handbook of Higher Education Policy and Governance* (s. 57–75). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1007/978-1-137-45617-5_4
- Broucker, B., De Wit, K. & Verhoeven, J. C. (2017). Higher Education Research: Looking Beyond New Public Management. Teoksessa J. Huisman & M. Tight (toim.), *Theory and Method in Higher Education Research: Volume 3* (s. 21–38). Emerald Publishing.
- Burr, V. (2015). Social Constructionism. Teoksessa J. Wright (toim.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2. p, s. 222–227). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.24049-X>
- Cai, Y., Pinheiro, R., Geschwind, L. & Aarrevaara, T. (2016). Towards a novel conceptual framework for understanding mergers in higher education. *European Journal of Higher Education*, 6(1), 7–24. <https://doi.org/10.1080/21568235.2015.1099457>
- Davies, B. & Harré, R. (1990). Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1), 43–63. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.1990.tb00174.x>
- Edley, N. (2001). Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (toim.), *Discourse as Data: A Guide for Analysis* (s. 189–228). Open University.
- Eteläpelto, A., Vähäsantanen, K., Hökkä, P. & Paloniemi, S. (2013). What is agency? Conceptualizing professional agency at work. *Educational Research Review*, 10, 45–65. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2013.05.001>

- Eteläpelto, A., Vähäsantanen, K., Hökkä, P. & Paloniemi, S. (2014a). Identity and agency in professional learning. Teoksessa S. Billett, C. Harteis & H. Gruber (toim.), *International Handbook of Research in Professional and Practice-based Learning* (s. 645–672). Springer Netherlands.
- Eteläpelto, A., Vähäsantanen, K., Hökkä, P. & Paloniemi, S. (2014b). Miten käsitteellistää ammatillista toimijuutta työssä? *Aikuiskasvatus*, 34(3), 202–214. <https://doi.org/10.33336/aik.94100>
- Evans, L. (2017). The worst of times? A tale of two higher education institutions in France: Their merger and its impact on staff working lives. *Studies in Higher Education*, 42(9), 1699–1717. <https://doi.org/10.1080/03075079.2015.1119107>
- Ferlie, E., Musselin, C. & Andresani, G. (2008). The steering of higher education systems: A public management perspective. *Higher Education*, 56(3), 325–348. <https://doi.org/10.1007/s10734-008-9125-5>
- Henkel, M. (2005). Academic identity and autonomy in a changing policy environment. *Higher Education*, 49(1–2), 155–176. <https://doi.org/10.1007/s10734-004-2919-1>
- Horton-Salway, M. (2001). The Construction of M.E.: The Discursive Action Model. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (toim.), *Discourse as Data: A Guide for Analysis* (s. 147–188). Open University.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.
- Kaidesoja, T. & Kauppinen, I. (2018). Akateeminen kapitalismi nykyisessä tiedepolitiikassa. *Tiede & edistys*, 2, 95–123. <https://doi.org/10.51809/te.105282>
- Kasdaglis, M. (2019). *Sisäinen aktivismi yliopistofuusiossa: viestinnän tapaustutkimus Tampereen yliopiston johtosääntöluonnoksen julkistuksesta* [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201909103241>
- Kauppinen, I. & Kaidesoja, T. (2014). A Shift Towards Academic Capitalism in Finland. *Higher Education Policy*, 27(1), 23–41. <https://doi.org/10.1057/hep.2013.11>
- Kuparinen, R. (2020). *Käytäntöyhteisöjen sosiaalisen todellisuuden rakentuminen muuttuvassa Tampereen yliopistossa: diskurssianalyysi opintohallinnon tuottamista oppimis- ja organisaatiomuutosdiskursseista* [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202009016846>

- Kuusela, H., Harju, A., Kaleva, V., Poutanen, M., Raipola, J., Tervasmäki, T. & Tomperi, T. (2019). *Kenen yliopisto? Tampereen yliopiston henkilöstön näkemyksiä yliopistojen johtamisjärjestelmistä ja itsehallinnosta*. Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1233-6>
- Marginson, S. (2008). Academic Creativity Under New Public Management: Foundations for an Investigation. *Educational Theory*, 58(3), 269–287. <https://doi.org/10.1111/j.1741-5446.2008.00288.x>
- Martin, J. (2016). The grammar of agency: Studying possibilities for student agency in science classroom discourse. *Learning, culture and social interaction*, 10, 40–49. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2016.01.003>
- McLean, N. & Price, L. (2016). The mechanics of identity formation: A discursive psychological perspective on academic identity. Teoksessa J. Smith, J. Rattray, T. Peseta & D. Loads (toim.), *Identity Work in the Contemporary University* (s. 45–57). Brill Sense.
- Nikander, P. (2012). Interviews as Discourse Data. Teoksessa J. F. Gubrium, J. A. Holstein, A. B. Marvasti & K. D. McKinney (toim.), *The SAGE Handbook of Interview Research: The Complexity of the Craft* (s. 397–411). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781452218403.n28>
- Nyholm, I., Stenvall, J., Airaksinen, J., Pekkola, E., Haveri, A., Ursin, K. af & Tiihonen, S. (2016). *Julkinen hallinto Suomessa*. Tietosanoma.
- Oede, A.-M. (2017). *Tampereen uusi yliopisto: visioita korkeakoulujen yhdistymisen vaikutuksista opintoihin* [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201708162289>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2018, 26. tammikuuta). *Korkeakouluvision toimeenpano käynnistyy: elinikäistä oppimista korkeakouluihin, koulutustasoa nostetaan*. Noudettu 8.11.2022 osoitteesta <https://okm.fi/-/korkeakouluvision-toimeenpano-kaynnistyy-elinikaista-oppimista-korkeakouluihin-koulutustasoa-nostetaan>
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4. painos). SAGE Publications.
- Piekkari, R. & Welch, C. (2020). Oodi yksittäistapaustutkimukselle ja vertailun moninaiset mahdollisuudet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 197–205). Gaudeamus.
- Poutanen, M. (2022). 'I am done with that now.' Sense of alienations in Finnish academia. *Journal of Education Policy*. <https://doi.org/10.1080/02680939.2022.2067594>

- Poutanen, M., Tomperi, T., Kuusela, H., Kaleva, V. & Tervasmäki, T. (2022). From democracy to managerialism: Foundation universities as the embodiment of Finnish university policies. *Journal of Education Policy*, 37(4), 419–442. <https://doi.org/10.1080/02680939.2020.1846080>
- Puusa, A. (2020). Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 99–112). Gaudeamus.
- Puusa, A. & Julkunen, S. (2020). Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 181–193). Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020a). Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 73–83). Gaudeamus.
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020b). Laadullisen tutkimuksen tieteenfilosofinen tausta. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 21–38). Gaudeamus.
- Puusa, A. & Kekäle, J. (2015). Feelings over facts – a university merger brings organisational identity to the forefront. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 37(4), 432–446. <https://doi.org/10.1080/1360080x.2015.1056602>
- Roth, P.-C. (2018). *Tampere3 ja muutoksen johtaminen: viestintä, osallistaminen ja luottamus tutkimus- ja opetushenkilökunnan kertomuksissa* [Pro gradu - tutkielma, Tampereen yliopisto]. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201806111973>
- Shams, F. (2019). Managing academic identity tensions in a Canadian public university: The role of identity work in coping with managerialism. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 41(6), 619–632. <https://doi.org/10.1080/1360080X.2019.1643960>
- Siekkinen, T., Pekkola, E. & Carvalho, T. (2020). Change and continuity in the academic profession: Finnish universities as living labs. *Higher Education*, 79(3), 533–551. <https://doi.org/10.1007/s10734-019-00422-3>
- Siltaoja, M. & Sorsa, V. (2020). Diskurssianalyysi johtamis- ja organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 219–238). Gaudeamus.
- Tampereen korkeakoulusäätiö. (2021). Tampereen korkeakoulusäätiö sr:n toimintakertomus ja tilinpäätös 2020. <https://content->

webapi.tuni.fi/proxy/public/2022-05/tampereen-korkeakoulusaatio-2020-allekirjoitettu-receipt-g2a66.pdf

- Taylor, S. (2001). Locating and Conducting Discourse Analytic Research. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (toim.), *Discourse as Data: A Guide for Analysis* (s. 5–48). Open University.
- Teelken, C. (2012). Compliance or pragmatism: How do academics deal with managerialism in higher education? A comparative study in three countries. *Studies in Higher Education*, 37(3), 271–290.
<https://doi.org/10.1080/03075079.2010.511171>
- Tienari, J., Aula, H.-M. & Aarrevaara, T. (2016). Built to be excellent? The Aalto University merger in Finland. *European Journal of Higher Education*, 6(1), 25–40. <https://doi.org/10.1080/21568235.2015.1099454>
- Ursin, J. (2019). Higher Education Reforms in Finland: From a Ponderous to a More Agile System? Teoksessa B. Broucker, K. De Wit, J. C. Verhoeven & L. Leišytė (toim.), *Higher Education System Reform: An International Comparison after Twenty Years of Bologna* (s. 67–77). Brill Sense.
https://doi.org/10.1163/9789004400115_005
- Ursin, J. & Aittola, H. (2021). 'It's Not Like Everything Changes Just With a Click on New Year's Eve': Perceptions on Educational Issues of University Mergers in Finland. *Higher Education Policy*, 34, 543–559.
<https://doi.org/10.1057/s41307-019-00151-3>
- Ursin, J., Vähäsantanen, K., Mcalpine, L. & Hökkä, P. (2020). Emotionally loaded identity and agency in Finnish academic work. *Journal of further and higher education*, 44(3), 311–325.
<https://doi.org/10.1080/0309877X.2018.1541971>
- Vellamo, T. (2022). *Technical Identities in a University Merger: Organisational, Disciplinary and Individual Perspectives* [Väitöskirja, Tampereen yliopisto].
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2521-3>
- Vellamo, T., Pekkola, E. & Siekkinen, T. (2019). Technical Education in Jeopardy? Assessing the Interdisciplinary Faculty Structure in a University Merger. Teoksessa M. P. Sørensen, L. Geschwind, J. Kekäle & R. Pinheiro (toim.), *The Responsible University* (s. 203–232). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-25646-3_8
- Vellamo, T., Pekkola, E., Siekkinen, T. & Cai, Y. (2020). Technical Identity in a Merger Process – Between a Rock and a Hard Place. Teoksessa L. Geschwind, A. Broström & K. Larsen (toim.), *Technical Universities: Past,*

present and future (s. 165–190). Springer Nature.

<http://doi.org/10.1007/978-3-030-50555-4>

Vähäsantanen, K., Hökkä, P., Paloniemi, S. & Eteläpelto, A. (2017). *Ammatillinen toimijuus: rakenne, mittari ja tuki*. Jyväskylän yliopisto.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6980-6>

Vähäsantanen, K., Paloniemi, S., Räikkönen, E. & Hökkä, P. (2020). Professional agency in a university context: Academic freedom and fetters. *Teaching and Teacher education*, 89, artikkeli 103000.

<https://doi.org/10.1016/j.tate.2019.103000>

Vähäsantanen, K., Räikkönen, E., Paloniemi, S., Hökkä, P. & Eteläpelto, A. (2019). A Novel Instrument to Measure the Multidimensional Structure of Professional Agency. *Vocations and learning*, 12(2), 267–295.

<https://doi.org/10.1007/s12186-018-9210-6>

Wetherell, M. (2001a). Debates in Discourse Research. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (toim.), *Discourse Theory and Practice: A Reader* (s. 380–399). Sage.

Wetherell, M. (2001b). Themes in Discourse Research: The Case of Diana. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (toim.), *Discourse Theory and Practice: A Reader* (s. 14–28). Sage.

Ylijoki, O.-H. & Ursin, J. (2013). The construction of academic identity in the changes of Finnish higher education. *Studies in higher education*, 38(8), 1135–1149. <https://doi.org/10.1080/03075079.2013.833036>

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

1. Esittäytyminen ja alustus

- Tutkimuksen tarkoitus ja taustat
- Tietosuoja-asiat ja osallistujan oikeudet
- Käytännön asioita haastattelun kulusta

Nauhoitus päälle

2. Haastateltavan taustatietoja

- Mitä teet nyt Tampereen yliopistolla? Mistä työnkuvasi muodostuu?
- Työhistoria – mitä olet aiemmin tehnyt Tampereella?
- Oletko mukana esimerkiksi yliopiston hallinnossa tai päätöksentekokelemissä?

3. Tampere3 prosessina – haastateltavan henkilökohtainen tarina omin sanoin

- Milloin kuultit ensimmäistä kertaa yliopistojen yhdistymisestä? Millaisia ajatuksia ja tunteita se herätti?
- Kertoisitko omin sanoin tuosta hetkestä eteenpäin yhdistymisen vaiheet omasta näkökulmastasi?

4. Temaattisia kokonaisuuksia

- Millainen toimintakulttuuri vanhassa yliopistossa oli? Millainen se on nyt?
- Millaiset vaikuttamismahdollisuudet sinulla oli vanhassa yliopistossa / on uudessa yliopistossa?
- Kuinka paljon olit tekemisissä toisen yliopiston väen kanssa ennen yhdistymistä? Entä yhdistymisen jälkeen?
- Mikä on käytännössä muuttunut yhdistymisen myötä? Mikä ei ole muuttunut?

- Miten oma työsi ja arkesi ovat muuttuneet?
- Millaiset yliopiston arvot olivat ennen / ovat nyt? Miten se näkyy toiminnassa?
- Millaista yliopiston sisäinen ja ulkoinen viestintä oli ennen / on nyt?
- Miten yliopistoa johdettiin ennen / johdetaan nyt?
- Mikä on "Tuni-identiteetti"? (Onko yhdistyneellä yliopistolla yhtenäistä identiteettiä?)
 - Mitä sinulle merkitsee olla Tampereen yliopistolainen?
- Millä tavalla työyhteisössä on puhuttu yhdistymisestä? Miten siihen on suhtauduttu?
- Mitä ajatuksia vuoden 2018 keskustelut yliopistojen rakenteista herättivät? (Johtosääntö, hallituksen kokoonpano)
- Mitä luulet, että yhdistymisen taustalla on?
- Millaisia huolia omassa yksikössäsi oli yhdistymiseen liittyen? Ovatko ne toteutuneet?
- Mitä positiivista yhdistymisessä on ollut?
- Mitä seuraavaksi yhdistymisessä? Mitä toivoisit, että muuttuisi?

5. Lopuksi: Kysymykset loppuivat tähän. Haluaisitko lisätä jotain? Tai haluaisitko kommentoida haastattelua?

Nauhoitus pois

6. (Purku ja vapaat kommentit)

7. Haastattelun päättäminen

Liite 2: Tietosuojailmoitus

Jyväskylän yliopisto

TIETOSUOJAILMOITUS TUTKIMUKSESTA TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVALLE

1.9.2020

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, eikä tutkittavan ole pakko toimittaa mitään tietoja. Tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää.

Tietosuojailmoitus on toimitettu suoraan tutkittavalle.

1. Tutkimuksen nimi, luonne ja kesto

Pro gradussa ”Ammatillisen identiteetin rakentuminen Tampereen yliopistojen yhdistymisessä” (työnimi) selvitetään, miten Tampereen yliopiston akateemisten työntekijöiden ammatillinen identiteetti on rakentunut ja muovautunut yliopistojen fuusioiden myötä. Tutkimus toteutetaan kertaluontoisena vuosina 2020-21. Tutkimuksen on määrä valmistua viimeistään toukokuussa 2021.

2. Henkilötietojen käsittely

Henkilötietojen käsittely perustuu EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6. artiklan kohtaan 1.a) eli tutkittavan antamaan suostumukseen, joka vahvistetaan erillisellä ilmoituksella.

3. Tutkimuksesta vastaavat tahot

Rekisterinpitäjänä sekä tutkimuksen suorittajana ja vastuullisena johtajana toimii Teemu Vasama (puhelinnumero, sähköpostiosoite), joka määrittelee henkilötietojen käsittelyn tavoitteet ja keinot, joka on vastuussa tutkimuksen toteuttamisesta ja henkilötietojen käsittelyä koskevien säännösten noudattamisesta ja jolla on oikeus käsitellä henkilötietoja. Tutkimuksen yhteyshenkilönä toimii tutkielman ohjaaja Päivi Hökkä (sähköpostiosoite). Yhteyshenkilö vastaa tarvittaessa tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

4. Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten Tampereen yliopiston työntekijät ovat neuvotelleet ja rakentaneet ammatillista identiteettiään vanhojen yliopistojen yhdistymisprosessin aikana ja jälkeen.

Tutkimukseen osallistuvat henkilöt ovat osallistumishetkellä työsuhteessa Tampereen yliopistoon. Tutkimukseen osallistuu noin 6-8 tutkittavaa.

Henkilötiedot ovat äänimuodossa olevia haastatteluiden tallenteita sekä niistä tehtäviä litterointeja. Tutkimusaineisto ei sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja.

5. Tutkimuksen toteuttaminen käytännössä

Tutkimuksen aineisto kerätään tutkijan tekemillä ja nauhoittamilla haastatteluilla. Tutkimukseen osallistuminen kestää haastattelun pituudesta riippuen noin 45–60 minuuttia.

Tutkimus toteutetaan siten, että haastatteluaineisto litteroidaan ja litteraatteja analysoidaan.

6. Tutkimuksen mahdolliset hyödyt ja haitat tutkittaville

Tutkimus tuottaa tietoa erityisesti Tampereen yliopiston työntekijöiden ammatillisesta identiteetistä mutta myös laajemmin akateemisesta työstä ja identiteetistä. Tutkimuksen tuloksia lienee mahdollista hyödyntää esimerkiksi akateemisten muutosprosessien suunnittelussa, akateemisen työyhteisön osallisuuden lisäämisessä sekä akateemisen johtamisen vahvistamisessa.

7. Henkilötietojen suojaaminen

Tutkimuksessa kerättyjä tietoja ja tutkimustuloksia käsitellään luottamuksellisesti tietosuojalainsäädännön edellyttämällä tavalla. Tietojasi ei voida tunnistaa tutkimukseen liittyvistä tutkimustuloksista, selvityksistä tai julkaisuista. Tutkimusraportissa on mahdollista käyttää suoria sitaatteja, jotka on pseudonymisoitu.

Henkilötietojen suojaamiseksi käytetään seuraavia suojatoimia

- tutkimuksella on vastuullinen johtaja;
- henkilökisteriä käytetään vain tieteellistä opinnäytetutkimusta varten
- henkilökisteri hävitetään, kun henkilötiedot eivät enää ole tarpeen tutkimuksen suorittamiseksi tai sen tulosten asianmukaisuuden varmistamiseksi.
- henkilötietojen pseudonymisointi;
- henkilötietojen salaaminen;
- tietoturvalliset henkilötietojen käsittely-ympäristöt

Suorien tunnistetietojen käsittely

- Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa, mutta koodiavain säilytetään

Tutkimustuloksissa ja muissa asiakirjoissa sinuun viitataan vain tunnistekoodilla. Tunnistekoodiavainta, joka mahdollistaa henkilötietojesi yhdistämisen tunnistekodeihin säilytetään tietoturvalisesti, ja se hävitetään sen jälkeen, kun tutkielma on valmistunut.

Tutkimusaineistoa säilytetään Jyväskylän yliopiston tutkimusaineiston käsittelyä koskevien tietoturvakäytänteiden mukaisesti.

8. Sinulta suoraan kerättyjen henkilötietojen yhdistäminen muualta saatuihin tietoihin

Henkilötietojasi ei yhdistetä muualta saatuihin tietoihin. Kaikissa tapauksissa tietojasi käsitellään luottamuksellisesti.

9. Tutkimustulokset

Tutkimuksesta valmistuu pro gradu -opinnäytetyö, joka on julkinen ja saatavilla Jyväskylän yliopiston julkaisuarkistosta.

10. Tutkimuksen kustannukset ja taloudelliset selvitykset

Tutkimukseen osallistumisesta ei aiheudu tutkittavalle kustannuksia.

11. Tutkittavan oikeudet ja niistä poikkeaminen

Tutkittavalla on oikeus peruuttaa antamansa suostumus, mikäli henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen.

Tutkittavalla on oikeus tehdä valitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli tutkittava katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä. (lue lisää: <http://www.tietosuoja.fi>).

Rekisteröidyn muista tietosuoja-asetuksen mukaisista oikeuksista ei poiketa tässä tutkimuksessa.

12. Henkilötietojen säilyttäminen ja arkistointi

Rekisteri ja pseudonymisoitu aineisto säilytetään Jyväskylän yliopiston verkkoasemalla salattuna ja/tai salatulla ulkoisella tallennusasemalla kunnes opinnäytetyö on valmistunut, minkä jälkeen rekisteri ja aineisto hävitetään.

13. Rekisteröidyn oikeuksien toteuttaminen

Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista voit olla yhteydessä yliopiston tietosuojavastaavaan. Kaikki oikeuksien toteuttamista koskevat pyynnöt toimitetaan Jyväskylän yliopiston kirjaamoon. Kirjaamo ja arkisto, PL 35 (C), 40014 Jyväskylän yliopisto, puh. 040 805 3472, e-mail: kirjaamo@jyu.fi. Käyntiosoite: Seminaarinkatu 15 C-rakennus (Yliopiston päärakennus, 1. krs), huone C 140.

Liite 3: Suostumuslomake

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

SUOSTUMUS TIETEELLISEEN TUTKIMUKSEEN

Minua on pyydetty osallistumaan tutkimukseen, jossa selvitetään Tampereen yliopiston työntekijöiden ammatillisen identiteetin rakentumista yliopistojen yhdistymisprosessissa.

Olen perehtynyt tutkimusta koskevaan tiedotteeseen (tietosuojailmoitus) ja saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja sen toteuttamisesta. Tutkimuksen sisältö on kerrottu minulle myös suullisesti ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini. Selvitykset antoi Teemu Vasama. Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita tutkimukseen osallistumista.

Ymmärrän, että tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Minulla on oikeus, milloin tahansa tutkimuksen aikana ja syytä ilmoittamatta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen tai peruuttaa suostumukseni tutkimukseen. Tutkimuksen keskeyttämisestä tai suostumuksen peruuttamisesta ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia.

Olen tutustunut tietosuojailoituksessa kerrottuihin rekisteröidyn oikeuksiin ja rajoituksiin.

Allekirjoittamalla suostumuslomakkeen hyväksyn tietojeni käytön tietosuojailoituksessa kuvattuun tutkimukseen.

Kyllä

Allekirjoituksellani vahvistan, että osallistun tutkimukseen ja suostun vapaaehtoisesti tutkittavaksi sekä annan luvan edellä kerrottuihin asioihin.

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Päiväys

Suostumus vastaanotettu

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Päiväys